

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พลตรี ขุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ) ป.ม., ท.ช.

ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๒๘

ขุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ)

๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗

ระลึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ฯ

เมื่อพลตรีขุนเสนาทิพ ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่มรณกรรม ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด ทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ให้พล.ต.ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์เชิญน้ำหลวงอาบศพ พร้อมเครื่องเกียรติยศประกอบศพเป็นพิเศษแก่ พล.ต. ขุนเสนาทิพ พร้อมทั้งพวงมาลาของทุกพระองค์โดยตลอด

ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๒๗ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ และเรืออากาศเอกวีระยุทธ ดิษยศริน พระสวามีในสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ เสด็จ ฯ เป็นองค์ประธานในการพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในพิธีสวดพระอภิธรรม

ต่อมา เมื่อถึงกำหนดพระราชทานเพลิงศพ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

หากด้วยญาณวิถีใดที่ดวงวิญญาณของ พล.ต. ขุนเสนาทิพ จะหยั่งทราบแล้ว คงจะเต็มตื้นไปด้วยความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ในล้นเกล้าล้นกระหม่อมอย่างหาที่สุดมิได้

ข้าพระพุทธเจ้า และทายาทของ พล.ต. ขุนเสนาทิพ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาท ด้วยความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ไว้ชั่วชีวิต

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

พล.ท. อัศวิน - ท่านผู้หญิงสุวรี เทพาคำ

และครอบครัว

พวงมาลาพระราชทาน

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร องคมนตรี เชิญพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ ไปวางหน้าโกศศพ พลตรี ขุนเสนาทิพ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๒๗

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เรืออากาศเอก วีระยุทธ ดิษยศริน พระสวามีในสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ เสด็จพระราชดำเนิน เป็นประธานในการสวดพระอภิธรรม ๒๑ มิถุนายน ๒๕๒๗

รร. จปร.

รร. จปร.

สารบัญ

ประวัติ
พลตรี ขุนเสนาทิพ

นามเดิม แสวง เทพาคำ
บ้านเกิด ๒๕๐ เชิงสะพานถ่าน ต.วังบูรพาภิรมย์ จังหวัดพระนคร
นามบิดา อำมาตย์เอก พระลิปิกรณ์โกศล (สวัสดิ์ เทพาคำ)
นามมารดา นางลิปิกรณ์โกศล (กลีบ เทพาคำ)
นามปู่ เสวกโท พระยาอภิบาลบุบผา (สมบุญ เทพาคำ)
นามย่า คุณหญิง อภิบาลบุบผา (โหมด เทพาคำ)
นามตา หลวงรามสรเดช
นามยาย นางรามสรเดช (พริ้ง จุลโยธิน)
เกิด ณ วันที่ ๖ ฯ ๔ ค่ำ ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๖๓

ตรงกับวันที่ ๑๖ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๔
สมรสกับ นางวนิดา เทพาคำ (จันทรวิรุจน์) มีบุตร ธิดา ๓ คน

นางสาววัลลี เทพาคำ **พลโท อัศวิน เทพาคำ** **นางสาวสมทรง เทพาคำ** แรกเข้ารับราชการเป็นนักเรียนนายร้อยในโรงเรียนนายร้อยทหารบกเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๘ หมายเลขประจำตัว ๒๙๑๗ ขึ้นทะเบียนทหารประจำการวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๒ สอบไล่วิชาในโรงเรียนทหารบก ชั้นมัธยม ๒ เป็นที่ ๒๑ ในจำนวน ๘๔ นาย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหาร

ร้อยตรี	ลงวันที่	๓ ธันวาคม	พ.ศ. ๒๔๖๖
ร้อยโท	ลงวันที่	๗ พฤษภาคม	พ.ศ. ๒๔๗๑
ร้อยเอก	ลงวันที่	๑ เมษายน	พ.ศ. ๒๔๗๗
พันตรี	ลงวันที่	๑ เมษายน	พ.ศ. ๒๔๘๑
พันโท	ลงวันที่	๑๕ กันยายน	พ.ศ. ๒๔๘๖
พันเอก	ลงวันที่	๑ มกราคม	พ.ศ. ๒๔๘๙
พลจัตวา	ลงวันที่	๑ มกราคม	พ.ศ. ๒๔๙๖
พลตรี	ลงวันที่	๑ มกราคม	พ.ศ. ๒๔๙๙

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์

วันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๓ เป็น ขุนเสนาทิพ ถือศักดินา ๖๐๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ออกจากบรรดาศักดิ์แล้ว แต่เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๔๘๕ ราชกิจจา เล่ม

ที่ ๕๙ ประจำวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ขอให้ใช้บรรดาศักดิ์ ตามแจ้งความทหารที่ ๗๐/๑๓๑๖๕ / ๒๔๘๘ ลงวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘

ยศและตำแหน่งพิเศษ

เป็นราชองครักษ์เวร เมื่อ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕

เป็นราชองครักษ์เวรสืบต่อไป เมื่อ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๘

เป็นนายทหารพิเศษประจำกองพันที่ ๑ กรมทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์ เมื่อ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑

เป็นราชองครักษ์เวรสืบต่อไป เมื่อ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑

เป็นราชองครักษ์พิเศษ เมื่อ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๙

ตำแหน่งและเงินเดือน

วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๘

เป็นนักเรียนนายร้อยในโรงเรียนทหารบก

วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

เป็นนักเรียนทำการนายร้อย เข้าประจำกรมทหารบกม้าพิษณุโลก เงินเดือนอัตรา ร.ต. ชั้น ๓ เดือนละ ๘๐ บาท

วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

เป็น ร.ต.ประจำกรมทหารบกม้าพิษณุโลก คงรับเงินเดือนอัตรา ร.ต. ชั้น ๓ เดือนละ ๘๐ บาท

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘

ประจำกรมทหารบกม้าพิษณุโลก เงินเดือนอัตรา ร.ต. ชั้น ๒ เดือนละ ๘๕ บาท

อบรมการใช้ปืนกลหนัก ที่สระบุรี

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕

ประจำกรมทหารบกม้าพิษณุโลก เงินเดือนอัตรา ร.ต. ชั้น ๑ เดือนละ ๙๐ บาท

วันที่ - กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๐

เป็นนายทหารคนสนิท ของ ผอ.รร.ม. คงรับเงินเดือนอัตรา เดิม

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑

ทส.ผอ.รร.ม. เงินเดือน ร.ท. ชั้น ๓ เดือนละ ๙๕ บาท

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖

ทส.ผอ.รร.ม. รับเงินเดือน ร.ท. ชั้น ๒ เดือนละ ๑๐๕ บาท

วันที่ - เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓

เป็นนายทหารฝึกหัดราชการ แผนก รร.ม. คงรับเงินเดือนอัตรา เดิม

วันที่ - เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔

เป็น ทส.ผบ.ม.๑ คงรับเงินเดือนอัตรา เดิม

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕
เป็นนายทหารฝึกหัดราชการ แผนก รร.เสนาธิการ ทบ. คงรับเงินเดือนอัตรา เดิม
วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๕
ทส.ผบ.ม.พัน ๑ รอ. คงรับเงินเดือนอัตรา เดิม

วันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕
เป็น ผบ.ม.พัน ๒ ร้อย ๑ คงรับเงินเดือนอัตรา เดิม

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖
ผบ.ม.พัน ๒ ร้อย ๑ รับเงินเดือนนายทหารสัญญาบัตร ชั้น ๖ เดือนละ ๑๓๐ บาท
วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗
รอง ผบ.ม.พัน ๒ เงินเดือนคงเดิม
วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘
ตำแหน่งเดิม รับเงินเดือน ชั้น ๑๐ เดือนละ ๑๗๐ บาท
วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๘
ครูแผนกวิชาทหาร ยศ และ เงินเดือนคงเดิม
วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๙
ตำแหน่ง เดิม รับเงินเดือน ชั้น ๑๑ เดือนละ ๑๘๐ บาท
(ต่อมา เปลี่ยนชั้นเงินเดือนเป็น ชั้น ๓๖)
วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๑
เป็นครู ยศ.๒ รับเงินเดือน ชั้น ๓๘ เดือนละ ๒๐๐ บาท
วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๕
ไปราชการสนาม ตำแหน่ง ฝ.เสธ. พล.ม. จังหวัดเชียงใหม่, ลำปาง, เชียงราย, เชียงตุง รับเงินเดือน ชั้น ๔๒ เดือนละ ๒๘๐ บาท
วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๘
เป็นรักษาราชการ รองหัวหน้า ยศ.๒ อีกตำแหน่งหนึ่ง เงินเดือนคงเดิม
วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙
เป็นหัวหน้าวิชาทหารหน่วยวิชาการ รร.นายร้อย ทบ. เงินเดือนคงเดิม
วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๐
เป็นหัวหน้าแผนกปกครอง และหัวหน้าวิชาทหารราบยุทธวิธี รับเงินเดือนชั้น ๔๘
วันที่ - พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐
เป็นรอง ผบ.รร.จปร.
พ.ศ. ๒๔๙๕ - พ.ศ. ๒๕๐๓
เป็น ผบ.รร.จปร.

วันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๓

ลาออก รับราชการบำนาญ

ราชการสนาม

ราชการสนามสงครามมหาเอเชียบูรพา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔

ในกรณีปราบจลาจลเมื่อ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๔

ราชการพิเศษ

สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ประเภท ๒

กรรมาธิการการศึกษา การทหารและการสาธารณูปโภค

กรรมการอำนวยการ - จัดการ โรงงานสุราบางยี่ขัน

กรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

กรรมการอบรมเยาวชน และกรรมการวันเด็ก

เครื่องราชอิสสริยาภรณ์

- เหรียญบรมราชาภิเศก
- เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
- จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
- เหรียญจักรมาลา
- เหรียญราชการสนามชายแดน (ร.ช.)
- ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
- ตริตาภรณ์ช้างเผือก
- ทวิติยาภรณ์มงกุฎไทย
- ทวิติยาภรณ์ช้างเผือก
- ประถมาภรณ์มงกุฎไทย

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๘๕๓๘

สำนักพระราชวัง

๑๕ มิถุนายน ๒๕๒๗

พลตรี ขุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ) ป.ม.,ท.ช. อายุ ๘๔ ปี ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงกลาโหม กราบถวายบังคมลาถึงอนิจกรรมด้วยความชรา ณ โรงพยาบาลวิชัยยุทธ เมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๒๗ เวลา ๒๑.๔๕ น.

วันศุกร์ ที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๒๗ เวลา ๑๖.๐๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ที่ศาลา ๗ วัดศรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศโถ พร้อมด้วยฉัตรเบญจาตั้งประดับเกียรติยศ ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ และรับศพอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเวลากลางคืนกำหนด ๗ คืน.

ประถมรัตน์/พิมพ์/ ๑ มิ.ย. ๒๗ /หาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พลตรี ขุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ) เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๙๔๓๕

สำนักพระราชวัง

๙ กรกฎาคม ๒๕๒๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ พลตรี ขุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ) ป.ม.,ท.ช. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๒๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พลับพลาอิศริยาภรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าไตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ไตร และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ๕ ไตร ให้ทายาทนำไปทอดที่โกศศพ พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุลเสร็จแล้ว ทรงจุดฝักแคพระราชทานเพลิง สมควรแก่เวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบปรกติขาว ไว้ทุกข์.

ประถมรัตน์/พิมพ์/ ๑๘๗ /ทาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พลตรี ขุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

คำไว้อาลัย
พลตรี ขุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ)

เมื่อผมเป็นนักเรียนนายร้อย อาจารย์ขุนเสนาทิพเป็นอาจารย์สอนวิชาทหารม้า ท่านสอนเก่งมาก นักเรียนนายร้อยรุ่นผมชอบกันทุกคน ความจริงท่านไม่ได้สอนเฉพาะรุ่นผมเท่านั้น ท่านสอนมาหลายรุ่นแล้ว กล่าวได้ว่า นักเรียนนายร้อยสมัยที่ท่านเป็นอาจารย์วิชาทหารม้าเป็นลูกศิษย์ท่านทุกคน ยิ่งต่อมาท่านเติบโตขึ้น จนได้เป็นผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อย ท่านก็ยิ่งมีความสำคัญและเป็นที่เคารพนับถือของนักเรียนนายร้อยมากขึ้นตามลำดับ

ฉะนั้น ทั้งในฐานะอาจารย์และในฐานะผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อย อาจารย์ขุนเสนาทิพจึงเป็นผู้สร้างนักเรียนนายร้อยให้เป็นผู้ที่มีความสามารถและออกรับราชการสนองคุณประเทศชาติได้เป็นจำนวนมหาศาล นับได้ว่า ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้มีส่วนยังประโยชน์อันยิ่งใหญ่ให้แก่ส่วนรวม ควรแก่การสรรเสริญ จดจำ และยึดถือเป็นตัวอย่างอย่างยิ่ง

ขอให้ดวงวิญญาณของอาจารย์ได้ไปสู่สวรรค์

พลเอก

(เปรม ติณสูลานนท์)
นายกรัฐมนตรี

คำไว้อาลัย

แด่

พลตรี ขุนเสนาทิพ

พลตรี ขุนเสนาทิพ เป็นนายทหารผู้ใหญ่ที่ควรค่าแก่การเคารพนับถือเป็นอย่างสูงท่านหนึ่ง ท่านได้สร้างคุณงามความดีไว้มาก และอุทิศตนเพื่องานในหน้าที่ราชการอย่างแท้จริง เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ท่านได้สร้างความเจริญให้กับโรงเรียนนายร้อยพระจุล-จอมเกล้าเป็นอย่างมาก ท่านได้วางรากฐานในการให้การศึกษา และการปกครองบังคับบัญชาไว้หลายประการ ซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้กองทัพบกได้นายทหารที่มีขีดความสามารถสูง มีระเบียบวินัยที่ดีไว้ใช้ในราชการ

ในการที่ท่านถึงแก่กรรมไปเช่นนี้ ผมรู้สึกเสียใจ และมีความอาลัยเป็นอย่างมากที่ต้องสูญเสียนายทหารผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมสูง และเสียสละเพื่อประเทศชาติบ้านเมืองไปอีกท่านหนึ่ง

ขอให้อำนาจผลบุญ และตลอดจนคุณงามความดีที่ท่านได้ปฏิบัติเพื่อประเทศชาติมาแล้ว และด้วยบุญกุศลที่ญาติมิตร รวมทั้งผู้ใต้บังคับบัญชาได้บำเพ็ญอุทิศให้ จงเป็นพลวปัจจัยส่งผลให้ดวงวิญญาณของท่านได้ไปสู่สุคติ ณ สัมปรายภพตลอดกาล.

พลเอก (signature)

(อาทิตย์ กำลังเอก)
ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
และ ผู้บัญชาการทหารบก

คำไว้อาลัยของ

พลตำรวจเอก ณรงค์ มหานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ

แด่

พลตรี ขุนเสนาทิพ

ผมได้ทราบข่าวการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของ พลตรี ขุนเสนาทิพ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่เคารพรักอย่างสูงของผม ด้วยความเศร้าสลดใจและอาลัยรักเป็นที่สุด

พลตรี ขุนเสนาทิพ เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ที่มีประวัติการทำงานดีเด่นมากท่านหนึ่ง ขณะรับราชการท่านเคยดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ หลายตำแหน่ง และตำแหน่งสุดท้ายเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความทุ่มเท เสียสละ และอุทิศตนเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง นับเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ข้าราชการทั่วไป นอกจากนี้แล้ว ท่านยังมีบุคลิกที่สง่างาม พร้อมด้วยลักษณะของผู้นำ สุภาพอ่อนโยน โอบอ้อมอารี และจริงใจต่อทุกคน เป็นที่รักใคร่ของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ญาติมิตร รวมทั้งบรรดาลูกศิษย์ของท่าน

บัดนี้ ถึงแม้ว่าท่านจะจากโลกนี้ไปแล้วก็ตาม แต่ผลงานและความดีของท่าน จะยังคงอยู่ในความทรงจำของพวกเราตลอดไป

ขออำนาจแห่งคุณงามความดีที่ท่านได้สร้างสมไว้ก่อนที่จะจากพวกเราไป อีกทั้งมวลกุศลผลบุญที่ทายาทได้บำเพ็ญอุทิศให้ จงเป็นปัจจัยน้อมนำให้ดวงวิญญาณของ พลตรี ขุนเสนาทิพ บรรลุสู่สุคติในสัมปรายภพตราบชั่วนิจนิรันดร

พลตำรวจเอก [signature]

(ณรงค์ มหานนท์)

อธิบดีกรมตำรวจ

เมื่ออายุ ๒๒

ไปศึกษาชายฝั่งทะเล
ด้านตะวันออก ปี ๒๔๙๑

สดชื่นเสมออย่างนี้
อายุยืนแน่

น่าชื่นใจในความรัก
ของลูกสองคน

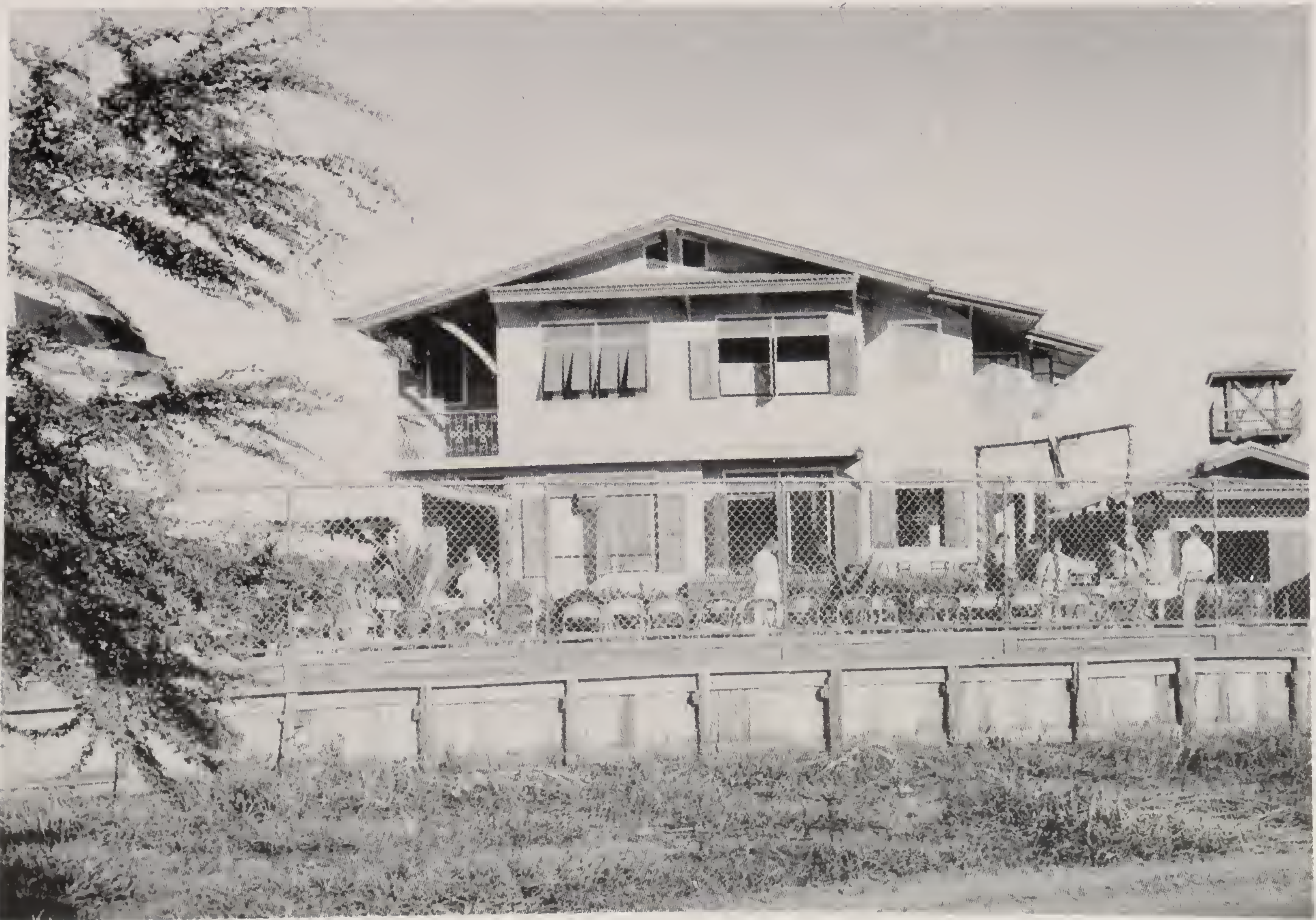
เธอจากไปเมื่อลูกยังเด็ก

ผู้ให้กำเนิดความรัก

จอมพล ผิน ชุณหะวัน มาในวันขึ้นบ้านใหม่ บ้านหลังแรกและหลังเดียวที่
มานะพยายามถึง ๓๘ ปี เพื่อเก็บเงินสร้างสำเร็จ

อาลัยคุณพ่อ

ข้าพระพุทธเจ้า ลูกและหลานของพลตรี ขุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ) ขอกราบแทบเบื้องพระยุคลบาทลันเกล้าลันกระหม่อมทั้งสองพระองค์ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ และพระสวามี พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายา ที่ทรงพระราชทาน และประทานพระเมตตา และกำลังใจแก่พลตรี ขุนเสนาทิพ นับแต่วันแรกที่เข้าโรงพยาบาลจนถึงวันที่เสียชีวิต ข้าพระพุทธเจ้าทุกคนจะระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณไปตลอดชีวิต ขอถวายพระพร ให้ทรงเกษมสำราญ ทุกพระองค์

อาลัยคุณพ่อ พลตรีขุนเสนาทิพ พระผู้ประเสริฐของลูกและหลาน ข้าพเจ้า น.ส.วัลลี เทพาคำ เป็นบุตรีคนโตของพลตรีขุนเสนาทิพ ซึ่งได้อยู่ใกล้ชิดพ่อตลอดเวลา ๖๐ ปี ไม่ได้ห่างท่านไปเหมือนน้องชาย (พลโทอัศวิน เทพาคำ) และน้องสาว สมทรง เทพาคำ เพราะน้องต้องจากท่านไปไกลเป็นระยะ ๆ นานเป็นปี เพื่อการศึกษาเล่าเรียน และการรับราชการ พ่อเป็นคนเข้มแข็งมาก อดทน และอดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่ดีงามทั้งหลาย ท่านพยายามอบรมลูกทั้ง ๓ คนให้ประพฤติเช่นท่าน รักเป็นห่วงลูกมาก เพราะพวกเราเป็นกำพร้าแม่ตั้งแต่น้องคนเล็กอายุ ๑๒ ปี ท่านจึงเป็นทั้งแม่และพ่อ ทำหน้าที่ครูอาจารย์ เป็นเพื่อน และเป็นที่ปรึกษาของลูก พวกเราทราบจิตใจพ่อเป็นอย่างดี ท่านสอนข้าพเจ้าว่า เราจนแต่เงินนะลูก แต่เราไม่จนในคุณความดี ท่านซื่อตรงต่อตนเองทั้งทางราชการ และเรื่องส่วนตัว ซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ท่านลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเมื่อปี ๒๕๐๓ ทั้งที่ท่านรักและทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ และสติปัญญา ที่จะทำให้โรงเรียนนายร้อยทันสมัยเท่าเทียมประเทศที่เจริญแล้ว แต่ต้องลาออกก่อนเพราะท่านซื่อตรงต่อหน้าที่ ไม่ยอมกระทำสิ่งที่ผิดระเบียบแบบแผนประเพณีของโรงเรียน ไม่มีอำนาจใดมาบังคับท่านได้ เมื่อท่านออกจากราชการแล้ว ท่านหันไปทางธรรมะสงบมาก จนพวกเราไม่สบายใจ เพราะต้องการให้ท่านได้พักผ่อนตากอากาศบ้าง แต่ท่านไม่ยอม ในปี ๒๕๑๖ ท่านเริ่มป่วยด้วยโรคประจำตัว คือท้องผูกเป็นประจำ และจะกลายเป็นท้องเดินอย่างแรง เป็นลมบ่อย ๆ ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลหลายครั้ง ในระยะหลังมีโรคอื่นแทรก ประกอบกับท่านอายุมากขึ้น แต่ได้รับความกรุณาเอาใจใส่อย่างดีจากนายแพทย์สมพนธ์ บุณยคุปต์ ท่านผู้อำนวยการโรงพยาบาลวิชัยยุทธ ขอกราบขอบคุณมาก พ่ออดทนต่อการเจ็บป่วย ไม่บ่น ไม่แสดงความอ่อนแอให้ลูกเห็นเลย จนในที่สุด วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๒๗ ตอนกลางคืนท่านถ่ายมาก แต่มิใช่ท้องเดิน ท่านบอกว่าหมดแรงแล้ว ตอนรุ่งเช้าปัสสาวะเองไม่ได้ ลูกจึงเรียกรถพยาบาลจาก ร.พ.วิชัยยุทธมารับท่าน นายแพทย์อัศวิน และน้องสาวคนเล็กเป็นผู้เฝ้าไข้ตลอดมา ท่านบอกกับน้องสาวว่าขอพ่อไปก่อนนะ แต่อยากให้ตรงกับวันวิสาขบูชา แต่เลยมาแล้ว ข้าพเจ้าไม่มีโอกาสเข้าใกล้พ่อเลย เพราะกลัวจะเอาโรคหวัดไปให้ท่าน พ่อปอดบวม

มาก ไตไม่ทำงาน แต่ใจท่านยังต่อสู้ถึงที่สุด น้องกอดแขนพ่อไว้ตลอดเวลา เพื่อแสดงว่าลูกไม่ทอดทิ้งพ่อไป พวกเราขอขอบคุณนายแพทย์ทุกท่านที่มาช่วยจากรพ.พระมงกุฎเกล้า รพ.รามาธิบดี และที่รักษาพ่อประจำอยู่ คือ คุณหมอถนอมศรี และคุณหมอสมพนธ์ ความเหนื่อย ความลำบากของคุณหมอทุกท่าน เป็นสิ่งที่ลูกและหลานทุกคนขอระลึกถึงพระคุณท่านตลอดไป

เมื่อท่านเสียแล้ว สิ่งแรกที่ได้รับคือ พระมหากรุณาธิคุณ ทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ๗ วัน ทั้งที่ทุกคนกำลังทุกข์แสนสาหัส แต่ได้รับกำลังใจที่ล้นเกล้าพระราชทานมา ทำให้ทรงกายอยู่ได้ตลอดงาน บุคคลอีกท่านหนึ่งซึ่งจะเว้นกล่าวขอบคุณถึงไม่ได้ เพราะได้เหน็ดเหนื่อยมาก คือท่านผู้หญิงสุวรี เทพาคำ ได้เป็นผู้จัดการให้ทุกสิ่ง ตามที่พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณมาได้โดยเรียบร้อย ลูกหลานทุกคนขอกราบแทบฝ่าพระบาททุกพระองค์

ขอพ่อไปสู่สุคติภพ ลูกเชื่อเช่นนั้น เพราะคุณธรรมที่พ่อปฏิบัติตลอด ๑ ปีที่ป่วย ยากที่บุคคลใดจะทำได้ ลูกหลานจะประพฤติปฏิบัติตามพ่อทุกประการ

คำนำ

ต่อไปนี้คือส่วนหนึ่งของบันทึกส่วนตัวของ พลตรี ขุนเสนาทิพ เมื่อมียศพันตรี ขณะเป็นครูแผนกวิชาทหารโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้ถูกขอตัวไปเป็น เสธ.พล ม. ไปราชการสนามชายแดนทางภาคเหนือ

บันทึกส่วนตัว ของ พลตรี ขุนเสนาทิพ

๔ ก.พ. ๘๕

ได้ไปตรวจภูมิประเทศเพื่อเตรียมการเคลื่อนย้ายหน่วยทหารจากเมืองเชียงใหม่ออกไปอีกขั้นหนึ่ง การไปคราวนี้มีผู้บัญชาการ และนายทหารอื่น ๆ ด้วยอีกหลายนาย ข้าหลวงประจำจังหวัดก็ได้ร่วมเดินทางไปด้วย

ที่หมายที่ไปตรวจคือ บ.เมืองกึด อันอยู่ในเขต อ.แม่แดง จังหวัดเชียงใหม่ ไปโดยรถยนต์ตามทางถนนสายเชียงใหม่-ฝาง แยกเข้าทางที่ทหารช่างตัดไว้ ตรงหน้าฟาร์มแม่มาลัย เส้นทางที่ทหารช่างตัดไว้นั้นเป็นถนนดิน พอจะใช้ได้ดีเฉพาะฤดูแล้ง ทางบางตอนเลียบไหล่เขา และทับห้วยเล็ก ๆ บ้าง ๔-๕ ครั้ง ไม่รู้สึกว่าน่ากลัวอันตรายเท่าใดนัก เขาที่ผ่านไปสูงประมาณ ๕๘๐ ม. เวลาขึ้นไม่ค่อยรู้สึกเพราะมีลาดดี แต่เวลาลงค่อนข้างชันมาก ระยะจากตรงทางแยกถึง บ.เมืองกึด ประมาณ ๒๑ กม. เมื่อได้ตรวจที่ บ.เมืองกึดแล้วกลับมาแวะกินอาหารกลางวันที่ อ.แม่แตง โดยนายอำเภอจัดเลี้ยงแล้วพาชมสถานที่ และกิจการต่าง ๆ เฉพาะที่น่าบันทึกไว้ คือ

ทางอำเภอได้จัดองค์การช่วยเหลือให้ความสะดวกแก่การรบขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือต่าง ๆ อาทิจัดหาสะเบียงอาหาร, จัดร้านค้าในเขตที่พักทหาร ฯ นับว่าได้ช่วยให้เกิดความสะดวกแก่ฝ่ายทหารอยู่มากพอใช้ กับได้พาไปดูการทำกล่ำปลีเค็ม ซึ่งได้ลองชิมแล้วรสชาติพอใช้ได้ แต่วันหนึ่งข้างหน้า อาจมีรสดีที่สุดก็ได้

เมื่อได้พูดถึงอำเภอแม่แดงแล้ว ใคร่อยากจะพูดอย่างตรงไปตรงมาว่า ได้มีจิตใจฝักใฝ่ช่วยเหลือราชการทหารอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี เมื่อกลับจากอ.แม่แดงแล้วแวะตรวจและเตรียมการที่ อ.แม่ริมอีกแล้วกลับถึงที่พักในวันนี้เอง เวลาประมาณ ๒๐๐๐ ทุก ๆ แห่งเรียบร้อยดี อาบน้ำกินข้าวแล้วนอนเพราะรู้สึกเพลียบ้างเล็กน้อยประกอบด้วยวันนี้อากาศค่อนข้างจะเย็นมากสักหน่อย จึงไม่มีอะไรดีกว่านอนคลุมโปง

๑๐-๑๖ ก.พ. ๘๕

เมื่อได้กินกาแฟตอนเช้าในตลาดบ้าง หรือใกล้ ๆ ที่พักนั้นเองบ้างแล้ว ก็ทำงานตามปกติ บางวันตอนเย็นก็มีการขี่จักรยานชมบ้านเมืองบ้าง แล้วก็กลับมากินอาหารค่ำ แล้วฟังวิทยุนอน

พูดถึงการฟังวิทยุ ทุกครั้งที่วิทยุได้หยุด เงียบไปเฉย ๆ แล้ว พวกเราเป็นคาดการณ์ได้ทันทีทีเดียวว่าในกรุงเทพคงถูกโจมตีทางอากาศอีกแล้ว ซึ่งทุกครั้งทำให้เป็นห่วงพ่อ ลูก มาก

๑๗ ก.พ. ๘๕

วันนี้คงทำงานตามปกติ ขณะเพลินงานอยู่ที่โต๊ะหนังสือ เวลา ๑๕๑๐ เครื่องบิน ข้าศึก ๙ เครื่อง เข้าโจมตีเชียงใหม่ โดยไม่มีใครรู้ตัว เครื่องบินได้ทิ้งระเบิดลงที่สนามบินแห่งเดียวพร้อมกัน ตามหลักฐานปรากฏว่าไม่น้อยกว่า ๒๓ ลูก ผลเสียหายเพียงเล็กน้อยเพราะชนิดของลูกระเบิด เป็นลูกระเบิดเพลิง และลูกระเบิดสังหารฝ่ายเรามีคนงานกำลังซ่อมสร้างสนามบินตายและบาดเจ็บบ้างเล็กน้อยเท่านั้น

ในฐานะที่ฉันได้เคยอยู่ในพระนคร เมื่อถูกข้าศึกโจมตีทางอากาศมาก่อน จึงใคร่จะเปรียบเทียบได้ว่า การทิ้งที่เชียงใหม่คราวนี้รู้สึกดังและสนั่นกระเทือนมากเหลือเกิน เห็นจะเป็นด้วยลงที่หมายจุดเดียวพร้อมกันจำนวนมาก

ข่าวเรื่องเชียงใหม่ถูกโจมตีทางอากาศนี้คงเป็นที่ตกอกตกใจแก่ญาติพี่น้องมาก ฉันได้รับข่าวจากลูก ซึ่งเป็นพยานได้ว่าพ่อที่ดีและลูกที่ดีย่อมแยกขาดจากกันเสียมิได้

สถานการณ์ในเชียงใหม่ หลังจากถูกโจมตีครั้งนี้แล้ว ยิ่งเงียบหงอยลงไปอีกมาก

๑๘ ก.พ. ๘๕

ทำงานตามปกติ และได้เตรียมพร้อมเรื่องการป้องกันภัยทางอากาศยิ่งขึ้น เช่น เตรียมหมวกเหล็ก, เครื่องลาง, กล้องส่องให้อยู่ใกล้ชิดมือเสมอ กับคืนวันนี้ได้ส่งจดหมายส่งข่าวคราวไปบ้านเพื่อให้หมดความวิตก

๒๑ ก.พ. ๘๕

ผู้บัญชาการ และนายทหารอีกหลายนายพร้อมทั้งฉันด้วย ไปจังหวัดลำพูน ตามที่ข้าหลวงลำพูนขอเชิญ สภาพภูมิประเทศระหว่างเดินทางผ่านไปไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงให้ตื่นตาตื่นใจไปกว่าที่ได้เคยเห็นมาแล้วเมื่อ ๑๐ ปีเศษ เมือไปถึงแล้ว ข้าหลวงพาชมศาลากลาง, วัดพระเจ้าสีวิชัยสร้าง และศพพระเจ้าสีวิชัยพิพิธภัณฑ์ และไปกินน้ำชาที่คุ้มเจ้าหลวง เจ้าหลวงได้ต้อนรับและกรุณาดีมาก ยังได้แจกพระให้แก่นายทหารทุกคนที่ไป ทราบว่าเป็นพระดีที่ขุดได้ใหม่ และท่านหวงแหนนัก พวกชาวเมืองที่อยากได้เมื่อทราบว่านายทหารได้แจก ถึงกับมาทาบทามขอซื้อโดยทันทีก็มี คุ้มเจ้าหลวงใช้เครื่องแต่งบ้านเต็มไปด้วยงาช้างทั้งนั้น

๒๒-๒๕ ก.พ. ๘๕

ทำงานตามปกติ ๒๔ ก.พ. ๘๕ หยุดพัก ฉันเที่ยวเล่นตอนเย็น ๆ ตามตลาดเท่านั้น หลายคนพากัน

ไปเที่ยวห้วยแก้วกัน แต่ฉันเคยเห็นแล้ว จึงไม่สมัครใจไปกับวันนี้เขียนจ.ม.เล่าสิ่งที่พบเห็น เป็นความรู้ให้ลูกฟัง เพราะความคิดถึง

๒๖-๒๘ ก.พ. ๘๕

๓ วันนี้ฉันต้องทำงานหนักมากหน่อย เพราะเราจะต้องเคลื่อนที่ออกจากที่ตั้งไปทำงานกัน ดังนั้นงานในหน้าที่ฉัน จึงต้องเตรียมพร้อมทุกหน่วย และทำคำสั่งให้เขาไปกัน ดังนั้นระหว่างนี้เกือบไม่ได้นึกถึงส่วนตัวเลย เพราะเราต้องทำงานให้ดีที่สุด เพื่อเกียรติของเราเอง และด้วยสันดานของเราที่ทำงานทุกอย่างที่ต้องทำ แล้วต้องทำให้ดีที่สุด ความเหน็ดเหนื่อยในระหว่างนี้ บางวันต้องทำงานกลางคืนด้วย

๒ มี.ค. ๘๕

เป็นวันที่จะต้องเคลื่อนที่ไปกับกองบังคับการส่วนที่ ๑ ซึ่งมีผู้บัญชาการ ฉันและนายทหารอีก ๒-๓ นาย ส่วนนอกนั้นรวมทั้งพิณ (คือเพื่อนรัก พ.ท.พิณ) เขายังคงอยู่เชียงใหม่ต่อไป เวลา ๑๑๐๐ ขึ้นรถยนต์ มีพวกที่ยังเหลืออยู่มาส่งเสียกัน รถออกไปตามถนนเชียงใหม่-ฝาง ซึ่งเป็นถนนค่อนข้างดี ไปจนถึงฟาร์มแม่มาลัย อำเภอแม่แดง ลัดไปทางทิศตะวันตก เข้าถนนที่ทหารช่างได้ตัดขึ้นใหม่ ในเหตุการณ์ครั้งนี้ ถนนสายนี้เป็นถนนดินตัดไปตามไหล่เขาเลียบแม่น้ำแดง ต้องขึ้นลาดเขาที่สูง ๆ บ้าง ข้ามห้วยบ้างทางบางตอนรู้สึกน่ากลัวอันตรายบ้าง แต่ไม่มากนักถึงบ้านเมืองกึด ซึ่งเป็นที่หมายปลายทางในวันนี้ประมาณ ๑๖๐๐ ซึ่ง ณ ที่นี้ม้าที่ได้ออกเดินล่วงหน้ามาก่อน ๗ วันได้มาคอยอยู่แล้ว พอลงจากรถก็เตรียมบรรจุข้าวของที่จะเดินทางขี่ม้าต่อไป ในวันรุ่งขึ้นจนค่ำจึงได้กินข้าว

ที่พักที่เมืองกึด อยู่ริมแม่น้ำแดง บริเวณโดยรอบล้อมไปด้วยภูเขา เสียงน้ำในแม่น้ำพัดเซาะหินดังเป็นน้ำตกตลอดเวลา บังเอิญคืนนี้เดือนหงายด้วย กินข้าวแล้วจึงไปนั่งฟังน้ำ ชมเดือน ปล่อยจิตเลื่อนลอยไปตามอารมณ์ ซึ่งก็มุ่งหมายแต่กรุงเทพ ฯ แห่งเดียว นึกถึงพวกลูก ๆ ถ้าได้มาเห็นภาพธรรมชาติแห่งนี้คงพอใจไปตาม ๆ กัน แต่ถ้านึกถึงตอนเดินทาง คงไม่มีใครอยากมาแน่ นั่งปล่อยอารมณ์อยู่เกือบ ๑ ชม. ก็เข้านอน อากาศค่อนข้างหนาวแต่ยังพอทนได้สบาย

๓ มี.ค. ๘๕

๐๕๐๐ ตื่นนอน เตรียมออกเดินทางเมื่อได้กินอาหารแล้ว ๐๖๐๐ เริ่มออกเดินทางที่หมายในการเดินวันนี้คือ บ.เมืองคอง ขบวนเดินมีทั้งม้าขี่ ม้าต่าง และคนหาบหาม ทางเดินบนเขาและขึ้นลงเขาเกือบตลอดทาง ทางก็แคบและลื่น บางตอนเดินไม่กล้ามองไปทางล่างเพราะเสียวไส้ ทีแรกก็ขี่ม้าไป หนัก ๆ เข้าใจไม่ดี เพราะกลัวตกเหวเลยต้องลงเดินจูงม้าไป เวลาขึ้นลงเขาเหนื่อยแทบขาดใจ หัวเข่าแทบจะหลุด แต่เมื่อนึกถึงหน้าที่แล้วก็จำต้องกัดฟันต่อไป

เวลาขึ้นเขาลูกหนึ่ง ๆ ต้องหยุดตั้งหลาย ๆ พัก และสิ่งที่มีประโยชน์มากคือ ลูกบ๊วยที่ได้ซื้อมาจากกรุงเทพ ด้วยทำให้ชื่นใจ และสดชื่นขึ้นอีกมาก ระหว่างทางเดินไปได้ยินได้เห็นน้ำตกสวย ๆ และดังสนั่นกับได้เห็นแก่งหินต่าง ๆ ตามลำน้ำแดงอย่างเพลินตา การเดินวันนี้ทำให้นึกเบื่อที่จะไปเที่ยวเขา ดูน้ำตก

ในที่ใด ๆ อีกแล้ว พวกคนหาบหามเป็นสิ่งที่น่าเวทนามาก ต้องคอยปลอบกันเรื่อย ๆ การเดินทางวันนี้จนค่ำแล้วยังไม่ถึงที่หมาย ผู้บัญชาการได้มอบหมายให้ฉันเป็นผู้อำนวยการ และควบคุมให้ไปถึงที่หมายวันนี้ ส่วนท่านล่วงหน้าไปก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำเป็นต้องเดินต่อไปในเวลากลางคืนอีก เคราะห์ดีที่วันนี้เดือนหงายเล็กน้อย จึงพอทำให้เห็นทางได้บ้าง แต่ตอนเข้าป่าไผ่ หรือป่าไม้ใหญ่มืดไม่เห็นอะไรเลย ต้องค่อย ๆ คลำกันไป เพราะกลัวตกเหวก็กลัว เดินไปยิ่งดึกเข้าทุกทีอากาศหนาวก็เพิ่มขึ้นโดยลำดับ มองดูพวกหาบหามแล้วแสนเวทนา บางคนเดินแทบไม่ไหวแล้ว เพราะดึกตั้ง ๐๒๐๐ แล้ว แม้น้ำใจฉันจะสงสารเวทนาเพียงใดก็ต้องอยู่แต่ในใจ และต้องบังคับไปให้ถึงที่ให้ได้ เพราะเป็นเวลาสงครามและงานของชาติ วันนี้คงเดินเรื่อยถึงที่หมาย บ้านเมืองคอง เวลา ๐๓๐๐ อากาศแสนหนาว ต่างวิ่งเข้ากองไฟกันเป็นแถว ผู้บัญชาการซึ่งล่วงหน้ามาก่อน ได้ออกมาต้อนรับด้วยความขอบอกขอบใจที่เดินมาถึงได้ ครั้นแล้วแยกกันไปนอนหลับเป็นตายเลย โดยไม่ได้ถอดเครื่องแต่งตัวเลยสักชิ้นเดียว

๔ มี.ค. ๘๕

เนื่องจากความอิดโรยในการเดินที่แล้วมา วันนี้จึงได้รับคำสั่งให้พัก ๑ วัน ดังนั้นจึงมีโอกาสปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ และเกณฑ์คนหาบหาม เปลี่ยนพวกเจ็บป่วยที่เห็นว่าจะไปไม่ไหวต่อไป และได้ชมหมู่บ้านบริเวณเมืองคองบ้างพอสมควร

บ้านเมืองคอง เป็นหมู่บ้านบนที่ราบสูงริมแม่น้ำแดง มีหมู่บ้านประมาณ ๑๐๐ หลังคาเรือน มีวัด ๑ วัด ใหญ่โตพอใช้ พลเมืองเป็นไทยแท้มาก มีค่อนไปทางเงี้ยวบ้างเล็กน้อย ใจคอโอบอ้อมอารีดี แต่ข้าวของอัตคัต เพราะที่มีเลี้ยงตัวเองไม่ได้ แม้แต่ข้าวก็ต้องไปเอาจากเมืองแหงมาช่วยบ้าง รวมความว่าบ้านนี้ไม่มีอะไรเป็นแก่น นอกจากพอเลี้ยงตัวไปวัน ๆ และทราบว่าทางนอก ๆ ออกไป ทางเชียงดาวมีปลูกฝิ่นและไร่ใบเมี่ยงกันบ้างเท่านั้น

เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นแข็งแรงดีเกือบทุกคน เห็นจะเป็นด้วยได้รับคำสั่งทางจังหวัดมา เพราะมีปลัดอำเภอมาคอยอำนวยการช่วยเหลือด้วย

๕ มี.ค. ๘๕

ตื่นแต่มืดเตรียมตัวออกเดิน พอกินข้าวเช้าแล้ว ๐๗๐๐ เริ่มออกเดินทันที เรื่องการนอนตื่นสายของพวกเราเห็นจะไม่ต้องพูดกัน เพราะพอตี ๓-๔ ต่างก็ตื่น ผิงไฟกันแดงไปหมด และเลยถือโอกาสหุงข้าวไปด้วยเลยทีเดียว ลักษณะภูมิประเทศในการเดินต่อมาเหมือนอย่างที่แล้วมา ต้องขึ้นเขาสูง ๆ อีก ๒ ลูก ถึงบ้านเมืองแหงประมาณ ๑๖๐๐ ผู้บัญชาการซึ่งล่วงหน้ามาก่อน ออกมาคอยต้อนรับตามเคย

เมื่อไปถึง ที่พักยังไม่มีจึงอาศัยกันตามบ้านไปคืนหนึ่งก่อน ขบวนมาถึงด้วยความเรียบร้อย และยังไม่ทันจะได้เห็นภูมิประเทศทั่วก็ค่ำ จึงยังไม่มีโอกาสจะบันทึกอะไรต่อไป

๖ มี.ค. ๘๕

ตื่นเช้าขึ้น ออกเดินตรวจเลือกที่สร้างที่พักทันที การสร้างใช้เกณฑ์คนโดยเราอำนวยการเองได้

ร.อ. ฉาย ช่วยเหลือในเรื่องนี้ด้วยจึงพอผ่อนหนักเป็นเบาไปหน่อย วันนี้คงทำงานเกี่ยวกับการเตรียมและจัดที่พักตลอดวัน ตกเย็นกินข้าวแล้วคุยกันเล็กน้อยแล้วเข้านอน เนื่องจากวันนี้ได้เห็นบ้านเมืองแหงทั่ว จึงพอจะเล่าให้ฟังบ้างดังนี้

เมืองแหงมีบ้านประมาณ ๗๐-๘๐ หลังคาเรือน อยู่บนเนินมีทุ่งนาล้อม ๓ ด้าน ส่วนด้านเหนือคงเป็นทิวไปตามลูกเนิน ทุ่งนาโดยรอบกว้างประมาณไม่เกิน ๓๐๐ ม. ด้านทิศตะวันตก จากทุ่งนามามีลำน้ำแดงผ่าน ต่อจากนั้นเป็นเขาล้อมรอบทุกด้าน มีทางไปที่ต่าง ๆ คือ

ไปทางเหนือ ไปทางช่วงเมืองแหง เมืองปั่น และแม่น้ำสาละวิน

ไปทางตะวันตก ไปอ.ปาย แม่ฮ่องสอน

ไปทางตะวันออก ไปอ.เชียงดาว

ไปใต้คือ บ.เมืองคอง ที่ได้ผ่านมา

ประชาชนมีเงี้ยวปนเป็นส่วนมาก ผู้ปกครองเรียกว่า พ่อเมือง (กำนัน) ลักษณะบ้าน มีถนนหนทางค่อนข้างเป็นระเบียบ บ้านฝาไม้กระดานมาก การค้าไม่มีเลยที่นี่มีข้าวมาก นอกจากเลี้ยงตัวเองได้แล้วยังส่งไปขายบ้านเมืองคองได้อีกด้วย เนื่องจากไม่มีการค้าจึงอดอยากมาก จะหาขนมหวาน ๆ กินสักชิ้นเดียวก็ทั้งยาก นาน ๆ จะมีพ่อค้านำของมาจากเชียงดาว เชียงใหม่สักครั้ง แต่พรึบเดียวหมดโดยไม่ต้องคำนึงถึงราคาว่าจะแพงสักเท่าใด

กับพนอ ม้าที่รักมากที่สุด

๒๖ ธ.ค. ๘๕

วันนี้อากาศหนาว ปรอท ๖ํซี แต่ก็จำต้องตื่นออกไป แต่เช้าเพราะมีงานทำซึ่งมีเรื่องสำคัญคือ

- ส่งเกวียนไปลำเลียงข้าวที่เมืองหลวง
- ส่งเจ้าหน้าที่สะสมสะเบียง ไปรวบรวมอาหารที่ ม.ตือ, ม.หนองเลา, ม.บางเป้า เพื่อไว้ให้ทหารราบ ร.พัน ๓๓
- ส่งเจ้าหน้าที่ ยย. ไปสร้างฉางข้าวที่ บ.หนองเลา
- อำนวยการจัดและสร้างที่พักของหน่วยที่จะมาถึง

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำเป็นต้องทนหนาวกับได้ซื้อไข่ไก่และกาแฟกินที่ตลาด

วันนี้ผู้บัญชาการไปตรวจ ม.แผน ให้เราอยู่คอยพิจารณาและวินิจฉัยเหตุการณ์ทางด้านนี้ เพราะมีข่าวได้พบข้าศึกอยู่เนือง ๆ

กลางวันกินข้าวแล้วเลยตัดผม เพราะผมยาวเต็มที่ ถ้าไม่ตัดประเดี๋ยวจะเลยกลายเป็นชาวกัวเสีย บังเอิญช่างตัดผมมาถึงวันนี้พอดี ตอนบ่ายเสนาธิการเดินทางมาถึงเมืองหลวงเลยได้พูดโทรศัพท์กันกับได้รับวิทยุจากหม่อมพิน ส่งมาจากเชียงตุงด้วย เรามาอยู่เมืองยางเกือบเดือนแล้ว เพื่อนเราพึ่งมาถึงเชียงตุงเท่านั้นเอง นับว่าเขามีโชคดีกว่าเราอยู่เสมอ

ตอนเย็นไปเดินตรวจงาน แล้วกลับมากินข้าว และฟังวิทยุพอสมควรแล้วนอน

วันนี้พอมีเวลาในตอนกินข้าวเย็นแล้วบ้าง จึงขอเล่าเรื่องเมืองยางสักเล็กน้อย

เมืองยาง เป็นเมืองอยู่ในที่ราบสูงมีภูเขาล้อมรอบ เป็นเมืองที่มีเจ้าเมือง (กำนัน) และขึ้นตรงต่อเชียงตุง เจ้าเมืองยังหนุ่มพูดไทยได้ค่อนข้างดี การงานแข็งแรงดี ได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาเหมือนกัน พูดถึงทุ่งนาที่ ม.ยาง ดูเหมือนจะน้อยกว่าเมืองหลวย และเป็นเมืองค่อนข้างดอนมาก ประชาชนอยู่กระจายกันตามหมู่บ้านเป็นหย่อม ๆ ผู้หญิงไม่ค่อยสวย แต่มีพวกสิบสองปันนาสวย ๆ เข้ามาอยู่หลายครัวเรือนเหมือนกัน โดยมากคนสวย ๆ มักเป็นเมียแขกกลา สืบได้ความว่าเนื่องมาจากเมื่อก่อนนี้พวกแขกมีอิทธิพลมาก ซึ่งเข้าใจว่าจะเป็นนโยบายของอังกฤษ คนเมืองยางมีนิสัยเป็นยิว เห็นแก่ได้เหมือน ๆ กันเกือบทั่วทั้งแคว้นนี้

การเงินยังคงนิยมเงินอังกฤษอยู่มาก ซึ่งถ้ามีเงินอังกฤษ อาจซื้อของได้ถูกกว่าเงินไทย เกือบเท่าตัว สำหรับเงินไทยถ้าเป็นโลหะก็ใช้ได้ดี แต่ถ้าเป็นธนบัตรแล้วลำบากมาก ต้องเป็นใบใหม่ ๆ จึงจะพอใจ โดยมากมักปฏิเสธว่าไม่มีทอน ทั้งนี้เพราะความไม่อยากได้ของเขานั่นเอง

สินค้าเวลานี้เป็นสินค้าของเรามาจากทางใต้ ราคาแพงลิ่ว เช่นน้ำปลาขวดละ ๓ บาท เกลือแพงที่สุด ที่จริงก็น่าเห็นใจ เพราะการนำมาลำบากและไกลมาก

หน้าหนาวนี้การทำมาหากิน และทำงานต้องพระอาทิตย์ขึ้นแล้ว โดยมากก็เกือบเที่ยงหรือบ่าย ทั้งนี้เพราะหนาวจัด สืบทราบว่าเมื่ออังกฤษอยู่ก็เช่นนี้เหมือนกัน

ขวัญของประชาชนเท่าที่ได้ยินได้ฟัง มีความพอใจเลื่อมใสทหารม้ามาก มีครั้งหนึ่งที่เป็นที่พออก

พอใจเขามากคือ ข้าศึก ๖๐ คน เข้าตีบ้านคา ขณะนั้นมีทหารม้า ม.พัน ๒ อยู่ ๓ คน ได้ต่อสู้ ยิงข้าศึกตาย ๑ จับเชลยได้ ๑ ข้าศึกแตกหนีไปหมด ราษฎรดีอกดีใจ และชมเชยมาก ได้จัดการเลี้ยงทหารพวกนั้นอย่างสุขสบายทีเดียว และตั้งแต่ทหารม้ามาทำงานด้านนี้ ยังไม่มีคราวใดเสียเปรียบข้าศึกเลย จึงทำให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ประชาชนเป็นอันมาก จนบางหมู่บ้านถึงกับกล่าวว่า ถ้าทหารม้าอยู่พวกเขาก็ไม่ต้องทิ้งบ้านเข้าป่า และยังอาสาช่วยเหลืออย่างแข็งแรงด้วย

การมาอยู่ที่ ม.ยางของทหารม้า ได้จัดระเบียบและวางกิจการอย่างรัดกุม ประกอบความสวยงามด้วย เลยทำให้เมืองยางเวลานี้เป็นเมืองสวยขึ้นมาก ผิดตาจากเดิมทีเดียว จากผลแห่งการกระทำต่าง ๆ เหล่านี้ ประชาชนถึงกับเรียกผู้บัญชาการว่า "เจ้าหลวง" ทีเดียว

๒๙ ธ.ค. ๘๕

วันนี้อากาศหนาวจัดมากอีกตามเคย และทำงานตามปกติ ตอนบ่าย ๑๖๐๐ ร.ท. ทอง สมบูรณ์ยิ่งได้ไปปลูกบ้านไม้ไผ่สำหรับพักขึ้น และย้ายไปขึ้นบ้านใหม่ในวันนี้ กลางคืนกลับมากินข้าวแล้วฟังวิทยุนอนคืนนี้นอนไม่ค่อยหลับเลย ใจคอหงุดหงิดและคิดถึงกรุงเทพ ฯ มาก เพราะได้ฟังข่าววิทยุจากอเมริกาว่าได้มาทิ้งระเบิดที่กรุงเทพ ฯ เมื่อวันเสาร์ถูกอู่ทหารเรือ, ช่างแสง และโรงไฟฟ้า ถ้าเป็นจริงพ่อ เด็ก ๆ คงตกใจกันมาก และจะอย่างไรกันต่อไปก็ไม่รู้ รู้สึกเป็นห่วงมากเฉพาะอย่างยิ่งลูกๆไม่มีใครจะปรึกษาหารือและทั้งยังเล็กอยู่ด้วย ขอพระเจ้าจงคุ้มครองเขาด้วยเถิด

๓๑ ธ.ค. ๘๕

วันนี้หนาวจัดตามเคย เมื่อกินอาหารเช้าแล้ว ๐๘๓๐ ขึ้นรถจักรยานยนต์ไปเมืองหลวย ใช้เวลา ๒๐ นาทีก็ถึง ขณะรถวิ่งยิ่งเพิ่มความเย็นขึ้นอีก รู้ว่าหน้า, หู, จมูก มือ มันจะแข็งไปหมด

๑๐๓๐ ผู้บัญชาการ พล. ๓ มาถึง ได้จัดการต้อนรับ และรายงานตามหน้าที่ แล้วขึ้นรถยนต์มาเมืองยางด้วยกัน ถึงเมืองยางกินอาหารกลางวันแล้วไปเยี่ยมม.พัน ๓ ที่บ้านป่าแสน แล้วกลับมาประชุมตอนเย็นมีพวกเพื่อน ๆ ที่มาด้วย อยากกินเหล้าเพราะหนาว จึงเริ่มเปิดบาร์เล็กน้อย แล้วกินอาหารแล้วแยกกันไปนอน

๑ ม.ค. ๘๖

วันนี้ตื่นตั้งแต่ ๐๔๐๐ แล้วอยู่กับกองไฟตลอดเป็นเวลาหลายชั่วโมง เพราะหนาวมาก เมื่อได้ส่งผู้บัญชาการ พล. ๓ กลับแล้ว คงทำงานตามปกติ และวันนี้ได้ถูกเรียกเข้าไปแถลงถึงการเข้าตีเมือง มะต่อไป ประมาณ ๑ ชั่วโมง

ตอนบ่าย กองร้อย จยย. (จักรยานยนต์) มาถึง ไปต้อนรับและนำเข้าที่พักเรียบร้อย ตอนเย็นมีการดื่มเป็นพิเศษสำหรับวันปีใหม่เล็กน้อย

วันนี้ได้เขียนหนังสือถึงพ่อ ฝากคนที่จะไปกรุงเทพด้วย และได้ฝากรองเท้าผ้า ซื้อได้เล็กน้อยไปให้เด็ก ๆ เป็นของขวัญปีใหม่จากพ่อที่รักของเขาด้วย

๓ ม.ค. ๘๖

วันนี้เป็นวันที่หนาวมากที่สุดตั้งแต่ต้นมาจนถึงวันนี้ หนาวตลอดทั้งวัน ถอดเครื่องหนาวไม่ได้เลยสักชิ้นเดียว เขียนหนังสือเกือบไม่เป็นตัวเพราะมือสั่นไปหมด ตื่นขึ้นกินอาหารเช้าแล้วต้องไปเดินตรวจงานที่สั่งเสียไว้ แล้วกลับมาเข้าประชุม ซึ่งวันนี้เป็นวันประชุมใหญ่มีนายทหารจากหน่วยต่าง ๆ เข้ามาประชุมหลายสิบคน การประชุมก็เพื่อชี้แจงให้รู้ความมุ่งหมาย และหน้าที่ที่จะต้องกระทำในขั้นสำคัญต่อไป เมื่อผู้บัญชาการได้เปิดประชุม และชี้แจงคำสั่งตามสมควรแล้ว ได้ให้ฉันชี้แจงเรื่องการติดต่อสื่อสารขณะที่จะทำการต่อไปให้ที่ประชุมฟังด้วย เมื่อการประชุมชี้แจงเสร็จ และกินอาหารกลางวัน แล้วฉันก็ไปเขียนคำสั่งออกทันที เสร็จงานเกือบ ๑๘๐๐ เลยไปเดินแก้หนาว และต้องดื่มนิดหน่อย กลับมากินข้าวเย็นแล้วคุยกัน และฟังวิทยุ และนอนด้วยความหนาว และคิดถึงว่าขณะนี้ลูก ๆ กำลังทำอะไรจนหลับไปเอง

๔ ม.ค. ๘๖

วันนี้ความหนาวพอประมาณ ดังนั้นตอนบ่าย ๑๔๐๐ จึงรีบฉวยโอกาสอาบน้ำเสียทีเพราะไม่ได้อาบมาหลายวันแล้ว วันนี้ตอนเช้ามีตลาดนัดจึงไปเดินเล่น ๑ รอบ และซื้อตะกร้าใส่ของมา ๔ ใบ ตั้งใจจะเอามาใส่เครื่องนอน และเครื่องกันหนาวเวลาเดินทาง ๑๐๐๐ มีการทดลองอาวุธต่าง ๆ เพื่อทดลองคุณภาพและฝึกความชำนาญแก่ทหาร อาวุธที่ทดลองมี

- ป.๔๙ ยิงตรงระยะ ๑๐๐๐ ม. แม่นยำดีมาก ความสะท้อนถอยหลังมีบ้างพอประมาณ
- ลูกระเบิดขว้าง สังเกตขว้างได้ระยะไกลประมาณ ไม่เกิน ๒๐ ม. ได้ผลดี สำหรับลูกระเบิดรับรัศมีไกลเกือบ ๑๐๐ ม. แต่ชิ้นระเบิดเล็กมาก โดยมากขึ้นทางสูง
- ลูกระเบิดยิง ๆ ได้ไกลประมาณ ๑๐๐-๑๕๐ ม.แน่นอนดี

นอกจากนี้มีการทดลอง ปก.เบา ให้ทหารใหม่ยิง ซึ่งเป็นของธรรมดา

เมื่อเลิกการทดลองอาวุธแล้ว ได้ประชุมหารือเฉพาะฝ่ายเสนาธิการ ผลตกลงให้เราอยู่ ม.ยาง โดยมอบให้เป็นผู้วินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ทางด้านเหนือ และด้านตะวันออก เมืองยางซึ่งเป็นทางสำคัญทางหนึ่งซึ่งข้าศึกจะเข้าดักข้าง และดักหลังได้ และได้อนุมัติให้สั่งการแก้ปัญหาได้ทันทีด้วย ส่วนผู้บัญชาการและเสนาธิการ ไปในทิศทางเข้าตีเมืองมะ งานที่รับมอบครั้งนี้แม้จะอยู่กับที่ แต่ก็เป็นงานหนักมาก เพราะจะต้องให้ความมั่นคงแก่ส่วนที่จะเข้าตี และแก่ส่วนรวมด้วย และนอกจากนั้นจะต้องรวมข่าวจากทุกทางเพื่อรายงานหน่วยเหนือด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องทำคนเดียวไม่มีใครช่วยด้วย เพราะพากันไปหมด มีเพื่อนฝูงหลายคนเห็นใจ แต่เราจะร้องเรียนอย่างไรไม่ได้ เมื่อได้รับมอบหมายอย่างใดแล้วต้องทำได้ทุกอย่าง

เมื่อกินข้าวเย็นแล้วกินมันต้มน้ำตาลอ้อยกับน้ำขิง ซึ่งนายเพชรเพื่อนยาก (พลทหารรับใช้) ทำให้แล้วนอนฟังวิทยุจนหลับไป

๕ ม.ค. ๘๖

วันนี้อากาศหนาวพอประมาณ คือ ๑๐° ซี ตื่นนอนแต่ ๐๓๐๐ แล้วนอนไม่หลับอีก ไม่ทราบว่าเป็น

อะไร และนึกถึงแต่บ้านเรื่อย ๆ นึกถึงคนโน้นคนนี้จนฟ้าสางเลยตื่นเมื่อได้กินอาหารเช้าแล้ว ซึ่งวันนี้มีข้าวผัดกับกาแฟ แล้วก็ไปทำงานทีเดียว เพราะใกล้วันสำคัญที่จะต้องทำงานแล้ว

๑๐๐๐ ผู้บัญชาการเรียกหารือกิจการเรื่องการเข้าตี ผลที่สุดมีการเปลี่ยนแปลงที่ตั้ง กองบังคับการกองรบด้านขวาเล็กน้อยเพื่อให้เหมาะยิ่งขึ้น ต่อไปแล้วทำงานตามปกติ ๑๓๐๐ ได้ประชุมชี้แจงแก่หัวหน้ากองบังคับการต่าง ๆ ถึงเรื่องการใช้ระหัสและใช้หมายเลข แทนตำบลต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปกปิดความลับเวลาสั่งการหรือรายงาน

วันนี้เดิมกำหนดว่า พิณ (มล.พิณ เพื่อนร่วมรุ่น) จะมาถึง ตั้งตาคอยเพราะเราจากกันมาเดือนกว่าแล้ว แต่พอตอนบ่ายได้รับวิทยุว่ายังมาไม่ได้อีก เพราะไม่มีรถจะมา กินข้าวแล้วนั่งบันทึกประจำวัน ฟังวิทยุแล้วนอน

๖ ม.ค. ๘๖

อากาศหนาวพอประมาณ วันนี้ยุ่งในการเตรียมการปฏิบัติการ และย้ายบก.ส่วนที่ ๑ ไปเข้าที่ บ.หนองเลา หน่วยต่าง ๆ ได้เริ่มเคลื่อนกันไปตามลำดับ ตั้งแต่ ๑๒๐๐ ผู้บัญชาการไปเวลา ๑๓๓๐ ก่อนไปได้เข้ามาจับมือ และสั่งเสียการงานด้วยความเป็นห่วง ฉันได้ตอบว่าจะพยายามจนสุดความสามารถ ครั้นแล้วก็ไป นับแต่เย็นไปจนเกือบ ๐๓๐๐ มีข่าวและคำสั่งมาเรื่อย ๆ ต้องนั่งทำงานด้วยความเมื่อย, หนาว และง่วงนอนเป็นกำลัง แต่บัดนี้ถึงเวลาที่จะต้องเข้มแข็งอดทนแล้วจึงต้องพยายามจนถึงที่สุด งานได้ลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยทุกอย่าง พอมีเวลาเพียงนิดเดียวก็นอนทันที แต่ฉันเป็นคนนอนยาก จึงได้ประโยชน์แต่แก้เมื่อยเท่านั้นเอง

๗ ม.ค. ๘๖

วันนี้อากาศหนาวค่อยยังชั่ว เห็นจะเป็นด้วยพระรัตนตรัยช่วยทหารไทย เพราะกำหนดเริ่มเข้าตีวันนี้เวลา ๐๔๓๐ ซึ่งโดยธรรมดากำลังหนาวจัดที่สุด งานเริ่มมีแต่ ๐๕๐๐ คอยรับข่าวทางโน้นทางนี้รอบด้าน เพราะจะต้องรวบรวมข่าวส่งผู้บัญชาการให้ทราบเหตุการณ์โดยทั่ว ๆ ไป จะได้ตกลงใจในทางที่ดี นึกถึงภาพตนเองนั่งทำงานแล้ว อยากให้ตัวเองเป็นนารายณ์เสียสักที เพราะปากสั่ง, หูฟัง, มือเขียน เจ้าหน้าที่ต่างเข้ามาหารอบตัวหมดจะมีใครเห็นบ้างไหมหนอว่าฉันต้องลำบากเหนื่อยยากเพียงใด แต่เมื่อนึกถึงทำงานเพื่อชาติแล้วก็สบายใจ มิใยใครจะเห็นหรือไม่ก็ช่าง เรื่องที่หนักใจและกลุ้มที่สุดเวลานี้ก็คือการติดต่อด้วยวิทยุทาง ม.พัน ๕ และม.พัน ๓ ซึ่งเป็นด้านที่เป็นห่วงมาก เกิดขัดข้องใช้ไม่ได้ จึงต้องหาวิธีแก้ไขอย่างอื่นด้วยความอ่อนใจ เจ้าเพชรเพื่อนยากเห็นใจ อุตส่าห์ต้มข้าวต้มให้กินตอนดึก และชงกาแฟส่งไม่ขาดระยะเลย ขอบใจมากเพื่อนรัก เพื่อนตาย

การทำงานของทหารด้านเข้าตีในวันนี้สำเร็จตามแผนทุกประการ ไชโย ทหารม้าของชาติไทยถึงคราวจะต้องไว้ลายบ้างแล้ว ขอคุณพระรัตนตรัยช่วยคุ้มครองเขาด้วยเทอญ

๘ ม.ค. ๘๖

อากาศหนาววันนี้เพิ่มขึ้น งานคงยุ่งตามเคย แทบจะกล่าวได้ว่า มือจับปากกาและหัวคิดไม่ได้พักผ่อน

เลย และวันนี้รู้สึกปวดต้นคอ และงง ๆ บ้าง จึงต้องรีบกินยาป้องกันทันที วันนี้ต้องติดต่อกับหน่วยเหนือ (พล.๓) เรื่องแผนการต่อไป และส่งข่าวนี้ไปให้ผู้บัญชาการเกือบทั้งวัน ตอนกลางคืนได้พักผ่อนหน่อย เพราะเป็นวันเตรียมการ กับวันนี้ได้ข่าวทาง ม.พัน ๓ และ ๕ บ้าง จึงค่อยสบายใจ แต่เพื่อนนายทหารคนหนึ่งของเราต้องบาดเจ็บเพราะเลือดรักชาติ ๑ คน

๙ ม.ค. ๘๖

วันนี้เตรียมการเข้าตีในวันรุ่งขึ้นอีก เฉพาะอย่างยิ่งที่หมายใหม่นี้มีการต้านทานแข็งมาก ดังนั้นการเตรียมการในวันนี้จึงอยู่ที่การเพิ่มเติมอาวุธ และกระสุนขึ้นไปไม่ว่าค่ำคืนดึกดื่นอย่างไร ขอให้การทำงานของเราสำเร็จก็แล้วกัน ดังนั้นวันนี้จึงอดนอนอีกเพียง ๐๑๐๐ เท่านั้น

๑๐ ม.ค. ๘๖

วันนี้ ๐๖๐๐ เป็นเวลากำหนดเข้าตีต่อไปอีก ดังนั้นงานจึงเริ่มยุ่งตั้งแต่เช้าอีกตามเคย กาแฟส่งมาถี่ตั้งแต่ตอนกลางวัน ตอนบ่ายได้ข่าวว่า เรายึดที่หมายใหม่ได้ ๑ แห่ง แล้วยังอีก ๑ แห่ง ซึ่งกำลังรอฟังผลต่อไป

ตอนค่ำได้ข่าวจากหน่วยเหนือ แจ้งให้ทราบว่า ทางด้านท่าตาปิง (ร.๑๗) กำลังทำการรบอย่างรุนแรง โดยข้าศึกไม่ยอมถอย ในที่สุดก็ขับไล่แย่งยึดที่มั่นได้ และเป็นอันว่าวันนี้ด้านนี้ยึดม.กิ่วซาบได้ ส่วนทางด้านทิศใต้เมืองมะ กำลังเคลื่อนที่ขึ้นมา

๑๑ ม.ค. ๘๖

วันนี้เป็นวันสำคัญเพราะจะต้องเข้าตีที่หมายสำคัญ คือ เมืองมะ และเมืองลา ดังนั้นใจคอจึงเป็นห่วงมาก งานก็ชุกแต่เช้า ทั้งรับคำสั่ง, สั่งการและรวบรวมข่าว ขณะที่หัวกำลังยุ่งอยู่กับทางเมืองมะ ๐๕๐๐ ข้าศึกเข้าตีเขตแดนด้านเหนือขึ้นมาอีก เมื่อได้รับข่าวแล้วจึงต้องรีบแก้ปัญหาทันทีและเกิดขึ้นเป็นห่วง ๒ ทาง

พอตอนกลางวันได้ข่าวจากทางด้านเมืองมะว่า ถูกข้าศึกต้านทานอย่างรุนแรง เคลื่อนที่ไปได้ ๔ กม.เท่านั้น ยังตรึงกันอยู่ตามทิวเขา ยิ่งเพิ่มความหนักใจมากขึ้น ส่วนทางด้านเมืองลาไม่ได้ข่าวคราวว่าเป็นอย่างไร เพราะติดต่อกันทางวิทยุไม่ได้ เลยชักกลุ้มหัวปั่นใหญ่

ตอนบ่ายได้ข่าวว่าข้าศึกทางชายแดนทิศเหนือได้ถูกขับไล่ไปหมดแล้ว โล่งอกไปทีแต่ยังเหลืออีก ๒ ด้าน

ระหว่างรอคอยฟังข่าวอยู่นี้มีแต่ได้รับคำสั่งให้ส่งกำลังเพิ่มเติม ส่งรถและหมอไปรับคนป่วย ซึ่งเรื่องเหล่านี้ยุ่งทั้งหัวใจ และเหนื่อยทั้งกาย ลืมกินลืมนอนทีเดียว

๑๒ ม.ค. ๘๖

๐๓๓๓ ได้ข่าวอย่างปลื้มใจว่า ได้ตีข้าศึกแตกไปแล้ว พากันดีใจมาก และได้ข่าวทางเมืองลาด้วยว่าตีบ้านก้อได้และกำลังคืบหน้าต่อไป ขณะกำลังดีใจได้ข่าวทางโทรศัพท์ว่าทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือถูกเข้าตีอีก เลยต้องพักการดีใจไว้ มายุ่งและง่วนกับแผนที่ทางด้านนี้ต่อไปอีก พอ ๑๐๐๐ ได้ข่าวว่าข้าศึกที่

เข้าตีนั้นถูกขับไล่ไปหมดแล้วเลยเบาใจ และคงตั้งใจคอยฟังข่าวทางเมืองมะ เมืองลา ต่อไป

ส่วนใหญ่เข้าเมืองมะ เวลา ๑๗๔๐ ขณะไปถึงมีการเข้าใจผิดยิงกันเองกับ ร.พัน ๒๘ บ้างเล็กน้อย เมื่อทราบข่าวนี้สบายใจ เลยเอนหลังงีบไปได้หน่อย พอ ๒๔๐๐ ได้รับข่าวว่าที่ท่าลำถูกตีหนัก ฝ่ายเราบาดเจ็บ ๗ คน ทีแรกนึกว่าข่าวใหม่ แต่พออ่านไปด้วยความพิจารณาก็คือข่าวที่ทราบเมื่อกลางวันนั่นเอง เป็นแต่ส่งรายละเอียดเพิ่มเติมมาเท่านั้น พอจัดแจงจะเข้านอนต่อก็ได้รับข่าวจาก ผบ. พล.ม อีก เลยต้องทำงานต่อไป แม้ตอนดึก ๆ นี่หนาวเอาเรื่อง รู้สึกมือปากสั่นไปหมด

๑๓ ม.ค. ๘๖

ตื่นเช้าเข้า โต๊ะแผนที่พิจารณาเหตุการณ์ทันที ขณะนี้มีหน่วยต่าง ๆ ที่เป็นกองหนุนต่างมาฟังข่าว ฟังคำอธิบายรอบโต๊ะแผนที่ เมื่อทุกคนเข้าใจเหตุการณ์ดีแล้ว ก็ต่างกลับไป พอเข้าโต๊ะทำงานก็ได้รับวิทยุคำชมเชยของผู้บัญชาการทหารสูงสุด ขอบใจแทนพี่น้องชาวไทยที่ยึดเมืองมะได้ และให้ศีลให้พร นับว่าเป็นศุภมงคลในวันนี้ เหตุการณ์วันนี้ค่อยเบาหน่อยเห็นจะเป็นด้วยฝ่ายเราได้ขับไล่ และกำลังกวาดล้างให้หมดสิ้นไป และกำลังจะเข้าตีเมืองลาต่อไป เหตุการณ์ที่ท่าลำ คงรุนแรงเหมือนเมื่อวานนี้อีก แต่ขณะนี้ยังไม่ได้รับรายละเอียด เมื่อทราบข่าวนี้จึงรีบการงาน แล้วหันเข้าโต๊ะแผนที่อีกเพื่อพิจารณาว่าข้าศึกจะทำอะไรแก่เราทางไหนอย่างไรต่อไป จะได้คิดแก้และป้องกันไว้ น่าชมเชย ม.พัน ๓ ร้อย ๑ ซึ่งอยู่ในด้านนี้ต้องทำการ ๓ วันติด ๆ กันอย่างเงยหัวไม่ขึ้น เพราะข้าศึกมากกว่าทั้งอาวุธ และจำนวน และภูมิประเทศก็ได้เปรียบกว่า แต่เราก็สามารถป้องกันการข้ามน้ำของข้าศึกได้ และทั้งยังลวงข้าศึกว่าจะข้ามน้ำอีกด้วย

วันนี้มีข่าวเครื่องบินข้าศึกผ่าน ๒ ครั้ง เราทุกคนเตรียมป้องกันต่อสู้ตามหน้าที่ แต่ก็ต้องเก้อ เพราะไม่เห็นโผล่เข้ามาในเขตที่เราอยู่กันเลย

เย็นนี้หิวข้าว เห็นเพ็ชรกินข้าวกับน้ำพริก ไปขอลองชิมอร่อยดี เลยกินข้าวทันที และกินเสียอย่างอิ่มมากที่สุด นานแล้วพึ่งจะทานน้ำพริกวันนี้เอง กินแล้วงานเบามือจึงมานอนผึ่งท้อง คิดถึงกรุงเทพมาก

๑๔ ม.ค. ๘๖

วันนี้ตามกำหนดส่วนใหญ่จะเริ่มเคลื่อนที่กวาดล้าง และเข้าตี ม.ลาต่อไป จึงคอยฟังผลด้วยความกระหาย เพราะเป็นที่หมายขั้นสุดท้ายที่ได้รับมอบ ตอนบ่ายได้ข่าวจากม.พัน ๕ ว่าตีบ.กัวได้ แล้วกำลังมุ่งหน้าเข้าโอบเมืองลาต่อไป ยิ่งทำให้เพิ่มความดีใจ ซึ่งจะกระทำให้การเข้าตีเมืองลา สำเร็จเร็วยิ่งขึ้น

ส่วนทางด้านท่าลำ เขตต่อยูนาน ทางตะวันออกเฉียงเหนือ ข้าศึกยังทำการรบรุนแรงอยู่ แต่ม.พัน ๓ ของเราก็สามารถป้องกันทางข้ามน้ำของข้าศึกได้ด้วยความทรหด อดทน ๓ วันติด ๆ กันมาแล้ว ขณะนี้ได้ข่าวว่าข้าศึกเตรียมจะข้ามแม่น้ำที่ท่ากวางอีก แต่ถูกม.พัน ๓ ของเรายิงแตกกระจัดกระจายถอยไป

รอฟังข่าวและโต้ตอบข่าวจนดึกก็ยังไม่ได้ข่าว และด้วยความอ่อนเพลียมาหลายวันแล้วจึงหลับไปด้วยการนอนไม่เป็นระเบียบ ตกใจตื่นขึ้นเกือบสว่าง สอบถามข่าวได้ความว่ายังไม่มีมาเลย เลยโล่งใจเพราะนึกว่าการหลับของเราจะทำให้เสียงานเสียแล้ว

๑๕ ม.ค. ๘๖

ข่าวด้านอื่น ๆ ปกติ ส่วนด้านเมืองลา ยังไม่ได้รับข่าว เพราะระยะทำการไกลออกไป วันนี้งานใหม่ค่อยเบามือ จึงหันกลับไปสะสางงานเก่าที่ยังกองอยู่เต็มโต๊ะให้หมด ๆ ไปเสียที เพราะเมื่อระหว่างยุ่ง ๆ ไม่ได้มีโอกาสมาเหลียวแลกันเลย

วันนี้เป็นหวัด และรู้สึกครั่นเนื้อครั่นตัวบ้างเล็กน้อย จึงกินยากันไว้ทันที พองานว่างมือก็คิดถึงบ้านทันที หวังว่า พ่อ ลูก คงสบายดีทั่วกัน

๒๑๐๐ ได้รับรายงานว่า ที่ท่าลำยังมีการต่อสู้กันอยู่ ส่วนท่าอื่น ๆ ปกติต่างคุมเชิงกัน

๑๖ ม.ค. ๘๖

เช้ามืด ก็ได้ข่าวว่าได้เข้ายึดเมืองลาได้สำเร็จอีก ทำให้รู้สึกดีใจมาก แต่เหตุการณ์ทางด้านท่าตะดำยังคงมีการรบอยู่ จึงต้องก้มหน้าฝ่าฟันต่อไป เห็นจะเป็นด้วยตรากตรำงานดึกต่อกันเป็นเวลาหลายวัน จึงรู้สึกไม่ค่อยสบายเล็กน้อย แต่ก็ไม่เอาใจใส่เพราะมีงานมาก พอรู้สึกไม่ค่อยสบายเกิดขึ้น ทำให้คิดถึงบ้านมาก และขอยุติการบันทึกในวันนี้เพียงเท่านี้ เพราะต้องการพักผ่อน

๑๗ ม.ค. ๘๖

งานวันนี้คงเหลือแต่ด้านเหนือกับด้านตะวันออก ค่อยเบามือไปหน่อย และพอได้หลับนอนบ้าง ส่วนที่ไปเข้าตีเมืองมะ เมืองลา เริ่มเดินทางกลับเมืองยางในวันนี้ ส่วนทางด้านลำน้ำลำ ยังคงมีการรบกันอยู่อีกตามเคย แต่ก็ค่อยเบาบางลง

พูดถึงความหนาวก็คงยังต้องใส่เสื้อหนาววันยังค่ำตามเดิม เมื่องานค่อยเบาก็เริ่มคิดถึงทางบ้านอีกตามเคย

๑๘ ม.ค. ๘๖

วันนี้ผู้บัญชาการกลับถึงเมืองยาง ได้มีการต้อนรับกันบ้างเป็นการภายใน ส่วนงานก็ค่อยเบามือลงเพราะกลับมาช่วยกันหลายคนขึ้น คุณสังขดิส เพื่อนรักผู้ใจดีได้เอาพระมาฝาก ๑ องค์ รู้สึกขอบใจมาก วันนี้เมื่อได้พบกันก็มีการคุยสนุกสนานกันเช่นเคย แล้วนอน

๑๙ ม.ค. ๘๖

ตื่นขึ้น ไปเที่ยวตลาดเล็กน้อย เพราะถูกอยู่โยงไปไหนไม่ได้เลยมาหลายวัน แล้วได้ซื้อรองเท้าและน้ำตาล, ถ้วยชามมาหลายใบ ไม่รู้จะซื้ออะไรก็ซื้อมันเรื่อย ๆ ไปอย่างนั้นเอง แต่ก็ทำประโยชน์ให้มากคือได้ใส่ขนมกินเวลากลางคืน

๒๐ ม.ค. ๘๖

วันนี้ทางด้านเหนือเกิดมีปะทะกันขึ้นอีก ทางด้านลำน้ำลำ ก็ยังมีการรบติดพันกันอยู่บ้าง งานเลยมากขึ้นอีกเล็กน้อย แต่อาศัยที่อยู่พร้อมกันหลายคนจึงไม่ค่อยหนักใจ ตอนเย็นพล.ต. ชาตินักรบ เสธ.ท.พายัพมาเยี่ยม

๒๑ ม.ค. ๘๖

เสธ.ท.พายัพ ไปตรวจทางเมืองแผนในตอนเช้า กลับมากินข้าวกลางวันแล้วไปตรวจทาง บ.ลักลือ ซึ่งฉันได้ร่วมไปด้วย กิจการเรียบร้อยได้รับความชมเชย และวันนี้เองได้ข่าวว่า ทหารม้าจะย้ายกลับไปข้างหลัง และอาจไปกลับไปถึงกรุงเทพ ฯ ด้วย ซึ่งทำให้ดีใจตาม ๆ กัน

นอนกลางคืนนึกถึงภาพที่จะได้ไปกรุงเทพ ฯ ได้พบครอบครัว แล้วสบายใจมากและรู้สึกจะหลับสบาย

๒๓ ม.ค. ๘๖

วันนี้ ๐๘๐๐ ออกเดินทางไปตรวจการวางกำลังที่ บ.เวียงใกล้กับเขตยูนานทางทิศเหนือ เดินทางผ่าน บ.คา, บ.อิด, บ.ปัง, บ.แสนกอง ถึงบ.เวียงเวลาเที่ยงเศษ การเดินทางผ่านเขาเล็กน้อย แต่ความจริงขึ้นสูงไปตามลำดับ แต่เราไม่ค่อยรู้สึก ผ่านวัดต่าง ๆ ได้เข้าไหว้พระและได้อาราธนาพระพุทธมาไว้บูชาบ้าง ๒-๓ องค์

นายเพ็ชรจัดหาข้าวให้กินแล้วก็เริ่มตรวจเลือกที่วางแนวป้องกันอยู่ ๓ ชั่วโมงเศษเรียบร้อยก็เดินทางกลับทางเก่า

บ.เวียงเป็นบ้านบนเขา มีประมาณ ๓๖ หลังคาเรือน มีคน ๒๒๑ คน มีวัดงามและมีพระ ๒-๓ รูป ใจคอดี ต้อนรับด้วยดี และเขารู้สึกดีใจที่เห็นทหารไทยไป เขาอุ่นใจในความคุ้มครองของเรา ปู่แสนได้ปิ้งไก่ให้กินและหุงข้าวด้วย เลี้ยงนายทหารทุกคนโดยทั่วถึงกัน เวลาเราจะกลับรู้สึกเขาเสียใจกันมาก เลยต้องบอกว่าวันหลังจะขึ้นมาเยี่ยมใหม่ และปลอบขวัญไม่ให้กลัวทหารจีนอีกต่อไป ปู่แสนบอกว่าชาวสิบสองปันนากำลังคอยอยู่ว่า เมื่อไรทหารไทยจะขึ้นไปสักที เขาคอยต้อนรับอยู่เสมอ

กลับถึงเมืองยาง ๑๘๐๐ เศษ รายงานกิจการที่ได้กระทำ แล้วกินอาหารแล้วนอนเมื่อยไปหมดทั้งตัว เลยไม่ได้คุยกันในคืนนี้

๒๔ ม.ค. ๘๖

ได้รับมอบให้เตรียมงานฉลองชัยชนะและเผยแพร่วัฒนธรรม ท่านผู้บัญชาการได้สั่งจัดงานใหญ่ ถึงกับสั่งภาพยนตร์จากกรมโฆษณาการ และสั่งนายทหารไปเชียงใหม่หาเครื่องเล่นต่าง ๆ และของรางวัล ส่วนงานทางเมืองยางให้ฉันกะการซึ่งฉันได้กะไว้ว่าจะมี

ตักบาตร, ตลาดนัด, ประกวดร้าน, นางงาม, เด็ก, มีกีฬา, มีมหรสพท่านผู้บัญชาการเห็นชอบด้วย จึงไปตกลงกับเจ้าเมืองยาง และไปเมืองหลวยตกลงกับเจ้าเมืองหลวย รับว่าจะช่วยเหลือให้สำเร็จตามประสงค์ทุกอย่าง

ไปเมืองหลวยไปจักรยานยนต์วิ่งอย่างลมออกหูทีเดียว สบายและเร็วกว่าขี่ม้าไป กลับถึงเมืองยาง ๑๗๐๐- พบ พ.อ. เจริญ ผบ.ม. ๔๖ ซึ่งจากไปเสียหลายวัน ได้มาวันนี้ เลยคุยกันสนุกสนานใหญ่ เสร็จแล้วนอนนึกถึงชีวิต อนาคต นึกถึงลูก ๆ จนหลับไป

๒๕ ม.ค. ๘๖

ตื่นนอน แล้วเริ่มจับงานทันที งานการเขียนรายงานละเอียดการรบ ซึ่งเป็นภาระหนักและยุ่งยากมาก ได้พยายามเขียนอยู่ได้ ๖ หน้า รู้สึกมึน เลยต้องหยุดพักไปทำต่อตอนกลางคืน ประมาณ ๔ ทุ่มเลิก นอน จะหักโหมเกินไปก็เกรงจะไม่สบาย

๒๖ ม.ค. ๘๖

เริ่มงานต่อไปอีก กว่าจะค้นเขียนได้แต่ละวัน แสนลำบากและเวียนหัวเหลือทน ทำงานได้ครึ่งวัน ต้องไปเดินดูการเตรียมงานว่าได้ทำไปถึงไหนกันแล้ว เป็นการพักสมองเสียที กลับมาอาบน้ำกินข้าวแล้ว ทำต่อไปจน ๓ ทุ่มเศษ หยุดนอน

๒๗ ม.ค. ๘๖

วันนี้ทำงานได้เล็กน้อย ก็เริ่มมีอาการวิงเวียนศีรษะ เลยต้องหยุดพักมากินยาแล้วนอน พอรู้สึกไม่ค่อยสบายทำให้คิดถึงบ้านมาก เพราะจะทำอะไรก็ต้องทำเอง ไม่มีใครจะช่วยเหลือ นอกจากนั้นยังรู้สึกขากระตุก และเข่าบวมอีกด้วย เห็นจะเป็นด้วยร่างกายทรุดโทรมมาก โดยที่ไม่ได้พักผ่อนเลย เพื่อนฝูงหลายคนเห็นไม่สบายก็มีการเยี่ยมเยียนบ้าง ขอขอบใจไว้ในที่นี้ด้วย

๒๘ ม.ค. ๘๖

ตื่นเช้าถ่ายยาทันที เพราะเกรงจะไม่สบายมากขึ้น ตอนสายทำงานเล็กน้อย แล้วต้องขอนอนพักผ่อน เผอิญแม่ทัพวิทยุเรียกให้ผู้บัญชาการไปหา เลยต้องยุ่งเตรียมงานบ้างเล็กน้อย พอท่านไปแล้วเลยพักนอน รู้สึกเบื่ออาหาร จึงวานเขาไปหาไข่ไก่มาเจียวกินเป็นพิเศษ กินแล้วก็นอนเลยเพราะทำท่าจะไม่สบายมากขึ้น คิดถึงบ้านมาก ถ้าเราเจ็บที่บ้านเชื่อว่าคงจะมีคนคอยช่วยเหลือโดยไม่นิ่งดูดายเป็นแน่

๓๑ ม.ค. ๘๖

วันนี้ได้ข่าวจากผู้บัญชาการที่ไปประชุมว่า จะได้กลับในไม่ช้านี้ ข่าวนี้ทำให้หายความอ่อนเพลีย เพื่อนฝูงทุกคนรู้สึกหน้าคงมีเลือดมีฝาดกันไปตาม ๆ กัน และต่างก็คุยกันแต่เรื่องนี้ได้นาน ๆ โดยไม่รู้จักเบื่อ และต่างก็มีความคิดความเห็นจะไปสนุกสนานกันต่าง ๆ คือเริ่มวางแผนความสนุกสนานกันตั้งแต่เดี๋ยวนี้ทีเดียว

๒ ก.พ. ๘๖

วันนี้อากาศสบาย การทำงานวันนี้ ยุ่งในเรื่องการเตรียมงานที่ม่วนแกตลอดทั้งวัน ที่เป็นห่วงกลัวจะไม่ทันคือ เวทีประกวดดอกไม้ไทยเดิม แต่ผลที่สุดก็แล้วกันวันนี้มหรสพต่าง ๆ ที่สั่งมาจากกรุงเทพมาถึงพร้อมเรียบร้อย สำหรับเหตุการณ์ด้านเหนือเมืองยาง มีข้าศึกมารบกวนประปราย จึงส่งกำลังไปกวาดต้อน แต่ไม่ปรากฏ คงกลับมาในเย็นวันนี้หมด สถานที่เตรียมงานในวันนี้มีการตกแต่งเต็มที่ และมีการซ้อมในบางแห่งคนมาดูกันแน่นราวกับวันงานจริง ๆ พวกมาจากกรุงเทพ ฯ เห็นการเตรียมงานพากันทึ่งมาก และไม่นึกว่าจะทำได้ถึงเพียงนี้ และพูดว่าอย่างนี้ควรจะมีงานสัก ๗ วัน ๗ คืน และบ่นเสียดายที่ไม่มีกล้องถ่ายภาพยนตร์มาด้วย แต่กระนั้นก็ได้พยายามถ่ายภาพ เพื่อไปให้ชาวกรุงเทพชมเหมือนกัน

๓ ก.พ. ๘๖

ฉันต้องตื่นไปบริเวณงานตั้งแต่มืด ๆ พอ ๐๖๐๐ ก็เริ่มให้เจ้าหน้าที่เข้าประจำที่ คนเริ่มไหลมาเทมาอย่างล้นหลาม การกระจายเสียงเริ่มเปิดด้วย เพลงรุ่งอรุณ พวกชาวบ้านพากันทึ่งและตกใจด้วย เกือบจะพูดว่าในชีวิตไม่เคยเห็นเลย

ครั้นถึงเวลา ๐๗๐๐ ก็เริ่มพิธีชักธงชาติ เพรียบพร้อมด้วยแถวกองเกียรติยศ ครั้นแล้วมีพิธีทางศาสนา และปลูกต้นไม้ไว้เป็นที่ระลึก เสร็จแล้วตักบาตร พระและเณรเหลืองไปหมด ของตักบาตรล้นเหลือมาก ต้องขอร้องให้ชาวบ้านช่วยถ่ายของจากบาตร มิฉะนั้นพระเดินไม่ไหวและไปรับบาตรไม่ได้ทั่วถึง การทำบุญนี้รู้สึกเป็นที่ปลาบปลื้มแก่ประชาชนทั่วไปมาก

เมื่อตักบาตรเสร็จก็เริ่มเปิดตลาดนัด ร้านต่าง ๆ เริ่มขายของ หน่วยต่าง ๆ ได้ออกร้านกัน ในการค้าขายนี้ขายได้อย่างดิบอย่างดี ได้กำไรกันทุกร้าน ร้านของ บก.พล.ม.ขายได้เกือบ ๘๐๐ บาท แม้แต่ร้านขายข้าวแกงก็ได้กำไรตั้ง ๓๐-๔๐ บาท การค้าดังกล่าวนี้ ชั่วระยะเวลาเพียงเช้าถึงเย็นเท่านั้น

พอถึงเวลา ๑๐๐๐ เริ่มการประกวดต่าง ๆ เริ่มต้นด้วยการประกวด “ดอกไม้ไทยเดิม” มีนางงามเข้าประกวดประมาณ ๖๐ เศษ เวทีประกวดทำแบบทันสมัย ด้วยเครื่องอุปกรณ์ในพื้นภูมิประเทศแท้ ๆ แต่ทุกคนจะอดชมเชยเสียมิได้ ก่อนเริ่มประกวด ได้เปิดโรงด้วยแตรเดี่ยวเป่าเพลงฟันฝ่าอย่างมีระเบียบสวยงาม ต่อจากนั้นแนะนำให้รู้จักกรรมการบนเวที ซึ่งมีพ.ท.ส. สุวงศ์เป็นประธานกรรมการ การประกวดทำเป็นรอบ ๆ ปรากฏว่า “ดอกไม้งามเมืองแผน” ได้ที่ ๑ ดอกไม้เมืองยาง ได้ที่ ๒ ต่อจากนี้ไปมีการประกวดเด็กชาย, เด็กหญิง แล้วแจกรางวัลเป็นเสร็จงาน ตอนเช้า เวลา ๑๒๐๐

๑๔๐๐ เริ่มกีฬาบนหลังม้าด้วยท่าโลดโผนต่าง ๆ การแข่งกระโดด และการแข่งพื้นราบ ประชาชนยิ่งพากันทึ่งในความสามารถของทหารม้ามากยิ่งขึ้น การกีฬานี้หน่วยจักรยานยนต์ได้เข้าร่วมการแสดงด้วยจักรยานยนต์ด้วยงานเสร็จเวลา๑๗๐๐ แจกรางวัลและลดธงลง ประชาชนแน่นตลอดตั้งแต่เช้าจนเย็น

ต่อนี้ไปมีการเลี้ยงอาหารแก่ทหารด้วยความอิ่มหมีพีมัน และรื่นเริงเต็มที่

๑๘๐๐ เลี้ยงนายทหาร โดยใช้สถานที่ตั้ง บก.พล ซึ่งได้ตบแต่งด้วยความสวยสดชื่น

๑๘๓๐ มีแห่โคมไฟ และประกวดโคม ต่อจากนี้ พลุต่าง ๆ และดอกไม้เพลิงเริ่มจุด มหรสพเริ่มแสดง มหรสพมี ภาพยนตร์, ลิเก, จำอวด, หนังตลุง, เพลงและการประกวดร้องเพลงสากลของทหารหน่วยต่าง ๆ

งานเสร็จสิ้นเวลา ๒๔๐๐ พวกทหารและประชาชนรื่นเริง ครื้นเครงตลอดเวลา ลืมความเหนื่อยยากหมด สำหรับประชาชน ในชีวิตก็เห็นจะพึ่งพบงานมโหฬาร เช่นนี้เป็นครั้งแรก

ส่วนตัวฉันตั้งแต่เช้าจนเย็น ต้องประจำอยู่ที่กองอำนวยการ ตลอดเวลา และต้องประกาศการงานต่าง ๆ ทุกระยะ ครั้นค่ำก็ต้องมาอำนวยการตบแต่งสถานที่ และการประดับโคมไฟ สอดสีต่าง ๆ อร่ามทั่วไปหมด ดังนั้นพอจบงานก็ล้มหลับเป็นตายทีเดียว

งานตอนกลางวันวันนี้ รู้สึกหวั่น ๆ เครื่องบินข้าศึกมาก เพราะเมื่อ ๒ ก.พ. ๘๖ ได้ไปรุกรานที่เชียงตุงทำให้ได้รับความเสียหายไม่น้อย แต่ด้วยความไม่ประมาท กองอำนวยการ ได้จัดการป้องกันไว้

โดยรอบคอบแล้ว โชคเข้าแก่เราจึงไม่ปรากฏวี่แววมาเลย

๔ ก.พ. ๘๖

ตื่นนอนเตรียมรื้อถอนการตบแต่งต่าง ๆ ทันที เพราะกลัวเครื่องบินข้าศึก ด้วยความเมตตาของท่านผู้บัญชาการ ได้ให้มหรสพทุกหน่วยไปแสดงที่เมืองหลวยอีกคืน เพราะมีทหารพักอยู่ที่นั่น และไม่สามารถมารื่นเริงใน ๓ ก.พ. ๘๖ ได้ งานที่เมืองหลวยมอบให้ผู้บังคับกองทัพทหารม้าที่ ๖ อำนวยการ กิจการได้สนุกสนานเรียบร้อย ประชาชนหนาแน่นเหมือนกัน แต่ตัวฉันไม่ได้ไป เพราะตรากตรำงานมา ๒ - ๓ วันติด ๆ กัน เหนื่อยมากจึงต้องพักผ่อน

๕ ก.พ. ๘๖

วันนี้อากาศเริ่มหนาวจัดอีก ปรอท 4 ํ ซี เย็นไปหมดแทบไม่อยากออกจากที่พัก เมื่อคืนนอนแล้วคงเริ่มจับงานการเขียนรายงานละเอียดการรบต่อไป ซึ่งเป็นงานที่ยุ่งหัวที่สุด แดดออกเกือบบ่ายโมง ระหว่างทำงานต้องออกมาผิงแดดบ่อย ๆ พอเวลา ๑๔๓๕ เครื่องบินข้าศึกมา ๒ เครื่องอย่างเร็ว พวกเราเตรียมตัวอะไรไม่ทันเลย แม้แต่ปืนที่ตั้งเตรียมอยู่แล้วก็บรรจุกระสุนไม่ทัน แต่เคราะห์ดีเหลือเกินที่ไม่ได้ทำอะไรที่เมืองยางเลย พอผ่านไปสัก ๓ นาทีก็ได้ยินเสียงระเบิด ๒ ตูมใหญ่ ๆ เข้าใจว่าจะไปทิ้งระเบิดเมืองป๊อก พระเจ้าช่วยพวกเรามาก และยังได้รับรายงานทางโทรศัพท์ และวิทยุว่าเครื่องบินไปรุกรานหน่วยทหารราบหลายแห่ง แต่สำหรับกองพลทหารม้าปลอดภัยหมดทุกแห่ง เห็นจะเป็นกุศลที่พวกเราได้ทำกันใหญ่โตเมื่อ ๓ ก.พ. ๘๖

เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นเช่นนี้ พอตอนเย็นจัดการแยกย้ายหน่วยทหาร และจัดการพรางกันเป็นการใหญ่ เพื่อป้องกันในวันข้างหน้าต่อไปด้วย

๔ ก.พ. ๘๖

อากาศวันนี้รู้สึกว่าจะทวีความหนาวเพิ่มขึ้น เพราะปรากฏว่าทุก ๆ คนพากันบ่นไปตาม ๆ กัน บางคนที่เคยเก่งบอกไม่หนาว มาวันนี้เห็นมาอยู่รอบกองไฟกันไม่ห่างเลย

การร่างรายงานละเอียดการรบได้สำเร็จเรียบร้อย จึงนำเสนอเพื่อตรวจต่อไป และเนื่องจากความตรากตรำมาก ประกอบกับความหนาวที่ทวีขึ้น จึงทำให้รู้สึกไม่สบาย โดยขาขวากระตุกบ่อย ๆ และมึนศีรษะ ท้องอืด จึงให้หมอตรวจและนอนพักผ่อนแต่หัวค่ำ คืนนี้รู้สึกว่าวิทยุเพราะมาก ทำให้คิดถึงบ้านเหลือเกิน

๑๐ ก.พ. ๘๖

อากาศยิ่งหนาวจัดอีก ปรอท 3 ํ ซี งานที่ทำส่งไม่ถูกแก้ไขเลยแม้แต่น้อย แต่เกิดปัญหาไม่มีกระดาษพิมพ์ ประกอบกับกองทัพให้เตรียมเคลื่อนย้ายกลับได้ ผู้บัญชาการจึงสั่งให้ฉันกลับเชียงรายในวันรุ่งขึ้น ด้วยเหตุ ๓ ประการคือ

๑. ไปพิมพ์รายงานที่เชียงราย

๒. ไปเตรียมที่พักสำหรับการเคลื่อนย้ายต่อไป

๓. เพราะท่านทราบว่าป่วยเจ็บและที่เมืองยางไม่มียา จึงเป็นโอกาสให้ได้มารักษาพยาบาลที่เชียงรายด้วย

ดังนั้นคืนนี้วิ่งเตรียมข้าวของด้วยความดีใจ พวกเพื่อน ๆ พลอยดีใจอย่างหน้าเศร้า ๆ เพราะตนยังไม่ได้มา

๑๑ ก.พ. ๘๖

ตื่น ๐๕๐๐ เตรียมเดินทาง ครั้น ๐๗๐๐ เริ่มออกเดินทางด้วยรถยนต์ ถึงเชียงตุงในวันเดียวนั้นเองเวลา ๑๗๓๐ เร็วดีมาก เพราะเมื่อขาไปขี่ม้าไปตั้ง ๓ วัน ทางรถยนต์ได้ถูกทำดีขึ้นมาก และคนงานตามทางหลายพันคน ทราบว่าคนเหล่านี้เอามาจากภาคอิสานและเป็นความประสงค์ของผู้บัญชาการสูงสุดต้องการให้ทางดีก่อนถึงหน้าฝน ซึ่งข้อนี้นับเป็นพระคุณแก่ทหารทั้งหลายมาก เพราะมิฉะนั้นถึงหน้าฝนใช้พาหนะไม่ได้ พวกเราทางโน้นคงอดแย่อีกตามเคย

ที่เชียงตุงพักนอนกับ ม.พัน ๒ ส่วนที่เหลือมีเพื่อนนายทหารต้อนรับดีพอควร

๑๒ ก.พ. ๘๖

๐๖๐๐ เริ่มออกเดินทางด้วยรถยนต์ ต่อมาถึงเชียงรายในวันเดียวกัน

๑๕ ก.พ. ๘๖

คงง่วนอยู่กับงานตามเคยและตลอดวัน การกินอาหารได้เริ่มให้นายเพ็ชร เป็นพ่อครัวหาให้เพราะการไปซื้อกินทุกมื้อลำบากเพราะไกล และทนความแพงไม่ไหว จึงต้องเลี่ยงมาจัดหากินเอง นายเพ็ชรทำกับข้าวกินไม่เลวเหมือนกัน สมกับที่เป็นเพื่อนตายในสงครามด้วยกัน

๑๖ ก.พ. ๘๖

ตื่นนอนแล้วไปโรงพยาบาล ทราบว่าทางกองเสนารักษ์ส่งตัวมาที่โรงพยาบาล และถ้าไม่มียาให้ส่งไปกรุงเทพ แต่เนื่องจากยังมีงานเรื่องรายงานละเอียดการรบค้างอยู่ซึ่งให้ใครทำแทนไม่ได้ จึงยังไม่ไปและขอให้ฉีดยาไปก่อน แล้วกลับที่พักมาทำงานต่อไปตามเคย

๒๓ ก.พ. ๘๖

คงมีกิจวัตรเป็นปกติ และไม่ได้ไปไหนตามเคย กับวันนี้ได้ฉีดยาอีก ๑ เข็ม นึกถึงการฉีดยารักษาตัวเวลานี้น่าอนาถใจ เพราะต้องเสียเงินค่าฉีดยาครั้งละ ๕ บาท จะแพงสักเท่าใดก็ต้องสู้เพื่อสุขภาพของเราเอง

๒๗ ก.พ. ๘๖

เมื่อวานนี้ผู้บัญชาการ และนายทหารบางคนขบวนสุดท้ายกลับถึงเชียงราย พวกเราพากันต้อนรับ

ด้วยความดีใจ ช่วงเวลาที่ฉันจากมาก่อนเพียง ๑๐ กว่าวันเท่านั้น เห็นผู้บัญชาการผอมไปมาก ได้ความว่าป่วยเหมือนกัน

การทำงานคงปรกติ กินข้าวคุยกันแล้วนอน มีเรื่องที่จะเล่าเพิ่มเติมบ้าง คือ กองพลทหารม้าช่างปลอดภัยได้ดีจริง ๆ ด้วยไม่เคยถูกบอมหรือรุกรานทางอากาศเลย ช่างแคล้วคลาดได้ทุกครั้ง หน่วยเวลาเดินทางกลับจากเมืองยางคราวนี้ เครื่องบินข้าศึกมารุกรานในตำบลต่าง ๆ ก่อน และหลังที่หน่วยเราผ่านตำบลนั้นทุกที ช่างเคราะห์ดีเสียนี่กระไร

๓ มี.ค. ๘๖

คงทำงานตามปรกติ ได้รับโทรเลขทางกรมยุทธศึกษาเรียกตัวกลับ แต่ยังไปไม่ได้เพราะงานค้างที่จะต้องทำยังมีอีกมาก ผู้บัญชาการกะว่าจะให้ไปต้นเดือนเมษายน และท่านสงสารที่เราจะไม่ได้มีโอกาสพักผ่อน ที่ต้องเหน็ดเหนื่อยตรากตรำมาแล้ว

๕ มี.ค. ๘๖

เช้าไปตลาด วันนี้ฉันเป็นเจ้ามืออาหารเช้า หลังจากที่เมื่อวานนายพิณเป็นเจ้ามือนี่เป็นเรื่องของการสามัคคีในหมู่พวกเราซึ่งมีผลัดเปลี่ยนกันเช่นนี้เสมอ ๆ หมดไป ๔ บาทเศษ ครั้นแล้วกลับมาทำงาน

๑๕๐๐ ไปประชุม ประดับเหรียญชัยสมรภูมิที่กองทัพ แม่ทัพได้ทักทายปราศรัยดี สำหรับฉันท่านบอกว่า โรงเรียนเขาขอตัวคืนแล้ว ไปช่วยเขาหน่อยนะ

เมื่อเสร็จพิธีแล้ว เลี้ยงเบียร์เล็กน้อย แล้วกลับมาประดับเหรียญให้ทหาร เสร็จแล้วกินข้าวคุยกันบ้างตามสมควร เข้านอน

พลจัตวา ขุนเสนาทิพ

ผู้บัญชาการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

อาจารย์ พลตรี ขุนเสนาทิพ

ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมํ คลมุตฺตมํ
การบูชาคนที่ควรบูชา เป็นอุดมมงคล

ท่านที่เคารพ หากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จะมีโอกาสได้รับใช้ท่านผู้มีเกียรติสักครั้งหนึ่ง ไม่ว่าจะในฐานะศิษย์เก่า หรือเคยรับราชการมาก่อน หรือเป็นผู้ให้ความอนุเคราะห์แก่โรงเรียนนายร้อย ฯ หรือในฐานะประชาชนเจ้าของประเทศ เจ้าของสถาบันการศึกษาอันเลื่องชื่อแห่งนี้ก็ตาม จะรู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูง และขอต้อนรับท่านทั้งหลายด้วยความเต็มใจยิ่ง....และหากท่านสนใจประวัติของโรงเรียนนายร้อย ฯ เกี่ยวกับบุคคลที่เป็นหัวแรงสำคัญ ในการก่อตั้งและการบริหารราชการแล้ว ก็คงจะไม่ผิดหวังอย่างแน่นอน เพราะในห้องรับรอง ณ ตึกกองบัญชาการ มีพระบรมฉายาลักษณ์และรูปถ่ายที่ต้องการไว้พร้อม....เริ่มตั้งแต่พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์พระราชทานกำเนิดโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ประทับยืนขนาดใหญ่เท่าพระองค์จริง ในฉลองพระองค์เต็มยศจอมทัพ ให้สีธรรมชาติงดงามมาก....ต่อไปเป็นพระฉายาลักษณ์จอมพลสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ผู้ทรงวางรากฐานการศึกษาตามแบบอย่างอารยประเทศ ประทับยืนขนาดใหญ่เท่าพระองค์จริง ในฉลองพระองค์เต็มยศจอมพล ทรงทอปบูตบันปลาย งดงามมากเช่นกัน ทั้งพระบรมฉายาลักษณ์และพระฉายาลักษณ์ทั้ง ๒ ได้อัญเชิญไว้เป็นประธานในห้องรับรอง ณ ตำบลที่เด่นที่สุด เห็นได้ชัดเจน แม้ในวินาทีแรกที่ย่างก้าวเข้าในห้องรับรอง เป็นเอกลักษณ์ที่โรงเรียนนายร้อย ฯ ภาคภูมิเป็นที่สุด ต่อจากนั้นเป็นภาพถ่ายครึ่งตัวของอดีตผู้บังคับบัญชา เริ่มตั้งแต่ลำดับที่ ๖ พันเอกสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนพิษณุโลกประชานารถ (๒๔๕๒-๒๔๕๖) (น่าเสียดายที่ไม่มีรูปอดีตผู้บังคับบัญชาตั้งแต่ลำดับที่ ๑ พันเอก นิคาล วอลเกอร์ นายทหารอังกฤษที่เคยประจำการอยู่ในประเทศอินเดีย (๒๔๓๐-๒๔๓๑) จนถึงลำดับที่ ๕) จนถึงลำดับที่ ๒๘ พลตรี ยุทธศักดิ์ คล่องตรวจโรค (๒๕๒๒-๒๕๒๔) เพื่อเป็นบรรณาการ แสดงกตัญญูกตเวทิคุณแด่ท่านผู้มีเกียรติที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ามาร่วมในพิธีพระราชทานเพลิงศพ พลตรี ขุนเสนาทิพ ณ โอกาสนี้ ผมขอเรียนเชิญท่าน ชมภาพถ่ายอดีตผู้บังคับบัญชาของโรงเรียนนายร้อย ฯ ลำดับที่ ๒๐ พลตรี ขุนเสนาทิพ (๒๔๙๕-๒๕๐๓) ผู้วายชนม์ เป็นภาพถ่ายครึ่งตัว แต่งเครื่องแบบเต็มยศ นายทหารพิเศษประจำกองพันทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์ และถือโอกาสเรียนเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของท่านเจ้าของภาพเก็บเล็กผสมน้อยเท่าที่พอจะทำได้เล่าสู่กันฟัง

อาจารย์ พลตรี ขุนเสนาทิพ (แสวง เทพาคำ) เป็นครูทหาร สอนวิชาทหารม้า ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ตั้งแต่สมัยที่ยังมีชื่อว่า กรมยุทธศึกษาทหารบก สอนนักเรียนนายร้อยหลายรุ่น แม้บางระยะเวลาท่านจะมิได้ทำหน้าที่สอน ท่านก็ทำหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองบังคับบัญชา นับได้ว่านักเรียนนายร้อยหลักสูตรต่าง ๆ ทุกรุ่น ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ จนถึง ๒๕๐๓ หากมิใช่เป็นศิษย์

ก็เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของท่าน เป็นเวลาไม่น้อยเลยที่ท่านได้รับใช้สถาบันดั้งเดิมที่ท่านเคยศึกษา และเป็นนักเรียนนายร้อยมาก่อน

ผมเป็นศิษย์ของท่านคนหนึ่ง เมื่อนักเรียนเตรียมทหารบก รุ่นที่ ๓ ได้เลื่อนขึ้นเป็นนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ ๑ เปิดภาคเรียนเมื่อ ๑ พฤษภาคม ๒๔๘๕ ผมยังจำท่านได้ในขณะนั้นรูปร่างท่านโปร่งบาง แต่แข็งแรง ท่าทางเดินกระฉับกระเฉงในเครื่องแบบทหารบกชุดใหญ่ เสื้อกระดุมสีทอง ๗ เม็ด ขัดแววว้บ งามสง่ามาเข้าสอน ท่าทางท่านเป็นสุภาพบุรุษเต็มตัว สุภาพอ่อนโยน เหมาะสมกับสำเนียงและวาจาที่นุ่มนวลแจ่มใส มีเสน่ห์ ท่านมีพรสวรรค์ในการพูดและการบรรยายเป็นอย่างมาก เท่าที่จำได้ผมยังไม่เคยพบท่านผู้ใดบรรยายหรือพูดด้วยคำพูดที่นุ่มนวลละมุนละไมเทียบได้ใกล้เคียงกับลีลาการพูดของท่านได้เลย

วิชาทหารม้าที่ท่านสอน เริ่มด้วยประวัติอันรุ่งโรจน์ของทหารม้าสมัยฮันนิบาล พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ลงท้ายด้วยทหารม้าคาสิกของรัสเซีย ประวัติศาสตร์ของไทย กล่าวถึงทหารม้าในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทหารม้าขี่ม้าโถมเข้าหากันแล้วฟันกันด้วยดาบ ด้วยกระบี่ หรือด้วยทวน แทงกันด้วยหอกสั้นหอกยาวตามแต่ถนัด เมื่อมีปืนไฟใช้จึงได้ใช้ปืนพกไล่ยิงกันบนหลังม้าเหมือนคาวบอยอเมริกัน ต่อมาเมื่อได้มีการประดิษฐ์คิดปืนมิสตรัยเยอสและปืนแกตลิง ซึ่งยิงเป็นปืนกลขึ้นมาได้ และทดลองใช้ได้ผลในสงครามกลางเมืองสหรัฐ ทหารม้าต่าง ๆ ร่วมทั้งทหารม้าคาสิกอันมีชื่อ ต่างคร่ำครวญด้วยความเสียใจ เพราะเมื่อควบม้าเข้าบุกทีไรเป็นต้องโดนเจ้าปืนที่มีชื่อแสนจะเรียกยากนี้ ยิงรัวดังยังกับข้าวตอกแตก ทั้งม้าทั้งคนล้มลงดาวดิ้นเป็นใบไม้ร่วง ตั้งแต่นั้นมาเราก็ไม่ได้ข่าวคราวการรบอันเลื่องชื่อบนหลังมาอีกเลย แต่ทหารม้ายังคงมีอยู่และขี่ม้าด้วย แต่ไม่เข้าประจันบานอย่างเมื่อสมัยก่อน เพียงแต่ขี่ม้าเข้าไปใกล้ข้าศึก แล้วก็ลงจากหลังม้าคลานเข้าไปและรบอย่างทหารราบ ส่วนม้าก็จะมีพลจูงม้า จูงหลบไปซ่อนในที่กำบังข้างหลังอีกทีหนึ่ง

ต่อจากประวัติของทหารม้า ท่านก็เข้าเรื่อง คุณลักษณะ หน้าที่และขีดความสามารถของทหารม้า แล้วก็ต่อเรื่องขบวนเดินของทหารม้า การเดิน การพัก การเดินเร่งรีบ ตลอดเวลาที่สอนท่านมักจะเน้นให้เห็นความสำคัญของม้าที่ขี่ ทหารม้าจะต้องมีม้าขี่ และม้าจะต้องเป็นม้าที่แข็งแรง สุขภาพดีด้วย ทหารม้าที่ไม่มีม้าขี่ ก็ไม่ใช่ทหารม้า ฉะนั้นทหารม้าจะต้องรักม้าด้วย ปรนนิบัติบำรุงม้าเป็น แล้วท่านก็เข้าบทการปรนนิบัติบำรุงม้าต่อไป ต่อจากนั้นก็กล่าวถึงยุทธวิธีของทหารม้าตามหน้าที่ที่ได้รับมอบ คือการลาดตระเวน การกำบัง และการรบร่วม

หลังจากการศึกษาในห้องเรียนในตอนกลางวัน ตกเวลาบ่ายซึ่งเป็นเวลาของการฝึกนักเรียนนายร้อยจะเดินทางไปฝึกขี่ม้า ที่สนามฝึกขี่ม้าของแผนกทหารม้า ที่ถนนเศรษฐศิริ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกรมยุทธศึกษาทหารบกในปัจจุบัน เมื่อไปฝึกขี่ม้ากันมาแล้ว รุ่งขึ้นก็มักจะมีปัญหาที่เกี่ยวกับม้ามาไต่ถามอาจารย์อยู่เสมอ เช่น ขณะที่ขี่ม้า ม้าเกิดตื่นวิ่งเตลิด จะทำอย่างไร เป็นต้น อาจารย์ก็อธิบายว่า ไม่ต้องทำอะไรหรอก ก็นั่งไปเรื่อย ๆ นึกว่านั่งตากลมเล่นก็แล้วกัน

ขณะที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ ๒ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประมาณปี ๒๔๘๖-๒๔๘๗

ฝ่ายพันธมิตรโหมกำลังทางอากาศ เข้าทิ้งระเบิดเส้นทางส่งกำลังและฐานทัพของญี่ปุ่น พระนครก็ถูกทิ้งระเบิดด้วย ในระยะแรก ๆ ทิ้งระเบิดเฉพาะเวลากลางคืน ระหว่าง ๒๒๐๐ ถึง ๐๑๐๐ น. พวกเราสังเกตได้ว่าคืนใดจะมีการทิ้งระเบิด วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจะออกอากาศแทรกเพลง ซึ่งผมจำชื่อไม่ได้เริ่มด้วย "...ขอพุทธคุณปกป้องคุ้มครองไทย....ขอให้ไทยโชติช่วงดังดวงเพลิงอยู่ชั่วฟ้าดิน...." ไว้ตอนท้ายภาคข่าว แล้วก็มีการทิ้งระเบิดในคืนนั้นจริง ๆ พวกเราได้ยินเพลงนี้บรรเลงในวันใดเป็นต้องเตรียมตัว เตรียมหมวกเหล็กไว้พร้อมจะหยิบสวมได้ทันที จัดที่นอนกางมุ้งไว้เรียบร้อยตั้งแต่หัวค่ำ ต้องอดนอนแต่ก็สนุก ใครมีธุระไปข้างนอกจะลาหรือไม่ลา เมื่อได้ยินเสียงเพลง "....ขอพุทธคุณปกป้องคุ้มครองไทย...." เป็นต้องรีบกลับมาให้ทัน มาลงหลุมหลบภัยในโรงเรียนนายร้อย ฯ ใกล้ ๆ พวกเรา สนุกแล้วยังอบอุ่นอีกด้วย พอได้เวลาเมื่อรับเสียงเครื่องบินได้แล้ว เสียงสัญญาณไซเรนก็ดังครวญครางโหยหวนไปทั่วพระนครเหมือนเสียงเปรตร้องเป็นระยะ ๆ เหมือนจะเร่งผู้คนที่สัญจรไปมา ให้กลับบ้านหรือลงหลุมหลบภัย ยวดยานพาหนะก็รีบเร่งหลบออกไปให้พ้น แสงไฟต่าง ๆ ดับมืด หลุมหลบภัยของนักเรียนนายร้อย ฯ สร้างง่าย ๆ แบบเปิดยาวหักซิกแซกไปมาแบบฟันเลื่อย เมื่อลงไปแล้วก็นั่งลงที่ก้นหลุม แต่พวกเราชอบยืนดูเหตุการณ์รอบ ๆ ทุกสิ่งเงียบสงัดและมืด.... แล้วก็มีเสียงเครื่องบิน...หึ่ม...ค่อย ๆ มาแต่ระยะไกล.... แล้วก็ดังขึ้น....ดังขึ้นทุกที และผ่านหัวไปในระยะสูง พวกเราตื่นเต้นและระทึกใจเป็นที่สุดไฟฉายนำ ซึ่งมีเครื่องฟังเสียงสิบทิศทาง ส่ายหาเป้าพอได้ยินชัดเจน ก็ฉายไฟสว่างพรึบพุ่งไปทิศทางที่ปรากฏทันที ครั้งแรก ๆ ไม่พบก็ส่ายควานหาชั่วขณะก็ดับมืด เสียงเครื่องบินผ่านไปทิศทางใด จะมีแสงไฟระเบิดวอบ...แวบเป็นระยะ ๆ แล้วก็มีเสียงระเบิดกึกก้องตามมา มีแสงไฟและควันพวยพุ่งขึ้นจับท้องฟ้า ย่านหัวลำโพงเป็นลำดับแรก แล้วก็สี่พระยา....โรงไฟฟ้าตามลำดับ เครื่องบินฉวัดเฉวียนกลับเข้ามาอีก คราวนี้ได้ผลไฟฉายนำจับเป้าได้ พวกเราก็เฮด้วยความดีใจ ไฟฉายดวงอื่น ๆ ก็สว่างพรึบพร้อมกัน ฉายตรึงไว้ด้วยลำแสง ๔ - ๕ ดวง ฉายขึ้นไปประสานกันที่เครื่องบินบนท้องฟ้าเหนือพวกเราแล้วก็มีเสียง ปตอ.ระดมยิงอย่างกึกก้อง กระสุนแตกระเบิดใกล้เครื่องบินบ้าง ไกลบ้างไม่ค่อยจะถูกเครื่องบินก็พยายามบินหลบออกไปนอกเขต แล้วก็หวนกลับเข้ามาใหม่ วนเวียนเข้าทิ้งระเบิดหลายตลบจนได้เวลาประมาณ ๒๔๐๐ - ๐๑๐๐ น. เครื่องบินก็บินกลับไปเมื่อไปไกลพ้นระยะแล้ว เสียงสัญญาณไซเรนก็ดังครวญครางทอดระยะยาว เพียงครั้งเดียวก็เงียบไปแสดงว่าหมดภัยแล้ว ความจริงการต่อสู้กับเครื่องบินข้าศึกที่มาโจมตีพระนครนั้น นอกจากไฟฉายและปตอ. ซึ่งจะต่อสู้ในเขตพระนครและธนบุรีแล้ว กองทัพอากาศยังได้ส่งเครื่องบินขึ้นต่อสู้รอบนอกพระนครและธนบุรีอีกด้วย เราเรียกกันว่า night fighter

มีอยู่ครั้งหนึ่ง เครื่องบินข้าศึกถูกไฟฉาย ๔ - ๕ ดวงจับได้ กำลังบินอยู่เหนือบริเวณสถานีหัวลำโพงมุ่งไปทางทิศใต้ ถูกกระสุนปตอ.ของเราบินถลาไป มีไฟลุกลำตัวเครื่องบินฉับพลันก็มีเสียงไชโย...ไชโยจากประชาชนที่หลบซ่อนและดูเหตุการณ์อยู่ใต้ต้นมะขาม ถนนราชดำเนิน ข้างหน้าโรงเรียนนายร้อย ฯ พวกเราพากันร้องไชโย ไชโย ตามไปด้วยความดีใจ ตอนเช้าทราบว่าเครื่องบินไปตกที่ตลาดพลู ฝั่งธนบุรี ในสวนริมทางรถไฟสายแม่กลอง ผมกับเพื่อนอีก ๒ - ๓ คน ขี่รถจักรยานยนต์ตามไปดูด้วยจน

ถึงที่ เครื่องบินที่ตกเป็นเครื่องบินขนาดใหญ่ ๒ เครื่องยนต์ ตำบลที่ตกเป็นสวน ปีกเครื่องบินได้ตัดต้นไม้น้อยใหญ่ขาดสะบั้นเป็นทาง ไปจนถึงจุดที่ตกแล้วก็ระเบิดกระจายเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย อวัยวะและเศษเนื้อมนุษย์กระจัดกระจายไปทั่วบริเวณ

มีอยู่วันหนึ่ง จำได้ว่าเป็นเวลาบ่าย ขณะที่เตรียมตัวจะฝึก ก็มีเสียงสัญญาณภัยทางอากาศดังขึ้น พวกเราต่างพากันไปลงหลุมหลบภัย อาจารย์ก็ตามไปหลบภัยอยู่กับพวกเราด้วย สักครู่หนึ่งก็เห็นเครื่องบินทิ้งระเบิดขนาด ๒ เครื่องยนต์ บินในระยะต่ำจากทิศเหนือ ผ่านโรงเรียนนายร้อย ฯ ของเราพอดี ไปทางทิศใต้อย่างรวดเร็ว จากการบินโคลงสลับไปมา พวกเราเห็นเครื่องหมายอาทิตย์อุทัยสีแดงที่ปลายปีกอย่างชัดเจน เครื่องบินรบของญี่ปุ่นบินล่วงล้ำเขต ป้องกันต่อสู้ของจังหวัดพระนครและธนบุรี จึงถูก ปตอ.ของเรายิงขับไล่ ต่อมาสักครู่สัญญาณปลอดภัยก็ดังขึ้น

ในระยะหลัง ๆ เครื่องบินข้าศึก เปลี่ยนยุทธวิธีใหม่ บินผ่านเข้ามาในระยะสูง แล้วก็ทิ้งลูกไฟใหญ่สว่างจ้าเหนือใจกลางพระนคร ทำให้ท้องฟ้าสว่างขาวโพลน มองท้องฟ้าจะไม่เห็นอะไรนอกจากแสงสว่างจ้าเข้าลูกตา เป็นแฟลร์แบบที่ทันสมัยกว่าที่เราทราบ คือสว่างมากและนาน พระนครตลอดจนเป้าหมายต่าง ๆ สว่างไสวอยู่ภายใต้ไฟดวงมหึมานี้ ขวัญของชาวพระนคร - ธนบุรี ตกอยู่ในสภาพแย่ที่สุด เราไม่เห็นอะไรเลย แต่ข้าศึกเห็นเราตลอด แล้วเครื่องบินข้าศึกก็บินเข้าทิ้งระเบิดตามเป้าหมายที่สำคัญได้โดยสะดวก

หมู่บ้านตามแนวถนนวิสุทธิกษัตริย์ ฝั่งทิศใต้ก็ถูกระเบิดไฟไหม้เรียบ บ้านพักนายทหารก็พลอยถูกระเบิดกับเขาด้วย พวกเราต้องออกไปช่วยตำรวจดับเพลิงลากหัวสูบฉีดน้ำสกัดกั้นไฟลุกลามจนสว่างคาตา

เมื่อกรุงเทพถูกทิ้งระเบิดหนักขึ้น สถานศึกษาต่าง ๆ หยุดกิจการ ประชาชนฝั่งพระนครพองานเลิกตอนเย็นก็ข้ามไปหลบภัยอยู่ที่ฝั่งธนบุรี ไปหลบซ่อนอยู่ตามสวน ตามบ้าน พอรุ่งเช้าก็ข้ามกลับมาทำงานต่อไป เมื่อไม่มีความปลอดภัย ทางราชการจึงได้อพยพกรมยุทธศึกษาทหารบก ไปอยู่บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมืองเพ็ชรบูรณ์ นักเรียนนายร้อย ฯ นักเรียนเทคนิค ฯ นักเรียนนายร้อยสำรอง ฯ และนักเรียนเตรียม ฯ ออกเดินทางจากโรงเรียน ฯ เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๔๘๗ เวลา ๑๘๓๐ ซึ่งเป็นเวลาพลบค่ำพอดี เดินไปขึ้นรถไฟที่สถานีสามเสน ขบวนรถไฟวิ่งมาถึงสถานีเชียงรากก็ต้องหยุด เพราะเครื่องบินข้าศึกโจมตีพระนคร แม้จะอยู่ห่างประมาณ ๕๐ กม. ก็ยังได้เห็นความสว่างไสวของลูกแฟลร์และแสงวาบจากการทิ้งระเบิด ดูคล้ายฝนฟ้าคะนองในระยะไกล ข่าวที่ได้รับจากสถานีฯ เครื่องบินของเราได้ขึ้นขับไล่ และถูกข้าศึกยิงตกหนึ่งเครื่อง เมื่อขบวนรถไฟถึงสถานีสะพานหินแล้ว เดินทางด้วยเท้าต่อไปอีก ๑๐๒ กม. ถึงจังหวัดเพ็ชรบูรณ์ ซึ่งสมัยนั้นได้รับการสถาปนาเป็นนครหลวงแห่งที่สองชื่อนครเพ็ชรบูรณ์ มีหน่วยราชการที่สำคัญอพยพไปอยู่ที่เพ็ชรบูรณ์หลายหน่วยด้วยกัน เช่น โรงเรียนเตรียมอุดม กรมทางหลวง แม้โรงแรมรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีชื่อมากในขณะนั้นก็ย้ายไปเปิดสาขาด้วย ที่ตั้งของกรมยุทธศึกษาทหารบก อยู่ทางทิศตะวันตกของนครเพ็ชรบูรณ์ประมาณ ๗ กม. อยู่ที่บ้านป่าแดง ริมห้วยเชิงเขา ปีนั้นไม่มีการสอบ เพราะถือเอาความสำเร็จของนักเรียนนายร้อย ฯ ในการเดินทางไกล และ

การหักร้างถางพงสร้างอาคารโรงเรียน ห้องเรียน ที่พักผู้บังคับบัญชา และสร้างโรงที่อยู่ของตนเอง ซึ่งเป็นอาคารชั่วคราวด้วยไม้ไผ่ ที่นักเรียนนายร้อย ฯ ต้องไปหาและตัดมาเอง ตามคำสั่งต้อง "ใหญ่ ยาว ตรง" หลังคามุงด้วยแฝก เป็นผลในการฝึกสอน

ความเหนื่อยยากลำเค็ญในป่าเขา ทำให้พวกเรามีเพลงร้องแก้เซ็งหลายเพลง ทั้งเพลงรำโทน (ต่อมาพัฒนาเป็นรำวง) และเพลงปลุกใจ เพลงปลุกใจที่พอจะศึกษาประวัติศาสตร์ได้บ้างผมจำชื่อเพลงไม่ได้ จำเนื้อร้องก็ไม่ได้ แต่เราก็ร้องกันได้ พอมีเค้าเลือนลางเต็มที ชื่อเพลงน่าจะชื่อว่า "นักเรียนนายร้อย" เนื้อร้องและทำนอง โดย หลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากร เนื้อร้องพอมีเค้าดังนี้

เรานักเรียนนายร้อย คำว่าถอยไม่รู้ เรียนต้องเรียนรบสู้เทิดไทย
เยี่ยงคนไทยวีระชน ถกลเกียรติชื่อก้อง รบเมื่อไรเป็นต้องเบิกบาน
เช่นวีระชนรักชาติ พลีชีวาตนสืบสร้าง ไทยประเทศสล้างเรืองนาม
พิบูลสงคราม เป็นมงคลนามยามชาติต้องการ วิบากยากเข็ญเป็นประวัติการณ์
เรานักเรียนทหาร ตามท่าน ทุกคน

เมื่ออาคารต่าง ๆ สร้างเสร็จแล้ว การศึกษาก็ดำเนินการต่อไป วิชาทหารม้าในชั้นปีที่ ๓ ส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหาบนแผนที่ นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ ๓ จบการศึกษาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๘ จบแล้วก็รีบร่ำลาอาจารย์ เพื่อไปเข้าพิธีรับกระบี่และประกาศนียบัตร ที่กรุงเทพให้ทันใน ๔ มีนาคม ๒๔๘๘ ในสมัยนั้นเป็นสมัยสงคราม ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นไปโดยกระทันหันเร่งด่วนและฉุกเฉิน ไม่มีพิธีอำลาหรืออาลัยอะไรทั้งสิ้น จะทำได้ก็แต่เพียงไปกราบลาผู้บังคับบัญชา ครู อาจารย์ แล้วก็ขอพรเพื่อความสำเร็จและความปลอดภัยในสมรภูมิ เพราะเราอาจไม่มีโอกาสได้กลับมาอีกก็ได้ ครั้นสงครามมหาเอเซียบูรพาหรือสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลงแล้ว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ ผมได้มีโอกาสย้ายกลับมารับราชการในกรมยุทธศึกษาทหารบก ซึ่งได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าในตำแหน่งนายทหารคนสนิท ผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ พลตรี หลวงกัมปนาทแสนยากร และอาจารย์พลตรี ขุนเสนาทิพ เป็นรองผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ ขณะนั้นยังมียศพันเอก

เนื่องจากห้องทำงานของผู้บัญชาการ ฯ และรองผู้บัญชาการ ฯ อยู่ร่วมกันภายในห้องโถงใหญ่ มีเพียงฉากไม้กั้น โต๊ะทำงานของผมอยู่กลาง ผมจึงได้มีโอกาสรับใช้ใกล้ชิดทั้งสองท่าน ขณะนี้ห้องโถงใหญ่ที่กล่าวนั้น ได้ดัดแปลงแปรสภาพเป็นห้องรับรองที่โอ่อ่าสวยงามไปแล้ว

นอกจากตำแหน่งนายทหารคนสนิทแล้ว ผมยังต้องทำหน้าที่อีกหลายหน้าที่กล่าวคือ เป็นเลขานุการสโมสรนายทหาร ฯ ซึ่งได้รับมอบหมายเป็นพิเศษ ให้เบิกเงินสโมสรไปจัดซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่งสโมสร ฯ ได้รับโควต้างวดละ ๔๐ เล่ม แล้วนำมาขายให้แก่สมาชิกทุกงวด ทำหน้าที่ผู้ฝึกนักเรียนเตรียมนายร้อย ฯ ในเวลาฝึกตอนบ่ายทุกวัน เมื่อโรงเรียนนายร้อย ฯ เปิดรับนักเรียนนายร้อยสำรองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ ผมก็ได้ทำหน้าที่เป็นผู้บังคับหมวด มีหน้าที่ฝึก - สอนนักเรียนนายร้อยสำรองอีก ในปีนั้นเองกองทัพบกมีนโยบายจะจัดที่พักอาศัยให้แก่บุตรของข้าราชการสังกัดกองทัพบกในต่างจังหวัดที่ส่งเข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพ ฯ เพื่อแบ่งเบาภาระในเรื่องที่พักอาศัยและการปกครอง ผมได้รับมอบ

หน้าที่เป็นผู้ปกครองหอพัก บุตรข้าราชการสังกัดกองทัพบกอีกหน้าที่หนึ่ง ผมก็เลยต้องพักอยู่ในหอพักด้วยเลย แต่หน้าที่หลักของผมก็ยังเป็นนายทหารคนสนิท ฯ อยู่ตามเดิม เนื่องจากได้รับมอบงานหลายหน้าที่ มีภาระหลายด้าน ทั้งทางการเงิน การเบิกจ่ายและควบคุมสิ่งอุปกรณ์ การปกครองนักเรียนในหอพัก การปกครองและการฝึกนักเรียนนายร้อยสำรอง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานใหม่และใหญ่ไม่เคยพบมาก่อน ผมก็ได้อาจารย์ช่วยแนะนำสั่งสอน ให้กำลังใจในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการตักเตือน หากจะมีการผิดพลาดบกพร่อง ทำให้ผมมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถดำเนินงานต่อไปได้ด้วยความเรียบร้อย และในการประชุมเพื่อพิจารณาผลงานในตอนสิ้นปี ก็ท่านอาจารย์นั่นแหละเป็นผู้เข้าชี้แจงแถลงผลงานของผม ตั้งแต่ต้นจนจบตลอดรายการ และชี้แจงทุกปีจนกระทั่งท่านอาจารย์ได้เลื่อนขึ้นเป็นผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ จึงทำให้ผมได้รับคำชมเชย และเป็นผลดีต่อการปฏิบัติราชการของผม ตลอดเวลาที่รับราชการในโรงเรียนนายร้อย ฯ

ต่อมาในปี ๒๔๙๕ อาจารย์ได้เลื่อนขึ้นเป็นผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ ซึ่งเป็นระยะเวลาเดียวกันกับสงครามกู้ชาติในอินโดจีน กำลังดำเนินไปอย่างรุนแรง กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศทางชายแดนด้านลาวและเขมร กองทัพบกจึงได้สั่งให้โรงเรียนนายร้อย ฯ รับนักเรียนนายร้อยสำรอง รุ่นที่ ๖ จำนวน ๕๐๐ นาย เข้าศึกษาซึ่งนับเป็นจำนวนที่มากที่สุดเป็นประวัติการ จึงเป็นปัญหาอย่างมากในด้านการรับสมัคร การสอบคัดเลือก การจัดอาจารย์เข้าสอน การจัดผู้บังคับบัญชาเข้าปกครอง การจัดห้องเรียน ที่รับประทานอาหาร ที่พักหลับนอน ที่แน่ ๆ ก็คือ สถานที่ของโรงเรียนนายร้อย ฯ ที่ถนนราชดำเนิน ไม่สามารถจะรับนักเรียนนายร้อยสำรอง ฯ จำนวนดังกล่าวได้แม้เพียงครึ่งเดียว ปัญหาดังกล่าวเหมือนจะท้าทายความสามารถของอาจารย์ อาจารย์แก้ปัญหาด้วยการขอใช้สถานที่และอาคารโรงเรียนของกองสัญญาณทหารเรือ ที่ถนนวิทยุหรือที่ตั้งของโรงเรียนเตรียมทหารในปัจจุบันเป็นสถานศึกษา ของนักเรียนนายร้อยสำรอง ฯ จำนวนดังกล่าว โดยสร้างเพิ่มเติมเป็นบางส่วนอย่างรีบเร่ง เช่นโรงเลี้ยงอาหารและโรงประกอบอาหาร ดัดแปลงตัวอาคารให้เป็นโรงที่อยู่ของนักเรียนนายร้อยสำรอง ฯ และห้องเรียน ขอตัวนายทหารมาทำหน้าที่ผู้บังคับบัญชาและครู อาจารย์ จัดจ้างลูกจ้างคนงาน ให้ทำหน้าที่พนักงานและลูกมือต่าง ๆ จัดหาอุปกรณ์การศึกษา อุปกรณ์การประกอบเลี้ยงและเลี้ยงดู จัดหายานพาหนะเพื่อติดต่อขนส่งครู อาจารย์ และสิ่งอุปกรณ์ระหว่างโรงเรียนนายร้อย ฯ ที่ถนนราชดำเนินกับกองนักเรียนนายร้อยสำรอง ฯ ที่ถนนวิทยุ ในที่สุดงานชิ้นใหญ่และสำคัญยิ่ง ก็สำเร็จลงได้ทันเวลาอย่างน่าชื่นชม ทั้งนี้ด้วยความริเริ่มการอำนวยการและการติดตามผลงานอย่างใกล้ชิดของอาจารย์

ที่กองนักเรียนนายร้อยสำรอง ฯ ถนนวิทยุนี้ ผมได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้ากองบังคับการจนนักเรียนนายร้อยสำรอง รุ่นที่ ๖ สำเร็จการศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ผมจึงพ้นหน้าที่ เพราะต้องไปเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนทหารราบ จังหวัดลพบุรี หลักสูตรผู้บังคับกองร้อยเป็นเวลา ๖ เดือน เมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียนทหารราบแล้ว ผมก็กราบลาอาจารย์ ไปศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นรุ่นที่ ๓๔ หลักสูตร ๒ ปีต่อไป

เมื่อผมสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกแล้ว ได้ไปรับราชการที่กองพลที่ ๓ ค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วก็ย้ายกลับมาเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการ

โรงเรียนนายร้อย ฯ อีกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ผมดีใจมากที่ได้กลับมารับใช้อาจารย์อีกครั้งหนึ่ง อาจารย์ก็คงเป็นอาจารย์คนเดิม ท่าทางสุภาพอ่อนโยน ลีลาการพูดสำเนียงแจ่มใสเหมือนเดิม เคยมีเมตตาอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น คงเส้นคงวาเหมือนเดิม ส่วนที่ผิดแปลกก็คือสุขภาพของอาจารย์ ก็ไม่ถึงกับเปลี่ยนแปลงอะไรมาก เพียงแต่สังเกตเห็นท่านรับประทานอาหารระมัดระวังมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำพวกไขมันและสัตว์ปีก แต่ก็ไม่ถึงกับต้องห่างเหินไปจากคณะของท่าน คณะของท่านมักจะมาพบกันที่สโมสร ฯ เสมอ ๆ เมื่อยามแดดร่มลมตกและหมดภารกิจการงานแล้ว เมื่อเอ่ยถึงสโมสร ฯ ก็ได้อาจารย์อีกนั่นแหละเป็นผู้ริเริ่มนโยบายขยายพื้นที่ของโรงเรียนนายร้อย ฯ ทางด้านเหนือ โดยขอซื้อที่ดินและตัวบ้านของพลโท พระยาวิชิต วงศ์วุฒิไกร ตัวสโมสรนายทหาร ฯ ข้างกองพยาบาลให้เป็นสโมสรนักเรียนนายร้อย ฯ แล้วย้ายสโมสรนายทหาร ฯ มาอยู่ที่ตัวตึกที่ซื้อใหม่นี้ ความจริงอาจารย์มีความคุ้นเคยและร่วมวงกับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ได้ทุกคน เพราะคุ้นเคยกันเป็นเวลายาวนาน แต่คณะของท่านที่ใกล้ชิดรู้ใจกันมากที่สุดมี ๔ ท่าน คือ อาจารย์ คุณลุงแซม(พันโท แซม นวะมะรัตน์ หรือขุนแซมสนองศึก นักเรียนนายร้อยรุ่นเดียวกับอาจารย์) พลาเสงี่ยม (พันโท เสงี่ยม บูรณะสัมฤทธิ รุ่นเดียวกับอาจารย์) และคุณลุงพิณ (พันโท พิณ กำลังเอก) เครื่องดื่มที่ดื่มก็มิใช่สุราแม่โขงที่นิยมกันแพร่หลาย แต่เป็นสุราจีนผสมชื่อเซี่ยงชุน สลากป้ายสีแดงมีอักษรจีนบอกชื่อและสรรพคุณไว้เสร็จสรรพ มีรสดี มีกลิ่นเครื่องยาจีนหอม บำรุงกำลังแก้เมื่อยแก้ขบชงัดนัก ราคาเยาว์ คณะของอาจารย์ผู้ริเริ่มนำเหล้ายาจีนมาเผยแพร่ ก็ได้รับสมญานามเรียกขานกันทั่วไปว่า “คณะป้ายแดง” และตั้งแต่นั้นมาเหล้ายี่ห้ออื่น ๆ ชิดซ้ายไปเลย เหลือแต่เซี่ยงชุนป้ายแดงวางจำหน่ายเต็มตู้สโมสร

โดยปกติอาจารย์มักจะปลีกเวลาว่างออกเดินตรวจหน่วยอยู่เป็นประจำ ถ้าไม่ใช่ตอนสายระหว่าง ๑๐๐๐ - ๑๑๐๐ น. ก็เป็นเวลาบ่าย ๑๔๐๐ - ๑๕๐๐ น. โดยประมาณ ตรวจทั้งด้านกรมนักเรียน (ตรงข้ามสนามมวย) และทางด้านกองการศึกษา (ตรงข้ามกระทรวงศึกษา) ผมยังพอจำได้ เมื่ออาจารย์เซ็นหนังสือเสร็จแล้ว ท่านก็จะออกจากห้องเดินลงบันไดตึกกองบัญชาการ ลัดเลาะไปตามทางเดินหน้าตึกนอนของนักเรียนนายร้อยด้านใต้ (โรง ๑ - ๒ - ๓ - ๔ เดิม) ในขณะนั้นยังมีต้นประดู่ใหญ่ปลูกเป็นแถวเป็นแนว ข้างหน้าตึกนอนแผ่กิ่งก้านสาขาให้ร่มเงาเย็นระรื่น อาจารย์ได้อาศัยเงาประดู่เดินเรื่อย ๆ ไปอย่างคนอารมณ์เย็นและแจ่มใส น่าเสียดายที่ต้นประดู่ซึ่งเจริญเติบโตคู่กันกับโรงเรียนนายร้อย ฯ ให้ร่มเงา ให้ธรรมชาติ สายลม และเสียงนกเสียงกา แก่นักเรียนนายร้อย ฯ ช่วยบรรเทาความเหนื่อยหน่ายจากการฝึก รุ่นแล้วรุ่นเล่า ได้ทรุดโทรมโค่นล้มไปหมด ไม่มีใครเห็นคุณค่าของมันอีกเลย ทุกคนพากันลืมร่มเงาของประดู่เสียสนิท แล้วโรงเรียนนายร้อย ฯ ก็ได้ต้นปาล์มขวดสูงใหญ่ขึ้นมาทดแทน และเป็นที่น่ายินดีว่า ในระยะหลัง ๆ ผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ ได้เห็นคุณค่าของต้นประดู่ซึ่งได้ปลูกขึ้นใหม่ แม้จะยังไม่ใหญ่โตก็ยังดี ในที่ตั้งโรงเรียนนายร้อย ฯ ใหม่ที่เขาชะโงก หากผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ จะเมตตาสร้างศาลาวงกลมตามแบบอย่างศาลาวงกลมเดิม และปลูกต้นประดู่ให้ร่มรื่นได้แล้ว ก็จะเป็นพระคุณแก่นักเรียนนายร้อยเก่า ๆ หรือดอกประดู่เหี่ยว ๆ เป็นอย่างยิ่ง

อาจจะมีผู้สงสัยถามถึงนายทหารคนสนิท มิได้ติดตามท่านไปบันทึกเหตุการณ์ด้วยหรือ ตั้งแต่ผมย้ายจากท่านไปเข้าโรงเรียนเหล่าทหารราบแล้ว ท่านมิได้บรรจุผู้ใดเป็นนายทหารคนสนิทของท่าน

อีกเลย อาจารย์เป็นคนสมถะ เกรงใจคน ท่านไม่อยากรบกวนใครโดยไม่จำเป็น สังคมน้อยแต่ครึกครื้นในหมู่ใกล้ชิด ไม่เป็นคนเจ้าระเบียบ พิธีรีตองน้อยมาก เฉพาะเมื่อเป็นทางการเท่านั้น ท่านช่วยตัวท่านเองได้ เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ ทางราชการกำลังขาดแคลนกำลังพล จึงไม่ควรบรรจุทหารมาเพียงเพื่อช่วยเหลือท่าน คนที่ช่วยเหลือทำหน้าที่แทนนายทหารคนสนิทได้แก่ พลขับรถ ส.อ.สำแล (ต่อมาได้เลื่อนเป็นจ่า) และพนักงานรักษาสถานที่ นายเฟื้อน ทั้งสองคนนี้รับใช้ใกล้ชิดและเคารพนับถืออาจารย์มาก เรียกท่านว่าคุณพ่อทุกคำ

ท่านเดินลัดเลาะผ่านกองพยาบาล ฯ สโมสรนักเรียน ฯ แล้วก็แวะเข้าไปในโรงประกอบอาหาร ชิมอาหารที่ทำไว้ให้นักเรียนนายร้อย ฯ แล้วก็ผ่านโรงรถ ผ่านด้านหลังตึกนอนนักเรียนนายร้อย ฯ ด้านเหนือ (โรง ๕ - ๖ - ๗ - ๘ เดิม) ระหว่างที่เดินผ่านถ้าพบข้อบกพร่องความสกปรกไม่มีระเบียบ ท่านจะกลับมาบันทึกนำเข้าชี้แจงในที่ประชุมครั้งถัดไปทันที เมื่อผ่านตึกนอนนักเรียนนายร้อยแล้ว ฯ ก็มาถึงหน่วยสรรพาวุธ ก็พอดีใกล้อาหารกลางวันหรือใกล้เวลาเลิกงานตอนเย็น อาจารย์ก็มุ่งไปทางสโมสรนายทหาร ฯ

ในบางครั้ง ท่านอาจจะเดินตรวจย้อนขึ้นไปทางตึกนอนของนักเรียนนายร้อย ฯ ทางด้านเหนือก่อน (โรง ๘ - ๗ - ๖ - ๕ เดิม) แล้วย้อนไปทางโรงเลี้ยงอาหารตามเส้นทางที่กล่าวมาแล้ว และมาจบตรงตึกนอนของนักเรียนนายร้อยทางด้านใต้ (โรง ๔ - ๓ - ๒ - ๑ เดิม) แล้วก็ผ่านหน่วยสรรพาวุธมุ่งไปทางสโมสรนายทหาร ฯ

แต่ก่อนจะถึงตัวสโมสร ฯ จะเป็นเรือนไม้สร้างไว้เดิม แต่ได้ดัดแปลงเป็นห้องบิลเลียดสำหรับสมาชิก และที่ข้างเรือนหลังนี้มีต้นอโศกใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง ใบทึบแผ่กิ่งก้านสาขาให้ร่มเงาเย็นสบาย อาจารย์จะยึดเป็นที่พักร้อน ภายหลังตรวจงาน หากกองบัญชาการมีหนังสือหลงเหลือให้ท่านเซ็นนาม นายเฟื้อนก็จะหอบแฟ้มฝ่าเปลวแดดมาให้ท่าน ที่ม้ายาวใต้ต้นอโศกนี้เป็นที่รู้กัน และหากมีหนังสือด่วนที่จะต้องให้ท่านเซ็นก่อนเวลาที่อาจารย์จะมาพักที่ต้นอโศกนี้ นายเฟื้อนก็มีหน้าที่จะต้องนำแฟ้มไปให้ท่านลงนามตามจุดต่าง ๆ ที่ท่านผ่านซึ่งหาได้ไม่ยากนัก เพราะการตรวจงานของท่านคงเส้นคงวา อยู่ในสายตาของนายเฟื้อนเกือบตลอดเวลา ใต้ต้นอโศกนี้ อโศกสมชื่อ ท่านจะพักอยู่นานและสงบ เมื่ออาจารย์ลาออกจากราชการและไปจากโรงเรียนนายร้อย ฯ แล้ว อโศกต้นนี้ยังยืนต้นต่อมาอีกหลายปี จนปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ผมได้ย้ายออกไปรับราชการที่กรมยุทธการทหารบก และได้ย้ายกลับมาอีกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ต้นอโศกถูกโค่นไปแล้ว และสร้างตึก ๔ ชั้นขึ้นแทนที่ หากต้นอโศกยังอยู่ ผมจะเชิญชวนให้ชื่อว่า อโศกเสนาทิพ เพื่อรำลึกถึงอดีตที่ท่านนั่งพักผ่อนภายหลังตรวจงาน และเป็นที่เซ็นหนังสือ ตลอดระยะเวลาที่ท่านเป็นผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ

เมื่อใกล้เวลาพักกลางวัน หรือถ้าเป็นเวลาบ่าย มีสมาชิกคุ้นหน้าทะยอยมาสโมสร ฯ ได้จำนวนพอสมควรแล้ว อาจารย์ก็จะเดินขึ้นสโมสร เข้าประจำโต๊ะซึ่งตั้งอยู่ริมประตูทางเข้า - ออกด้านตะวันออก ใกล้บาร์เครื่องดื่มและปากทางเข้า - ออกห้องขายสินค้าสโมสร สมาชิกรัมมีรอท่านอยู่แล้ว หากเป็นตอนบ่ายเลิกงานแล้ว คณะป้ายแดงของท่าน กว่าจะรวบรวมได้ครบก็ต้องเลิกงานแล้ว เพราะต้องรอคุณลุงพิณ ซึ่งเป็นฝ่ายการเงินของโรงเรียน ฯ ต้องควบคุมดูแลการเก็บเอกสาร การเก็บเงินและปิด

สำนักงานให้เรียบร้อยเสียก่อน ท่านจึงจะไปร่วมวงได้ ระหว่างรออาจารย์ก็จะเล่นรัมมีต่อไปก่อน เมื่อคณะของท่านมาพร้อมแล้ว และรัมมีจบเกมแล้ว ท่านก็จะไปร่วมกับคณะของท่าน แต่ก็ยังไม่ทิ้งโต๊ะรัมมีเสียทีเดียว ยังไป ๆ มา ๆ และกลับมาเล่นต่อเป็นครั้งคราว

หลังจากที่คณะป้ายแดงของท่าน จับกลุ่มยืนยงมาได้นับ ๑๐ ปี ตั้งแต่อาจารย์ได้เลื่อนขึ้นเป็นรองผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ คณะของท่านก็ถึงกาลต้องแตกดับ คุณลุงพิณ เกษียณอายุเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ต่อมาอีกปีเดียว คุณลุงแชมก็เกษียณอายุตามไปอีกคน พลาเสงี่ยม ต้องย้ายเข้ากรมพลาธิการทหารบก ทิ้งอาจารย์ไว้คนเดียว หลังจากร่วมงานร่วมกินดื่ม ทุกข์ก็ทุกข์ด้วยกัน สนุกก็สนุกด้วยกันตามประสาผู้สูงอายุมาร่วม ๑๐ ปี อาจารย์คงรู้สึกเงียบเหงาและว้าเหว่ สักวันหนึ่งอีกไม่นานนักก็คงถึงเวลาที่ท่านจะต้องตามไปบ้าง หรือไม่ก็หากมีเรื่องยุ่ง ๆ มาก ทนเบื่อหน่ายไม่ไหว ท่านก็อาจจะเกษียณอายุตนเองไปเสียก่อนกำหนดก็ได้ และในที่สุดท่านก็เลือกวิธีหลังเป็นทางออกของท่านจริง ๆ

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐมนตรีกลาโหม มีนโยบายที่จะให้รวมโรงเรียนทหารของทั้งสามเหล่าทัพ คือ โรงเรียนนายร้อย ฯ โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ เข้าเป็นสถาบันเดียวกัน นักเรียนของทั้งสามเหล่าทัพเรียนร่วมกัน ด้วยเหตุผลเพื่อปลูกฝังความสามัคคีในระหว่างเหล่าทัพ และเพื่อการประหยัด ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของกองทัพและของชาติเป็นประการสำคัญ แต่การรวมโรงเรียนทั้งสามจำเป็นต้องใช้เวลาวางแผน เตรียมการ และดำเนินการนานมาก ในขั้นแรกจึงให้รวมโรงเรียนเตรียมของทั้ง ๓ เหล่าทัพเสียก่อน ให้ชื่อว่าโรงเรียนเตรียมทหาร เป็นส่วนราชการของกองบัญชาการทหารสูงสุด ต่อไปจึงดำเนินการรวมโรงเรียนนายร้อย ฯ โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศเข้าด้วยกัน ในฐานะที่โรงเรียนนายร้อย ฯ ได้จัดการศึกษาของนักเรียนเตรียมนายร้อยหลักสูตร ๒ ปี ไว้อย่างมั่นคงและสมบูรณ์ ทั้งในด้านการปกครองบังคับบัญชา การฝึก การศึกษา ตลอดจนกำลังพลและอุปกรณ์การศึกษา ผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ จึงต้องเป็นหลักในการจัดกำลังโรงเรียนเตรียมทหาร โดยได้มอบพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของกองนักเรียนนายร้อยสำรองที่ถนนวิทยุเดิม ให้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนเตรียมทหาร อนุมัติให้โอน พ.อ.ปิยะ สุวรรณพิมพ์ ผู้บังคับการโรงเรียนเตรียมนายร้อย ฯ ซึ่งอาจารย์ยกย่องว่าเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุด ทั้งบุคลิกภาพและความรู้ความสามารถไปเป็นผู้บังคับการโรงเรียนเตรียมทหาร พร้อมทั้งให้โอนครู อาจารย์ และพนักงานเจ้าหน้าที่ ตลอดจนอุปกรณ์การศึกษาให้ไปด้วย ปัญหาแค่นี้อาจารย์พิจารณาและตกลงใจง่ายมาก

ปัญหาที่ทำให้อาจารย์อึดอัดและไม่สบายใจ มีอยู่หลายเรื่องทั้งด้านการเมืองและทางราชการ

ภายหลังรัฐประหารประมาณ ๑ ปี จอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้นได้เริ่มจับงานปรับปรุงโรงเรียนนายร้อย ฯ ทันที โดยให้นโยบายกว้าง ๆ ให้เวลาศึกษา ๕ ปี ทุกเหล่าเรียนเหมือนกันหมด พร้อมทั้งได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงระบบและหลักสูตร ฯ จากบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิหลายด้านด้วยกัน ดำเนินการปรับปรุงโรงเรียนนายร้อย ฯ ตามแบบอย่างของโรงเรียนนายร้อยทหารบกสหรัฐ (เวสท์พอยท์) ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๑ อาจารย์ได้ร่วมอยู่ในคณะกรรมการปรับปรุงด้วยผู้หนึ่ง อาจารย์จึงเป็นผู้ที่รู้และเข้าใจระบบและหลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่ ตลอดจนนโยบายของกองทัพบกในขณะนั้นเป็นอย่างดี แต่เมื่อเวลาได้ล่วงเลยไป สถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป และผู้ให้นโยบายแต่

เริ่มแรกก็มีอันต้องเป็นไป ทั้งคณะกรรมการปรับปรุงชุดเก่าก็ต้องย้าย ต้องออกไป ต้องบรรจุทดแทน ต้องจัดตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ดำเนินการต่อ นโยบายความมุ่งหมายและวิธีการที่วางไว้ ก็ชักจะคลาดเคลื่อนหันเหไปจากเดิม และในที่สุดก็คงเหลือแต่อาจารย์เพียงท่านเดียว ที่ยังยืนหยัดรักษานโยบายและหลักการปรับปรุงให้คงอยู่นานที่สุด

เมื่อนักเรียนนายร้อย ฯ ตามหลักสูตรใหม่ ได้ศึกษาจบและออกรับราชการไปแล้ว ๔ - ๕ รุ่น ปรากฏว่ามีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ อาจารย์ได้สั่งการแก้ไขและแก้ปัญหาในทันที และต่อมาได้มีข้อบกพร่องเกิดขึ้นอีก ซึ่งเป็นผลเสียเนื่องมาจากการขาดแคลนอุปกรณ์การศึกษา และผู้บังคับบัญชา ครู อาจารย์ ขาดอัตราไปมาก ทำให้เกิดผลเสียหายต่อการศึกษาของโรงเรียนนายร้อย ฯ

นักเรียนนายร้อย ฯ เป็นเด็กหนุ่มที่มีความกระตือรือร้น มีอนาคตก้าวไกล มีความเสียสละสูง อยู่ในระเบียบวินัยของทหาร เป็นผู้ที่ปกครองง่าย แต่ถ้าเขาล่วงรู้ว่าได้ถูกปกครองโดยไม่เป็นธรรมและตกเป็นเครื่องมืออันสกปรกแล้ว เขาก็ต้องแสวงหาความเป็นธรรม หรือไม่ก็กลายเป็นม้าพยศปกครองยากในทันที แล้วจะโทษใคร ทุกเรื่องที่จะให้ทำดำกลายเป็นขาวในสมัยของอาจารย์ จึงไม่สัมฤทธิผล

อาจารย์ได้ประกอบกรรมดี ได้มีส่วนสร้างสรรนักเรียนนายร้อย ฯ และนายทหารใหม่ที่มีสมรรถภาพมาตลอดระยะเวลายาวนาน เสมือนหนึ่งสร้างด้วยมือแล้วจะให้ท่านทำลายให้ย่อยยับด้วยมือของท่านอีกท่านทำไม่ได้

การลาออกก่อนเกษียณอายุ เป็นทางออกที่เหลืออยู่เพียงทางเดียว ที่จะยังรักษาศักดิ์ศรีของความเป็นผู้บังคับบัญชาและครูทหาร อาจารย์ตัดสินใจแล้วก็ลงนามในใบลาออก สอดซองปิดผนึกและตีตราลับ ด้วยมือของท่านเอง แล้วยื่นให้ ร.ท.สุวัฒน์ ดิษฐี (ยศในขณะนั้น) พร้อมทั้งกำชับให้รีบนำไปส่งทันที

อาจารย์เป็นผู้มีศักดิ์ศรีของครูทหาร ในเครื่องแบบสีฟ้าหม่น ทหารม้ารักษาพระองค์อย่างที่เห็นในภาพนั้นจริง ๆ จากประวัติของโรงเรียนนายร้อย ฯ อาจารย์เป็นครูทหารเพียงท่านเดียวที่รับราชการนานที่สุด ไต่เต้าจากตำแหน่งครูวิชาทหาร อัตราร้อยเอกจนถึงตำแหน่งสูงสุดของโรงเรียนนายร้อย ฯ อัตราพลตรี ท่านเป็นลูกหม้อและยอดครูทหารของสถาบันอย่างแท้จริง

เมื่ออาจารย์ได้ลาออกจากราชการไปแล้ว ระบบและหลักสูตรโรงเรียนนายร้อย ฯ ได้เปลี่ยนแปลงอีกหลายครั้ง จนถึงปี ๒๕๐๘ หลักสูตรโรงเรียนนายร้อย ฯ ให้ปรับหลักสูตรเหลือ ๓ ปี ตามแนวการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยประเทศอังกฤษ คณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร ฯ ไม่มีทางเลี่ยงเป็นอย่างอื่น นอกจากปฏิบัติไปตามนโยบายและคำสั่ง ขณะเดียวกันก็พอจะมองเห็นสภาพที่เปลี่ยนแปลงใหม่ของโรงเรียนนายร้อย ฯ และนักเรียนนายร้อย ฯ ได้อย่างชัดเจน เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ตกต่ำทั้งสิ้น ที่เห็นได้ประการแรกปริญญาบัตร จะลดเหลือเพียงประกาศนียบัตร ฐานะของโรงเรียนนายร้อย ฯ และนักเรียนนายร้อย ฯ ที่เคยอยู่ในแวดวงของสถาบันการศึกษาและนักศึกษาขั้นอุดมศึกษา (ปริญญา) จะเปลี่ยนแปลงจากหน้ามือเป็นหลังมือตลอดจนการแข่งขันกีฬามหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบในระหว่างโรงเรียนทหารของทั้งสามเหล่าทัพ ในเมื่อโรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ มิได้มีการเปลี่ยนแปลงเลย แล้วจะมีใครที่ไหนสมัครมาเป็นนักเรียนนายร้อย แล้วต่อไปอีก

๑๐ ปี ๒๐ ปี กองทัพบกจะเป็นอย่างไร ในที่สุดหลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่ก็เป็นหลักสูตร ๓ ปี ตามนโยบายและคำสั่งทุกประการ แต่คณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร (โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมการที่ไปจากโรงเรียนนายร้อย ฯ) ขอต่อรองให้นักเรียนนายร้อย ฯ ที่ศึกษาจบหลักสูตรแล้ว ออกรับราชการเพียง ๖๐% ก่อนผู้ที่มีผลการศึกษาดีที่เหลือ ๔๐% ให้ศึกษาต่อไปอีก ๒ ปี จึงออกรับราชการ โชคดีที่ข้อต่อรองนี้ได้รับอนุมัติเป็นที่เรียบร้อย โรงเรียนนายร้อย ฯ จึงรักษาฐานะเดิมต่อไปได้ หลักสูตร ๓ ปี แบบมีข้อต่อรองนี้ ใช้อยู่ได้เพียง ๖ ปี ก็กลับไปใช้ระบบและหลักสูตรเดิม คือ หลักสูตร ๕ ปี ตามแนวทางที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้วางรากฐานไว้เดิม และตั้งแต่นั้นมาหลักสูตรโรงเรียนนายร้อย ฯ ก็ได้รับการพัฒนาให้เข้ารูปเข้ารอย เจริญรุดหน้ามาโดยลำดับ จนตราบเท่าทุกวันนี้

ในวันรับ - ส่งหน้าที่ และส่งมอบการบังคับบัญชา ระหว่างอาจารย์กับผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ คนใหม่ ผมจำได้ว่าเป็นเวลาตอนบ่าย ต่อหน้าแถวข้าราชการ นักเรียนนายร้อย ฯ และลูกจ้างคนงานในสนามหน้าศาลาวงกลม เมื่ออาจารย์ได้กล่าวมอบหน้าที่ และมอบการบังคับบัญชาให้แก่ผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ คนใหม่แล้ว ขณะที่ผู้บัญชาการโรงเรียน ฯ คนใหม่ กำลังกล่าวรับมอบหน้าที่และให้โอวาทอยู่นั้น อาจารย์ก็เลี่ยงกลับเข้าไปในศาลาวงกลม ก้มลงกราบพระรูปสมเด็จพระปิยมหาราช องค์ผู้พระราชทานกำเนิดโรงเรียนนายร้อย ฯ เสมือนได้พระราชทานชีวิตทหารให้แก่ท่าน ซึ่งได้ถือเป็นอาชีพรับราชการสนองพระเดชพระคุณ ตลอดมาด้วยความอบอุ่นและปราศจากผองภัย นับตั้งแต่เป็นนักเรียนนายร้อยชั้นปฐม ชั้นมัธยม ขณะเมื่อยังเป็นเด็กตัวเล็ก ๆ ก็มีพี่เลี้ยงคอยดูแลช่วยเหลือ การแต่งเครื่องแบบก็เป็นแบบแถวเด็ก ฝึกหัดด้วยปืนไม้ก่อน แล้วจึงฝึกหัดด้วยปืนจริง ก่อนสอบประจำภาคหรือสอบไล่ปลายปี ก็จะมีพิธีถวายสักการะพระรูปสมเด็จพระปิยมหาราช แล้วเวียนเทียนรอบศาลาวงกลม ๓ รอบ เพื่อขอพระราชทานพรและความสำเร็จในการสอบ ระหว่างรับราชการก็เป็นไปด้วยความราบรื่นปลอดโปร่ง ตลอดเวลายาวนานไม่เคยบกพร่อง หรือแม้แต่ถูกตำหนิ มีแต่ความดีความชอบ จนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ "ขุนเสนาทิพ" ซึ่งอาจารย์ได้เล่าให้ฟังด้วยความภูมิใจว่า "บรรดาศักดิ์ ขุนเสนาทิพ เป็นบรรดาศักดิ์ที่ปรากฏอยู่ในทำเนียบ ที่มีมาแต่กาลก่อน คือ เสนาทิพ คู่กับเสนาเทพ มิใช่ตั้งขึ้นตามนามหรือชื่อสกุลของผู้ได้รับพระราชทานในระยะหลัง ๆ ซึ่งมีจำนวนมากด้วยกัน นามบรรดาศักดิ์ที่มีอยู่ในทำเนียบไม่เพียงพอ การปฏิบัติหน้าที่ราชองค์รักษ์เวร อาจารย์ถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัย และเป็นมงคลแก่ตัวท่านและวงศ์ตระกูล ท่านยินดีปฏิบัติภารกิจถวายด้วยความเต็มใจ และเปี่ยมด้วยความจงรักภักดี แม้ชีวิตก็พร้อมที่จะกราบเป็นราชพลีได้ อาจารย์เล่าให้ฟังเมื่อท่านได้มีโอกาสตามเสด็จพระราชดำเนินไปในงานพิธีและสถานที่ต่าง ๆ ล้นเกล้าล้นกระหม่อมทรงพระปรีชาสามารถ แข็งแรงและอดทนต่อพระราชภารกิจมิได้ทรงแสดงความเหน็ดเหนื่อยพระวรกายให้ปรากฏเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครั้งที่ล้นเกล้าล้นกระหม่อมเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมชาวสวนทุเรียน ที่จังหวัดนนทบุรี ท่านเล่ารายละเอียดให้ฟังพร้อมกับให้ดูรูปถ่ายประกอบด้วย ในการลาออกครั้งนี้ อาจารย์เสียดายเพียงอย่างเดียวที่ต้องพ้นหน้าที่ราชองค์รักษ์เวร ที่ท่านถือว่าเป็นมงคลต่อท่านและวงศ์ตระกูล

เพียงครู่เดียว อาจารย์ก็ออกจากศาลาวงกลมมุ่งไปทางโรงรถ ซึ่ง ส.อ.สำแล เตรียมรถยนต์รอ

ท่านอยู่แล้ว โดยมิได้เฉลียวใจเลยว่าศาลาวงกลม ที่เคยให้ความร่มรื่นและใช้ในพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ตลอดมานั้นอีกไม่นาน ก็จะต้องรื้อถอนตามต้นประดู่ไปเช่นกัน สัญลักษณ์ของโรงเรียนนายร้อย ฯ ซึ่งเป็นที่พักพิงกินอยู่หลับนอนของนักเรียนนายร้อยรุ่นเก่า ๆ ก็จำต้องสูญสิ้นไป นักเรียนนายร้อยรุ่นใหม่จะไม่มีโอกาสรู้จักหรือได้พบเห็นศาลาวงกลม และต้นประดู่หรือแม้แต่จะได้กลิ่นการะเวกและกลิ่นประดู่อีกแล้ว

อาจารย์นั่งรถยนต์ออกไปทางประตูหลังอย่างเงียบ ๆ

อาจารย์กลับไปอยู่ที่บ้านในเขตนนทบุรีเหนือ ใช้ชีวิตเยี่ยงคนธรรมดาสามัญ เรียบง่ายและสมถะเป็นปกติวิสัยไม่อาลัยอาวรณ์กับหัวโขนหัวชฎา และความเฟื่องฟูในอดีต เพราะอาจารย์เป็นคนสะอาด มีสติปัญญารู้เท่าทันชีวิตและมองโลกในแง่ดี เมื่อยังอยู่ในราชการ ท่านปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยพรหมวิหาร ๔ เมื่อท่านกลับไปบ้านท่าน ก็เป็นพระพรหมของลูก เป็นภูผา เป็นร่มโพธิ์ทองของลูกหญิงชาย ลูกมีความหมายและมีค่ายิ่งที่สุดในโลกสำหรับท่าน ดังดวงตาและดวงใจ เป็นใหญ่ในบ้านในที่ดินที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรง ตลอดชีวิตราชการของท่านและอยู่อย่างเป็นสุข

หลังจากได้ลาออกจากราชการแล้ว อาจารย์ได้ดำรงตนเป็นร่มโพธิ์ของลูก เป็นปูชนียบุคคลของศิษย์ มิตรสหาย ต่อมาอีกเป็นเวลายาวนาน คำนวณเวลาได้ใกล้เคียงกับระยะเวลาที่รับราชการในโรงเรียนนายร้อย ฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ ปีที่ย้ายเข้ามาจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๓ อันเป็นปีที่ท่านได้ยื่นใบลารวมได้ ๒๓ ปี มียศตั้งแต่ร้อยเอกจนถึงพลตรี จะคลาดเคลื่อนไปบ้างก็ไม่เกิน ๑ ปี นับได้ว่าอาจารย์ได้ประสบความสำเร็จ และความสุขที่แท้จริงในบั้นปลายชีวิตของท่าน

บุตรธิดา ได้เฝ้าปรนนิบัติรับใช้ใกล้ชิดท่านมาโดยตลอด ด้วยความเคารพและกตัญญูไม่ขาดตกบกพร่อง จนเมื่ออาจารย์มีอาการเจ็บไข้ ก็ได้นำเข้ารักษาพยาบาลในโรงพยาบาลทันสมัย เฝ้าพยาบาลท่านอย่างใกล้ชิด

เป็นธรรมดาของมนุษย์เรา เมื่อมีเกิดเป็นเบื้องต้นแล้ว ก็ต้องมีตายเป็นที่สุด ชีวิตเปรียบเสมือนการเดินทางไกล มีจุดเริ่มต้นออกเดินแล้วก็ต้องมีเส้นชัย เป็นชัยชนะที่ทุกคนจะต้องได้รับเมื่อไปถึง เป็นชัยชนะที่ทุกคนควรจะภาคภูมิ เพราะได้ตรากตรำ และฝ่าฟันอุปสรรคน้อยใหญ่นานับประการ และยืนยงมาได้ด้วยดี ตลอดระยะทางและระยะเวลาอันยาวนาน แล้วก็จะได้อำลาและพักผ่อนไปตลอดกาล

อาจารย์ได้เดินทางถึงเส้นชัยสุดท้าย ท่านได้จากไปในท่ามกลางความรักความอาลัยของบุตรธิดาทั้งสาม ซึ่งเฝ้าพยาบาลท่านอย่างใกล้ชิด ด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๒๗ ประมาณเวลา ๒๑๐๐ น. ที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธ ศิริอายุรวมได้ ๘๒ ปี ๓ เดือน

เมื่อแก่เฒ่าหวังเจ้าเฝ้ารับใช้ เมื่อป่วยไข้หวังเจ้าเฝ้ารักษา
เมื่อยามจะต้องตายวายชีวา หวังลูกช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ

บุตรธิดาของท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนครบถ้วนแล้ว

อาจารย์ได้ละจากโลกนี้ไปแล้ว แต่พระคุณและความดีของท่านยังคงอยู่ ความเป็นร่มโพธิ์ทองยังคงอบอุ่นอยู่ในความทรงจำของลูกหลาน ความเป็นทักขิณทิศคือทิศเบื้องขวา ซึ่งท่านประพฤติ ปฏิบัติมาตลอด อันได้แก่

การแนะนำดี
การให้เรือนดี
บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
ยกย่องความดีให้ปรากฏ
ปกป้องคุ้มกันให้ทุกทิศทาง

อีกทั้ง วิทยาการ จริยธรรม และมโนธรรม ที่ท่านพร่ำสอน ก็ยังจารึกอยู่ในความทรงจำของศิษย์ต่อไปอีกนานแสนนาน

คุณความดีของท่านมีมากเหลือจะพรรณา แม้บัดนี้อัฐิจะได้มอดไหม้เป็นเถ้าธุลีไปแล้ว แต่คุณความดียังเป็นที่อบอุ่น ยังเป็นที่พึ่งที่อาศัยของบุตรหลาน ศิษย์ และผู้รู้จักมักคุ้น และยังเป็นที่สนใจของอนุชนรุ่นหลังอยู่อีกนาน เปรียบเหมือนธูปที่จุด แม้ไฟจะมอดไหม้ไปหมดแล้ว แต่กลิ่นหอมก็ยังปรากฏอบอวลอยู่

ทหารเก่าผู้กรำศึกและงานหนักมาจนตลอดชีวิต ไม่มีวันดับสูญ แต่จะยืนยงเป็นปูชนียบุคคลอยู่ในความทรงจำของอนุชนตลอดไป

ณ โอกาสที่ผมได้น้อมรำลึกถึงอดีตของอาจารย์ พลตรี ขุนเสนาทิพ ในครั้งนี้ ผมขอลงท้ายด้วยคำไหว้ครู ตามประเพณีของนักเรียนนายร้อย ฯ ด้วยความศรัทธา ขอดวงวิญญาณของอาจารย์แม้จะสถิตย์อยู่ ณ ทิพยวิมานสถานใด ขอได้โปรดรับทราบ และรับค่าบูชาพระคุณจากศิษย์ด้วย

ปาเจรา จริยา โหนฺติ คุณุตฺตรา นุสาสกา

(ครู อาจารย์ เป็นผู้ทรงคุณอันยิ่ง เป็นผู้พร่ำสอน ศิลปวิทยา)

ข้าขอประณตน้อมสักการ บูรพคณาจารย์ ผู้กอร์ปเกิดประโยชน์ศึกษา
ทั้งท่านผู้ประสาทวิชา อบรมจริยา แก่ข้าในกาลปัจจุบัน
ข้อขอเคารพอภิวันทน์ ระลึกคุณอนันต์ ด้วยใจนิยมบูชา
ขอเดชกตเวทิตา อีกวิริยะพา ปัญญาให้เกิดแตกฉาน
ศึกษาสำเร็จทุกประการ อายุยืนนาน อยู่ในศีลธรรมอันดี
ให้ได้เป็นเกียรติเป็นศรี ประโยชน์ทวี แก่ชาติและประเทศไทย เทอญ

ปัญญาวุฑฺฒิ กเรเตเต ทินฺโนวาเท นมามิหํ

(ข้าพเจ้าขอนอบน้อมครูบาอาจารย์เหล่านั้น ผู้ให้โอวาท ผู้ทำปัญญาให้เจริญ)

ในท้ายที่สุดนี้ ขออาราธนา คุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันประเสริฐของอาจารย์ จงไปสู่สุขคติในสัมปรายภพ ที่ปรารถนา เทอญ

พลโท เฉลิม หิญชีระนันท์

นักเรียนนายร้อย เลขประจำตัว ๔๘๑๗

คิดถึงคุณปู่.....

....**เมื่อเด็ก** ทุกครั้งที่พ่อกับแม่พาหลานไปกราบคุณปู่ที่บ้านเมืองนนท์จะต้องนั่งรถผ่านทางรถไฟ แล้วเกือบทุกครั้งจะมีรถไฟผ่าน จนทำให้หลานฝังใจ นึกถึงรถไฟทุกครั้งที่คิดถึงคุณปู่...

คุณปู่เป็นคนอ่อนโยน แต่มีบุคคลิกสง่างาม คุณปู่ขี้เกรงใจคนแม้แต่กับครอบครัวของตัวเอง คุณปู่บอกพ่อเสมอว่าไม่ต้องเป็นห่วง เพราะทราบดีว่าพ่อมีงานมาก และบ้านคุณปู่อยู่ไกล ต้องใช้เวลาในการเดินทางไปมามาก ไม่อยากให้พ่อลำบาก ทั้ง ๆ ที่คิดถึง

คุณปู่คือนักสู้ที่เข้มแข็งและอดทน แม้แต่กับโรคภัยไข้เจ็บ คุณปู่ไม่เคยแสดงความอ่อนแอให้ใครเห็น จนหลานเคยคิดว่าคุณปู่คงมีสุขภาพแข็งแรง มาทราบต่อเมื่อ คุณปู่ป่วยจนต้องเข้าโรงพยาบาล คุณปู่ต้องเข้าออกอยู่หลายครั้ง เมื่อต้นปี ๒๕๒๗ เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พี่เอ๊ดและ Be ได้รับพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระราชทานน้ำสังข์ที่สวนจิตรลดาแล้ว พ่อแม่ได้พาเราสองคนไปกราบคุณปู่ที่โรงพยาบาล ขณะนั้นคุณปู่ร่างกายอ่อนเพลีย แต่ก็ยังลุกขึ้นมาให้พรแก่เราทั้งสอง, ทุกครั้งที่ทำได้ เมื่อหลานไปเยี่ยม คุณปู่จะลุกขึ้นนั่ง เล่าเหตุการณ์ชีวิตทหารม้าให้เราฟังด้วยความภาคภูมิใจ คุณปู่สร้างตัวขึ้นมาด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ด้วยวิริยะอุตสาหะ และตั้งใจจริง คุณปู่เก็บเงินจากเงินเดือนทหารอันน้อยนิด ซื้อที่ดินปลูกบ้านได้สำเร็จ ช่วงนั้นดูอาการของคุณปู่จะค่อยทุเลาไปจนกระทั่งกลับบ้านได้ ไม่มีใครคิดว่าอาการของคุณปู่จะกำเริบร้ายแรงขึ้นรวดเร็วขนาดนี้

วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๒๗ คุณปู่กลับเข้าโรงพยาบาลด้วยอาการกำเริบหนักไม่รู้สึกตัว จนกระทั่งวันที่ ๑๒ มิถุนายน หมอต้องใช้เครื่องมือช่วยหลายอย่าง วันที่ ๑๔ มิถุนายน เวลาค่ำ คุณปู่ได้จากเราไปอย่างสงบ

....**คิดถึงคุณปู่** คุณปู่คือบุคคลสมบูรณ์แบบที่เราจะยึดถือและปฏิบัติตามในความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความเข้มแข็งอดทน และยึดมั่นอยู่ในคุณธรรม คุณงามความดี ไม่ว่าจะยากลำบากกายและใจสักเท่าใดก็ตาม

...**กราบคุณปู่** ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายช่วยนำดวงวิญญาณของคุณปู่ไปสู่สุขคติ พบแต่ความสงบสุขด้วยเทอญ

กราบคุณปู่ด้วยความเคารพรัก

หลาน

ทัศนาจร ทวีปยุโรป ๑๑ ต.ค. ๙๗ - ๒๔ พ.ย. ๙๗

หน้าโรงแรม Hilton เมือง Madrid ประเทศ สเปญ

เป็นตัวแทนรับมอบกระบี่จาก ผบ.รร.นายทหารราบ ให้แก่ พณฯท่าน นายกรัฐมนตรีไทย.

ตรวจพล รร. ผู้บังคับหมวดทหารราบ ประเทศ สเปญ

หน้าโรงแรม Royal Monceau , Paris ประเทศฝรั่งเศส

ที่เมืองแฟรงเฟิร์ท
ประเทศเยอรมัน

บ้านกงศุล ประเทศเบลเยี่ยม

เมืองเวนิส ประเทศอิตาลี

เยี่ยมราชวังวินเซอร์ ประเทศอังกฤษ

ดูการฝึกทหารราบเข้าตีพร้อมด้วยรถถัง ในสนามติดชายแดน เยอรมัน ประเทศเบลเยี่ยม

งง

พ.อ. ทวิช เปล่งวิทยา

เวลาบ่ายสองโมงครึ่งของวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ขณะที่ข้าพเจ้านั่งเล่นชมวิวธรรมชาติ ซึ่งมีทั้งภูเขา และทะเลกว้างไกลสุดสายตาบนระเบียงบ้านพักตากอากาศที่อำเภอสัตหีบ บุรุษไปรษณีย์ของสัตหีบขี่มอเตอร์ไซค์ตรงดิ่งขึ้นมาบนบ้านของข้าพเจ้า ซึ่งสร้างความงงให้แก่ข้าพเจ้าพอสมควร เพราะตั้งแต่มาอยู่ที่สัตหีบนี้ไม่ค่อยเคยได้รับจดหมายของผู้ใดนัก หน้าซองว่า จาก พลตรี อัศวิน เทพาคำ กรมแพทย์ทหารบก ข้าพเจ้ารีบฉีกซองออกอ่านทันที ด้วยความงงงวยจึงได้ความว่า อาจารย์ขุนเสนาทิพ ผู้ที่ข้าพเจ้ารักและเคารพ ท่านได้ถึงแก่กรรมเสียแล้วเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายนนี้เอง ข้าพเจ้าจึงต้องนั่งงงอยู่พักใหญ่ พร้อมทั้งน้ำตาซึ่งไหลนองหน้าออกไปอย่างไม่รู้ตัว เมื่อตั้งสติได้แล้วจึงทราบความมุ่งหมายว่า ท่านพลตรี อัศวิน ต้องการให้ข้าพเจ้าเขียนบทบันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับอาจารย์ขุนเสนาทิพ ขณะที่รับราชการในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อนำลงพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ งานประเภทนี้เป็นงานที่ข้าพเจ้าถนัดอยู่แล้ว ยิ่งในกรณีท่านที่ข้าพเจ้าเคารพรักเป็นพิเศษเช่นนี้ คำปฏิเสธจะมีไม่ได้อย่างเด็ดขาด หากท่านอาจารย์ขุนเสนาทิพจะทราบด้วยญาณวิถีใดก็ตาม ขอให้ผลแห่งคุณความดีในบทความที่ข้าพเจ้าเขียนนี้ จงเกื้อหนุนมนูญผลในสัมปรายิกภพของท่านด้วยเทอญ

เมื่อข้าพเจ้ามารับราชการกับท่านอาจารย์ขุนเสนาทิพ ท่านให้ข้าพเจ้าเป็นผู้บังคับกองที่ ๘ ซึ่งขยายอัตราตั้งขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ นั้นเองและได้อยู่ตึกที่สร้างใหม่ นับว่าเป็นที่พิศวงงงงวยกันไปต่าง ๆ นา ๆ เพราะตำแหน่งผู้บังคับกองในขณะนั้นต้องมียศพันโท แต่เมื่อข้าพเจ้าย้ายมาเป็นร้อยเอกเต็มขั้นมาติดยศพันตรีและเข้าครองตำแหน่งพันโท พออยู่ไปนาน ๆ คนที่เคยงงก็หายงงไปเอง เพราะได้เห็นผลงานของข้าพเจ้ามากขึ้น ๆ แม้กระนั้นก็ตาม ผลที่ได้รับคือในสมัยอาจารย์ขุนเสนาทิพเป็นผู้บัญชาการโรงเรียน ข้าพเจ้าไม่เคยได้ ๒ ขั้นเลย จะว่าบุญก็บุญ จะว่าบาปก็บาป ที่ข้าพเจ้าถูกสาปให้เป็นไปเช่นนั้น หรือจะว่ามันคือบาปบริสุทธิ์ก็ว่าได้ งานพิเศษที่ข้าพเจ้าถูกใช้ให้กระทำตั้งแต่บัดนั้นมาคือ ให้เป็นผู้อบรมนักเรียนนายร้อยที่จะสำเร็จการศึกษาออกรับราชการเป็นนายทหารใหม่ รวมทั้งการฝึกซ้อมพิธีประดับเครื่องหมายยศและการเข้าพิธีรับพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตรด้วย ดูแทบจะว่าเป็นงานประจำหรือผู้เชี่ยวชาญอะไรทำนองนั้น จะมีเว้นบ้างก็เพียงบางปีที่ข้าพเจ้าต้องไปรับการศึกษาเพิ่มเติมเท่านั้น นี่แหละคือวิธีทำงานของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หมายความว่าใครทำอะไรเป็น ก็ใช้มันคนนั้นเรื่อยไป หรืออาจเรียกว่าจับตัววางตาย ใครชำนาญเรื่องไหนก็ทำเรื่องนั้นไป ข้าพเจ้ามีเรื่องซาบซึ้งในอาจารย์ขุนเสนาทิพอยู่อย่างหนึ่งคือ เวลาที่ท่านพูดกับข้าพเจ้า ท่านจะใช้คำว่า "ครู" ทุกครั้งไป ถ้าพูดกับคนอื่นท่านใช้ "คุณ-ผม" และข้าพเจ้าไม่เคยเห็นท่านโกรธและดุด่าใครเลยตลอดเวลาที่ข้าพเจ้ารับใช้ท่านมา

หลายปี สังเกตดูว่าถ้าท่านลุกขึ้นเดินหนีไปที่อื่นนั่นแหละคือไม่พอใจแล้ว ในสมัยที่ท่านเป็นผู้บัญชาการโรงเรียน สโมสรนายทหารรู้สึกว่าคึกคักเป็นพิเศษ และอบอุ่นกว่าในสมัยใด ๆ เพราะเหตุท่านมาใช้สโมสรเป็นประจำทุกวัน บรรดาครูอาจารย์ทางด้านกองการศึกษาซึ่งอยู่ห่างไกลกับทางด้านกองบัญชาการก็มาใช้สโมสรกันอย่างคับคั่งเป็นพิเศษ ทั้งนี้ก็เพราะท่านผู้บัญชาการโรงเรียนซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ท่านเป็นกันเองกับนายทหารและครูอาจารย์ทุกคน ท่านเป็นคนดื่มสุรา แต่ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นอาการมึนเมาของท่านแสดงออกมาให้ปรากฏเลยสักครั้งเดียว

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้มีการปรับปรุงส่วนราชการทางด้านปกครองใหม่คือ ยกฐานะกองนักเรียนนายร้อยขึ้นเป็นกรมนักเรียนนายร้อย ยุบกองที่ ๑ ถึงกองที่ ๙ เปลี่ยนเป็น ๓ กองพัน ๆ ละ ๓ กองร้อย และให้กองวิชาทหารซึ่งเดิมนั้นขึ้นตรงโรงเรียนมาขึ้นตรงต่อกรมนักเรียนนายร้อย โดยให้ผู้อำนวยการกองวิชาทหารเป็นรองผู้บังคับการกรมอีกตำแหน่งหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้นับว่าได้เกิดความมงงให้แก่ข้าพเจ้ามาก ข้าพเจ้าจึงขอให้บรรจุข้าพเจ้าเป็นอาจารย์ในกองจิตวิทยาและการนำทหารตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา แต่สิ่งที่เกิดความมงงเป็นที่สุดในปีนี้ซึ่งจัดว่าเป็น "มหางง" ก็คือ ได้มีข่าวแพร่สะพัดโดยรวดเร็วดุจลมสลาตันว่า "ผู้บัญชาการขุนเสนาทิพ ลาออก" บรรดาข้าราชการ ครูอาจารย์งงงันกันไปทั่วโรงเรียน ต่างคนต่างวิ่งหาข่าวกันยกใหญ่และมีการวิพากษ์วิจารณ์กันต่าง ๆ นานา ข้าพเจ้าเองคิดอยู่ในใจเสมอว่า "นี่คือบทบาทที่สำคัญของจอมยุทธจักร ยอดขุนพลที่แท้จริง ความเป็นครูมาช้านานย่อมต้องหยิ่งในศักดิ์ศรีของครูไม่ยอมให้ใครมาเหยียบย่ำได้เป็นอันขาด" สมกับบทเพลงของเสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ว่า "วันนี้ยอพรุ่งนี้ด่า ไม่ใช่ขี้ข้า ปากของใคร" และแล้วพิธีรับส่งหน้าที่ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้กระทำต่อหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ศาลาวงกลม โดยส่งหน้าที่ให้กับผู้บัญชาการอ่อง โพธิกนิษฐ ข้าพเจ้าเห็นท่านจอดรถไว้ที่ข้างหลังศาลาวงกลม พอท่านกล่าวคำส่งมอบหน้าที่จบ ท่านก็กลับหลังหัน วันทยาหัตถ์พระบรมรูป เดินตรงไปที่รถยนต์ ขับออกไปทางประตูหลังของโรงเรียน และจนกระทั่งบัดนี้ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นท่านกลับเข้ามาในบริเวณโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าอีกเลย เป็นการจากไปแบบราชสีห์ผู้ทรงเกียรติที่ไม่ยอมกลับเหยียบรอยเท้าเดิมอีกเป็นอันขาด

ในทางส่วนตัวของข้าพเจ้าเนื่องด้วยการเขียนหนังสือที่เกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของโรงเรียน ในบางเรื่องยากแก่การค้นคว้าหาหลักฐานและความปะติดปะต่อหรือเหตุผลของท่านผู้บริหารตามยุคกาล จำเป็นต้องตระเวณไปสอบถามเรื่องราวจากคนเก่าคนแก่ ข้าพเจ้าได้ที่พึ่งอันสำคัญคืออาจารย์ขุนเสนาทิพ ดังได้เคยกล่าวมาแล้วข้างต้น ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๕ ข้าพเจ้าได้ใช้เวลาว่างในตอนเย็นไปศึกษาพระพุทธศาสนาในมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏ์ ท่าพระจันทร์ ศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ เมื่อจบแล้วก็ได้ร่วมกับเพื่อนเปิดการสอนและบรรยายธรรมะขึ้นที่ลานอโศก ใช้ชื่อว่า คณะธรรมสากัจฉา ศาลาธรรมาภิทักษ์ คนทั่วไปรู้จักลานอโศก วัดมหาธาตุก็เพราะคณะของข้าพเจ้านี้เอง ในขณะนั้นจึงทำให้ข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือธรรมะออกเผยแพร่หลายเล่ม เช่น หนังสือคบธรรม หรือ ธัมมานุกรม หนังสือธรรมบทปัญจพากย์ เล่มนี้มีชื่อเสียงมาก คือถึงขนาดท่านดอกเตอร์ บรรพต วีราสัย แห่งมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้มาขออนุญาตพิมพ์เผยแพร่

ไปทั่วโลก ฟังข้าพเจ้าคุยแล้วมันน่างงอย่างว่า สมน้ำหน้ามันแล้วที่ไม่ได้ยศนายพลกะเขาด้วย เพราะไม่ได้เป็นผู้ชำนาญการกองทัพบก กลับมาเป็นผู้ชำนาญการกองทัพธรรม เวลาข้าพเจ้าไปเยี่ยมอาจารย์ขุนเสนาทิพที่บ้านเมืองนนท์ จึงได้ออกปากชักชวนท่านมาฟังการบรรยายธรรมที่คณะของข้าพเจ้าจัดทำขึ้นจนโด่งดังในยุคนั้นในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ก็ปรากฏว่าอาจารย์ขุนเสนาทิพ ได้มาฟังเป็นประจำอยู่หลายปี นับว่าข้าพเจ้าได้ทำกุศลอันยิ่งใหญ่ทดแทนบุญคุณอันมิรู้จักหมดสิ้นของอาจารย์ไปแล้วส่วนหนึ่ง อันกุศลบุญราศรีส่วนที่ข้าพเจ้าได้กระทำไปแล้วเท่าใดๆ ขอจงเป็นพลวปัจจัยนำทางดวงวิญญาณของอาจารย์ขุนเสนาทิพไปสู่ที่ชอบคือสุคติภพอันท่านพึงประสพเทอญ

ถึงแม้จะมีคำว่าเทอญอยู่ในวรรคที่แล้ว แต่บทความของข้าพเจ้ายังไม่จบ อยากจะให้ท่านผู้อ่านได้อ่านต่อไปอีก ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่าท่านผู้อ่านส่วนมากที่รับหนังสืออนุสรณ์เล่มนี้จะต้องเป็นทหาร หรือผู้มี "ยศ" จึงใคร่จะนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ตรัสสอนเรื่อง "ยศ" ไว้ในพระไตรปิฎกมาไขขาน คงจะเกิดประโยชน์โสตถิผลบ้างไม่มากก็น้อย พระพุทธองค์ตรัสว่า -

อุฏฺฐานวโต สตีมโต สุจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน

สญฺญตสฺส จ ธมฺมชีวิโน อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒติ

แปลว่า ยศย่อมเจริญยิ่งแก่บุคคลผู้มีความเพียร มีสติ มีการงานสะอาด ใคร่ครวญดีแล้วจึงทำ สำรวมระวังตน ดำเนินชีวิตอยู่โดยธรรม และไม่ประมาท

ข้าพเจ้าขออธิบายเพิ่มเติมในหัวข้อธรรมะ ๗ ประการที่พระองค์กล่าวว่า ยโสภิวฑฺฒติ ยศย่อมเจริญยิ่งเพราะ

๑. **อุฏฺฐานวโต** ต้องเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียร คำว่า ความเพียร ภาษาธรรมในพระพุทธศาสนากล่าวไว้หลายอย่าง โดยทั่วไปที่ชินหูชินตาคือคำว่า "วิริยะ" ความเพียรคำนี้มีความหมายไปในเชิงอานุภาพ บารมี เดช กำลัง อำนาจ บางทีก็เลยไปถึงความริเริ่มที่จะประกอบความเพียรเพื่อเป็นการสร้างบารมี สร้างอำนาจฐานกำลังขึ้นให้จงได้ จนเกิดอานุภาพของความเพียรขึ้น การศึกษาเล่าเรียนหาความรู้จัดว่าเป็นอานุภาพของความเพียรในเบื้องต้นซึ่งท่านใช้คำว่า สิกขาบท หมายถึงบทเรียนที่ฝึกฝนแล้วทำให้เกิดความเฉลียวฉลาดขึ้น ถ้าไม่ใช้ความเพียร ความรู้และความฉลาดย่อมไม่เกิด ในบางแห่งท่านก็ใช้คำว่า "ปธาน" แปลว่าความเพียรความพยายามที่บุคคลควรตั้งไว้ ควรประคองไว้ ซึ่งมีอยู่ ๔ กรณี ได้แก่ ความเพียรประคองจิตตั้งไว้เพื่อความไม่เกิดขึ้นแห่งธรรมที่เป็นอกุศลที่ยังไม่เกิด ความเพียรประคองจิตตั้งไว้เพื่อละธรรมที่อกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ความเพียรประคองจิตตั้งไว้เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เป็นกุศลที่ยังไม่เกิด และความเพียรประคองจิตตั้งไว้เพื่อความตั้งมั่นแห่งธรรมที่เป็นกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว จึงเห็นได้ว่าความเพียรเป็นตัวประธานที่มีความสำคัญยิ่งของคน บางทีพระพุทธองค์ก็ตรัสสอนว่า "บุคคลล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร"

เมื่อมีคำว่า "กุศล" ข้าพเจ้าจึงอยากจะสอดแทรกความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับคำนี้ไว้สักเล็กน้อย กุศลแปลว่าบุญ ความฉลาด ความมีฝีมือ ความไม่มีโรค ความสบาย ความปราศจากโทษ ความให้ผลอันน่าปรารถนา ในสมัยก่อนพุทธกาล คนอินเดียเขาทักทายเวลาพบปะกันว่า "กุศลํ เต ?" แปลว่า "สบายไหม ?

หรือว่า เป็นไง ฉลาดขึ้นไหม ?" พอมาในสมัยพุทธกาล เขาทักทายกันว่า "ขมนียะ ?" แปลว่า "เป็นไง พอทนไหวไหม ?" ทั้งนี้ก็เพราะในยุคของพุทธกาล สังคมนิยมพูดกันเรื่องทุกข์ โดยถือว่าการเกิดมาเป็นทุกข์ การไม่ได้สิ่งที่สมหวังเป็นทุกข์ เมื่อสิ่งที่สมหวังจากไปก็เป็นทุกข์ ดังนั้นทุกคนจึงแวดล้อมอยู่ด้วยตัวทุกข์ เวลาทักทายกันจึงถามว่า พอทนไหวไหม ?

๒. **สติมโต** ต้องเป็นผู้มีสติ คำว่า "สติ" แปลว่าความระลึกได้ หรือสมปฤดี ความรู้สึกตัว ความรู้สึกผิดชอบ ความนึกการหนหลังได้ เรามักจะพูดว่า สติสัมปชัญญะ แปลว่า ความระลึกได้และความรู้ตัวอยู่เสมอ บางทีก็ใช้สติปัญญา แปลว่า ปัญญารอบคอบ มีความรู้ความฉลาด มีความรู้ทั่ว และอีกคำหนึ่งคือ สติปัฏฐาน แปลว่า ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติ มีด้วยกัน ๔ กรณีคือ มีสติพิจารณากายว่าหาใช่ตัวตนเป็นเราและของเรา มีสติพิจารณาว่าสุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์เป็นเรื่องเจตสิกธรรม หาใช่ตัวเราเป็นเช่นนั้นไม่ มีสติพิจารณาจิตที่เศร้าหมองหรือผ่องใสหรือฟุ้งซ่านเกิดโทสะหรือท้อถอยเป็นธรรมชาติของจิตที่มีปัจจัยมาปรุงแต่ง วางเฉยไม่ยินดีและยินร้ายด้วย และประการสุดท้ายคือ มีสติพิจารณาว่ากุศลหรืออกุศลที่เกิดขึ้นกับใจมีนิวรณ์เป็นต้นนั้น สักแต่เพียงเป็นธรรมชาติหาใช่ตัวเรา หาใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา การพิจารณาในสติปัฏฐานทั้ง ๔ กรณีนี้เป็นหนทางที่ถูกต้องของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หาใช่การที่มีคณะบุคคลคณะหนึ่งสอนให้ตั้งใจกำหนดดูที่ดวงใสแจ๋วอยู่เหนือสะดือ ๒ นิ้วว่าเป็นดวงปฐมมรรคอะไรต่าง ๆ นา ๆ นั้น

๓. **สุจิกมฺมสฺส** ต้องเป็นผู้มีการงานสะอาด คือมีการทำงานตามปกติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ที่เรามักพูดกันว่ามือสะอาด ไม่ฉ้อราษฎร์ บังหลวง กินสินบน ใครเข้าหาบ่อย ๆ ประจบประแจงก็ว่าคนนั้นดี คนที่ทำงานเกือบล้มเกือบตาย แต่ไม่ไปเกาะหัวกะไดบ้านก็ว่าคนนั้นเลว มันคงทำผิดอะไรจึงไม่เข้าหน้าหลบหน้าอย่างนี้เป็นต้น แบบพระไชยสุริยาในมูลบทบรรพกิจที่ว่า "อยู่มาหมู่ข้าเฝ้า ก็หาเยาวะนารีที่หน้าตาดีดี ทำมะโหรีที่เคหา ค่ำเช้าเฝ้าสีซอ เข้าแต่หอพ่อกามา....ส่วนผู้ใต้บังคับบัญชาที่ซื่อถือพระเจ้าว่าโง่เง่าเต่าปูปลา...." นี่แหละพระไชยสุริยาจึงต้องถูกเนรเทศจากภาราสาวะถี

๔. **นิสมฺมการีโน** ต้องเป็นผู้ที่ใคร่ครวญดีแล้วจึงทำ ข้อนี้ตรงกับภาษาทหารว่า ต้องประมาณสถานการณ์ให้รอบคอบ วางแผนให้ดี แล้วจึงออกปฏิบัติการ ความผิดพลาดสูญเสียมันจึงมักไม่เกิดขึ้น การทำงานที่ดีนั้นหาใช่ทำไปด้วยอารมณ์หรือทำไปด้วยดวง แต่ต้องมีแบบธรรมเนียม มีวินัยและข้อบังคับเป็นเครื่องยึดถือ การปฏิบัติการที่ดีของผู้มีอาวุโสหรือผู้ใหญ่ควรนำเอาเป็นแบบฉบับ เป็นแนวทาง ตามคำพังเพยที่ว่า "เดินตามผู้ใหญ่ หมาไม่กัด" ความริเริ่มในการทำงานก็เป็นอีกประการหนึ่งที่จัดว่าทำงานดี แต่ก็ต้องใคร่ครวญเสียก่อนว่า ความริเริ่มนั้นออกไปนอกกรอบนโยบายของผู้บังคับบัญชาหรือไม่ มิฉะนั้นจะเหนื่อยเปล่าหรืออาจถูกตำหนิได้ อันนี้ก็เรียกว่าใคร่ครวญดีแล้วจึงทำ

๕. **สญฺญตสฺส** ต้องเป็นผู้รู้จักสำรวมระวังตน การสำรวมระวังตนนี้ ถ้าจะพูดว่าถือศีลก็คงจะทำให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะศีลห้าก็รู้สึกหนักหนาเพรียบพร้อมแล้ว กายและวาจาเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการสำรวม ส่วนในใจนั้นไม่มีใครเห็น เรื่องนี้อาจรวมไปถึงการโอภาปราศรัยและการอ่อนน้อมถ่อมตนด้วย การรู้จักที่อันควรไม่ควร การรู้จักประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ และเว้นในสิ่งที่ควรเว้น

๖. **ธมฺมชีวิโน** ต้องเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่โดยธรรม คำว่า "ธรรม" คำนี้กว้างขวางมาก แปลว่าธรรมดาก็ได้ สภาพที่ทรงไว้ของตนก็ได้ เป็นหน้าที่ที่พึงกระทำก็ได้ แปลว่าความถูกต้องก็ได้ ประเพณีก็ได้ บุญกุศลก็ได้ หรือจะให้ลึกซึ้งขึ้นไปแปลว่า เรื่องอันบุคคลพึงรู้ ๕ อย่างคือ สังขาร วิการ ลักษณะ นิพพาน และบัญญัติ เห็นถ้าจะต้องเชิญชวนท่านผู้อ่านที่อยากจะรู้ให้ลึกซึ้ง กรุณาไปหาซื้อหนังสือ "ภาษาธรรม" ที่ข้าพเจ้าเขียน แต่ต้องเป็นร้านที่ใหญ่ ๆ เช่น นิพนธ์ นิวโอเดียนสโตร์หน้าวังบูรพา หรือที่ร้านมหามกุฏ หน้าวัดบวรนิเวศวิหารก็ได้ สำหรับในที่นี้ข้าพเจ้าจะพูดเป็นปรัชญาไว้ว่า "บุคคลแม้จะมีศักดิ์ศรีสูงส่งเพียงใดก็ตาม แต่มิได้แสดงศักดิ์ศรีนั้นให้ปรากฏ คนทั้งหลายย่อมไม่รู้ เหมือนกับท่อนไม้ แม้จะแฝงอยู่ด้วยธาตุไฟ จะรู้ได้ก็ต่อเมื่อมันลุกโชติช่วงขึ้นเท่านั้น"

๗. **อปฺปมตฺตสฺส** ต้องเป็นผู้มีความไม่ประมาท ความประมาทเป็นทางแห่งความตายนั้นเป็นของแท้จริง ความไม่ประมาทคือความยังประโยชน์ให้แก่ตนเองและแก่ผู้อื่นด้วย คนที่มีสติสัมปชัญญะดีมักเป็นผู้ไม่ประมาท ไม่เลินเล่อ ไม่ปล่อยจิตไปในกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต ทั้งเป็นผู้เจริญในกิจที่เป็นกุศลอยู่เนืองนิตย์

ข้าพเจ้าตั้งใจจะจบบทความในตอนเรื่องยศเจริญได้อย่างไรแล้ว แต่ก็จบไม่ลงเพราะยังใช้หนี้บุญคุณให้กับท่านขุนเสนาทิพที่ข้าพเจ้ารักและเคารพในฐานะครูอาจารย์และผู้บังคับบัญชาที่เลิศประเสริฐ ยิ่งยังไม่เต็มอิ่มในห้วงลึกแห่งศิษย์ผู้เต็มเปี่ยมไปด้วยความจงรักภักดี ข้าพเจ้าได้มีโอกาสมาเป็นครูอาจารย์ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าก็เพราะท่านเป็นคนขอย้ายมา ข้าพเจ้าได้มีลูกศิษย์ลูกหาเคารพรักมากมายก็เพราะข้าพเจ้าได้สืบทอดวิญญาณของการเป็นครูมาจากอาจารย์ขุนเสนาทิพนี่เอง อันธรรมดาผู้ที่เป็นครู จะมีความสุขก็เพราะได้เห็นลูกศิษย์มีความเจริญก้าวหน้าทั้งลาภและยศ ครูโรงเรียนนายร้อยอีกหลายท่านที่ยังสอนอยู่จนลูกศิษย์ย้ายกลับมาเป็นนาย เรื่องนี้หาใช่เรื่องน่าอับอาย แต่เป็นเรื่องน่าภาคภูมิใจของครูต่างหาก หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่อง "ความสุขของครู" ท่านผู้อ่านบทความในหนังสืออนุสรณ์เล่มนี้ ส่วนมากคงเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ทุกท่านคงต้องการความสุข ข้าพเจ้าจึงเห็นสมควรนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า บรมศาสดาของเราท่านทั้งหลายมาปิดท้ายบทความในเรื่องความสุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการ

๑. **อัตถิสุข** แปลว่า ความสุขเกิดแต่การมีทรัพย์ ในภาษาไทยของเรา เมื่อพูดถึงทรัพย์มักจะเข้าใจทันทีว่าหมายถึงเงินทองของมีค่า สมบัติพัสถานต่าง ๆ ทรัพยากรธรณี หรือทรัพย์ในดินสินในน้ำที่เกิดอยู่ตามธรรมชาติอยู่ใต้แผ่นดินเช่น แร่ธาตุ แก๊สและน้ำมัน เป็นต้น บางทีก็เล่นสำนวนว่า คนเป็นทรัพยากรของชาติ หรือทรัพยากรธรรมชาติ เพราะมันมีการผสมพันธุ์และเกิดมาตามธรรมชาติทุก ๆ วินาที แต่ในทางปรัชญากล่าวเรื่องทรัพย์ไว้ ๒ นัยคือ ทรัพย์ที่มีวิญญาณครองและไม่มีวิญญาณครอง ทรัพย์ที่มีวิญญาณครองได้แก่คนและสัตว์ ทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณครองได้แก่ อากาศ วัตถุธาตุ ธรรม และอธรรม วัตถุธาตุมีคุณสมบัติสัมผัสได้ทางรส กลิ่นและสี สามารถรวมตัวเข้ากันและแยกออกจากกันได้ ส่วนธรรมและอธรรมนั้นไม่มีรูปร่างแต่ก็จัดว่าเป็นธาตุ สามารถพ้นจากบ่วงแห่งการผูกพันได้คือโมกษะหรือนิพพานธาตุ ยิ่งพูดยิ่งงง

ทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนาท่านหมายถึงอริยทรัพย์ มีอยู่ ๗ ประการ คือ

๑. สัทธา การเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ

๒. ศีล รักษากาย วาจาให้เรียบร้อย

๓. หิริ ความละอายต่อบาป

๔. โอตตัปปะ ความสดุ้งกลัวต่อบาป

๕. พาหุสัจจะ เคยได้ยินได้ฟังมามาก และทรงจำธรรมได้มาก

๖. จาคะ สละให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ปัน

๗. ปัญญา รู้รอบสิ่งที่เป็นประโยชน์

มีคำคมทางปรัชญาภาษิตที่ข้าพเจ้าชอบใช้อบรมนักเรียนนายร้อยเพื่อกระตุ้นขวัญและกำลังใจในการทำงานและการศึกษาหาความรู้ รวมไปถึงการปลอบใจตนเองหรือเอาไว้สำหรับแก้เซ็งคือ “ความสูงของว่าวหาได้อยู่ที่ความยาวของสายป่าน ความมีจิตใจสูงของคนหาได้อยู่ที่ความมีทรัพย์” “นักปราชญ์สรรเสริญการมีความรู้ว่า มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อันสูงสุดที่ใคร ๆ มายื้อแย่งเอาไปไม่ได้ คนชั้นต่ำถึงสภาพความเป็นคนชั้นสูงก็เพราะวิชา” เรื่องของทรัพย์ยังมีคำคมแถมให้ท่านผู้อ่านอีกเล็กน้อย คือ “ชายชราที่มีทรัพย์ย่อมเสมือนเป็นคนหนุ่ม ส่วนคนหนุ่มที่ไร้ทรัพย์ย่อมเหมือนคนแก่” เรื่องนี้จริงหรือไม่จริงขอให้ท่านผู้อ่านลองคิดดูก็แล้วกัน

๒. **ปริโภคสุข** แปลว่า ความสุขเกิดจากการบริโภค เมื่อเห็นคำว่า “บริโภค” ท่านจะเข้าใจทันทีว่าหมายถึงการกิน เช่น บริโภคอาหาร การเสพ เช่น บริโภคกาม แต่ในภาษาบาลีหรือภาษาธรรม ท่านหมายความไปถึงการใช้สอยหรือเครื่องใช้สอยด้วย ดังนั้นเจดีย์ที่บรรจุวัตถุที่พระพุทธเจ้าใช้สอยคือเครื่องบริขารต่าง ๆ เรียกว่า บริโภคเจดีย์ พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้รู้จักประมาณในการบริโภค และทรงห้ามมิให้บริโภคปัจจัยอันมีโทษ สำหรับคำว่าปัจจัยอันมีโทษนี้หาใช่อาหารหรือเครื่องใช้สอยไม่ แต่เป็นวิธีหาผลประโยชน์จากการประพฤติตนของพระภิกษุ ดังที่ปรากฏอยู่ในยุคปัจจุบันนี้ ที่เรารู้จักกันในนามพระให้หวย พระหมอดู พระให้ฤกษ์ พระรดน้ำมนต์ เหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงห้ามไว้ตั้งแต่วางกฎเกณฑ์ของพระธรรมวินัย ถ้าพวกเราพากันสนับสนุนพระพวกนี้ ข้าพเจ้าขอแสดงความเศร้าใจว่าท่านนับถือพระพุทธศาสนาอย่างผิดเอามาก ๆ ทีเดียว ถ้าเช่นนั้นแล้วบริโภคสุขที่กล่าวนั้นคืออะไร คือการบริโภครสของพระธรรม หรือธรรมรส หมายถึงศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนให้รู้จริง และปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนนั้นให้ได้ผลจริง จะเกิดความสุข

๓. **อนิณสุข** แปลว่า ความสุขเกิดจากการไม่มีหนี้ ข้อนี้เห็นจะไม่มีใครเถียงว่าไม่จริง การกู้หนี้ยืมสินเป็นสิ่งผูกพันที่ไม่ก่อให้เกิดความสุขนั้นเป็นของแน่แท้ แม้แต่ในการขอบวชเป็นพระภิกษุ ท่านก็ยังบัญญัติไว้ว่าไม่ให้ผู้ที่มีหนี้สินมาบวชเป็นสมาชิกในศาสนาของท่าน แต่ข้อเท็จจริงบางประการของสังคมไทยในปัจจุบันนี้ ผู้ที่เป็นหนี้ถือกันว่าเป็นผู้มีเครดิตดี เป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจได้ สัญญากรมธรรม์ประกันชีวิต สัญญาผ่อนส่งบ้านและที่ดินรวมทั้งผ่อนส่งรถยนต์ เครื่องใช้บำรุงความสุขภายในบ้านแทบทุกอย่างเป็นระบบผ่อนส่งทั้งสิ้น แม้แต่ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเองมีผู้มาตั้งทุนในการให้การสงเคราะห์แก่นักเรียนนายร้อย เงินที่ได้ก็คือให้ข้าราชการครูอาจารย์กู้เพื่อเอาดอกเบี้ยมาเป็นเงินสงเคราะห์

อาจจะพูดเสียใหม่ว่าการมีหนี้เพื่อมีความสุขและเพื่อให้ได้บุญซึ่งก็เป็นความสุขอย่างหนึ่ง ที่จริงแล้วความสุขที่แท้คือการไม่เป็นหนี้กรรมเก่าที่เราได้กระทำไว้ หมายถึงกรรมที่ไม่มีวิบากผลของกรรมต่อไปในชาติหน้า วิธีทำกรรมประเภทนี้คือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ทำไปเรื่อย ๆ จนเกิดวิปัสสนาญาณเห็นอริยสัจจอย่างแจ่มแจ้ง ข้ามโคตรปุถุชนเป็นโคตรอริยะจนถึงมรรคญาณผลญาณมีนิพพานเป็นอารมณ์ ท่านจะหมดหนี้กรรม พบแต่ความสุขนิรันดร

๔. **อนวัชชสุข** แปลว่า ความสุขอันเกิดแต่การทำการงานไม่มีโทษ พูดง่าย ๆ คือทำงานไม่มีที่ติ แต่ก็มักจะเป็นไปไม่ได้เพราะคนเราอยู่ในโลกธรรม ๘ ประการ ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ คนเราเกิดมาที่จะพ้นจากการถูกนินทาหรือถูกตำหนิติเตียนเป็นไม่มี เพราะแม้องค์พระปฏิมายังราคิน คนเดินดินหรือจะสิ้นคนนินทา โอกาสที่จะไม่ถูกติเตียนหรือนินทาได้นั้นมีทางเดียวตามคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาของเราคือ ต้องทำการงานที่ไม่มีโทษ หมายถึงมีศีลที่บริสุทธิ์ มีหิริโอตตัปปะ มีกุศลกรรมบถครบถ้วนบริบูรณ์ ประพฤติการควรประพฤติ และเว้นการควรเว้น บางทีท่านผู้อ่านอาจจะนึกถึงคำปลอบใจคนเราอยู่คำหนึ่งว่า "เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์" อีกอย่างหนึ่งว่า "ระยะทางเป็นเครื่องพิสูจน์ม้า เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์คน" หมายความว่าดูกันไปก่อนนาน ๆ ถ้าเป็นข้าราชการก็คือดูกันไปจนกว่าจะเกษียณอายุราชการดังเช่นข้าพเจ้านี้เอง อาจจะเกิดเรื่องงงใหญ่ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งก็ได้ คือ เรื่องเหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา ซึ่งทางโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากำลังดำเนินการขอพระราชทานให้แก่ข้าพเจ้าอยู่ในขณะนี้

การทำการงานที่มีแต่คุณอีกประเภทหนึ่งคือการเป็นครูอาจารย์ เพราะข้าพเจ้ามีปรัชญาภาษิตอยู่คำหนึ่งที่ท่านผู้อ่านจะนำเอาไปใช้ได้โดยข้าพเจ้าไม่สงวนลิขสิทธิ์คือ "การเป็นผู้บังคับบัญชาอาจมีศัตรู การเป็นครูมีแต่มิตร" การที่ท่านอาจารย์ขุนเสนาทิพขอตัวข้าพเจ้ามาเป็นครูนั้น ทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสสร้างมิตรมาตลอด ๒๗ ปี ได้สร้างคุณและบุญกุศลมาแล้วมิรู้เท่าไหร่ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงขออุทิศส่วนกุศลทั้งสิ้นที่ข้าพเจ้าได้กระทำมาแล้วเป็นการตอบสนองพระคุณของท่านอาจารย์ขุนเสนาทิพ หากทราบด้วยญาณวิถีใด ขอจงได้รับอนุโมทนากุศลอันสนองมาแล้วนี้ด้วยเทอญ.

ข้าพเจ้าอยากจะขอแถมโศลกปรัชญาที่ซาบซึ้งมากสักโศลกหนึ่งว่า

วิเวกะ สห สํยตฺยา วินโยวิทฺยยา สห

ปฺรภุตฺวํ ปฺรศฺรโยเปตมฺ จิหฺนเมตนฺมหาตมนามฺ

แปลว่า เครื่องหมายของความเป็นผู้มีใจใหญ่ถึงขั้น มหาตมะ คือเป็นผู้หมั่นในการพิจารณาตนเอง สำรวมตนในสิ่งที่เห็นว่าควรไม่ควร มีความรอบรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ทรงไว้ซึ่งวินัยในการทำงานของตน สงวนศักดิ์ศรีของความเป็นใหญ่ในตนเอง มีการโอภาปราศรัยแก่คนทั้งปวง

ข้าพเจ้าได้พิจารณาแต่ละข้อ ๆ แล้ว ปรัชญานี้มีอยู่อย่างเพรียบพร้อมในคุณสมบัติประจำตัวของพลตรี ขุนเสนาทิพ อาจารย์ที่ข้าพเจ้าเคารพรักเป็นที่สุด

ตำนานทหารม้าไทย

ข้อความบทนี้ข้าพเจ้าเพิ่งจะมาได้รวบรวมขึ้นเมื่อได้จากกองทัพบกมาเป็นเอกอัครราชทูตไทยที่ประเทศมาเลเซีย วันเวลาที่กำลังเขียนอยู่นี้คือ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ไม่มีเอกสารใด ๆ ที่จะทำการค้นคว้าอยู่ใกล้มือสำหรับเขียนตำนานทหารม้าของไทยให้สมกับที่ตั้งใจไว้ได้เลย จึงจำเป็นต้องเขียนด้วยการสันนิษฐานและสรุปความโดยตลอด

พันตรี ม.ร.ว. ศุภวัฒน์ เกษมศรี ผู้เป็นญาติกับข้าพเจ้า ได้ให้ตำราพิไชยสงครามฉบับซึ่งตีพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๙ ในตอนปลายของหนังสือเล่มนี้มีแผนผังแสดงหน้าที่ในการรบของหน่วยทหารเหล่าต่าง ๆ โดยเฉพาะทหารม้ามีปรากฏอยู่ในทุกแผ่น ก็เลยลองนั่งจินตนาการดูว่าในสมัยโบราณ ทหารม้าเขารบกันอย่างไร มีความคิดว่า ทหารม้าไทยโบราณคงขี่ม้าตัวเล็ก ๆ ถือดาบและโล่ คงไม่ทำการยิงปืนบนหลังม้า มีการฟันดาบกันบนหลังม้าเป็นพื้น หรือไม่ก็ลงมาสู้กันด้วยการฟันดาบต่อไปบนพื้นดิน อาจกล่าวเรียกได้ว่านี้เป็นลักษณะการสู้รบของทหารม้าไทยโบราณ ถึงกระนั้นก็ดีหน่วยทหารม้าไทยโบราณก็น่าจะมีภารกิจที่พอจะเปรียบเทียบว่าคล้ายกันกับหลักการปัจจุบันได้คือ.

หน้าที่ในการลาดตระเวน ได้มีการกล่าวไว้ในที่หลายแห่งว่า ทหารม้ารับใช้ได้ถูกใช้ให้เดินหนังสือไปยังหัวเมืองไกล ๆ ฉะนั้นก็ต้องนำข่าวสารสำคัญกลับเข้ามาด้วยทั้งที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิประเทศ ข้าศึกและลมฟ้าอากาศ คงไม่พยายามรบติดพันกับข้าศึกจนทำให้ตนถอนตัวออกมาได้ยาก คงมุ่งในงานของข่าวสารเป็นสำคัญ

หน้าที่ในการกำบัง ก็ปรากฏอีกเหมือนกันว่า มีการส่งทหารขี่ม้าออกไปยันข้าศึกไว้ ในขณะที่มีการระดมพลในเขตพระนครหลวง เพราะฉะนั้นทหารม้าดังกล่าวนี้น่าจะต้องออกไปเป็นจำนวนไม่น้อยทีเดียว

หน้าที่ในการรบร่วมกับเหล่าอื่น มีปรากฏในแผนผัง ในตำราพิไชยสงครามดังกล่าวนั้นคือ ทหารม้ารบข้างเคียงกับทหารเหล่าอื่น ซึ่งได้แก่ช้าง และ ราบ ในทุกขั้นตอนแห่งยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของตำราพิไชยสงครามไทยโบราณ

ด้วยประการดังนี้ ทหารม้าจึงเป็นเหล่าที่สำคัญมาแล้วแต่ยุคโบราณทีเดียว ข้าพเจ้าจำได้ว่าได้เคยอ่านหนังสือ "ทางเส้นใน" ของ พลโท พระยาเทพหัศดินทร์ (ผาด เทพหัศดินทร์) ยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ว่าได้ทรงใช้ทหารม้าได้รับผลดียอดเยี่ยมในการรบที่ตำบลลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี โดยทหารม้าไทยกองนั้นเข้าไปก่อกวนรบพุ่งกองทัพพม่า ในเขตหลัง ทำให้พม่าต้องรีบร่นถอยไม่เป็นขบวนออกไปจากไทย

ทหารม้ายุคปัจจุบันของไทยกำเนิดขึ้นตอนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มประทานให้มีครูชาวต่างประเทศเข้ามาอบรมฝึก, กองทหารไทยเจริญเติบโตขึ้นตอนพระราชโอรสของพระบาท

สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากการศึกษาในต่างประเทศแล้ว ได้ทรงปฏิวัติเข้าหลักการสมัยใหม่โดยทรงแบ่งเป็นเขตกองทัพต่าง ๆ แต่ละกองทัพก็มีกองพลจำนวนหนึ่ง มากน้อยตามความสำคัญของภาคภายในประเทศไทยขณะนั้น ทหารม้าก็มีอยู่ในแต่ละกองทัพและกองพลนั้น ๆ ในสมัยเมื่อข้าพเจ้ายังเป็นเด็กเล็กได้เคยติดตามบิดาขี่ม้าไปฝึกหน่วยม้าเสือป่าเสนาหลวง จึงทำให้ทราบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้ง "กองทัพเสือป่าเสนาหลวง" ในทำนองกองทัพอาสารักษาดินแดนของอังกฤษ เป็นกำลังเพิ่มเติมจากกองทัพประจำการ ข้าพเจ้ามีความรำลึกถึงบิดาข้าพเจ้ามาก โดยท่านได้สั่งสอนให้ข้าพเจ้าขี่ม้าได้มาตั้งแต่เด็ก จนกระทั่งได้มาเป็นทหารม้าในที่สุด จึงได้นำภาพถ่ายของท่านกำลังทรงขี่ม้าเข้ามาไว้ในหนังสือฉบับนี้ด้วย

ในตอนที่ข้าพเจ้าเข้ารับราชการเป็นนายทหารม้าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ หน่วยทหารม้ายังคงมีอยู่โดยทั่วไป จำได้ว่าได้เลิกยุบกองทัพ และกองพลเสียแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ คงมีไว้เฉพาะจังหวัดทหารบกแล้วต่อมาก็เรียกเป็นมณฑลมีกำลังรบขึ้นอยู่ด้วย หน่วยทหารม้าก็มีอยู่ภายในนั้นเป็นมณฑล ๆ ไปตามความจำเป็น สงครามอินโดจีนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้มีประกาศตั้งกองทัพบูรพาและกองทัพอิสาณขึ้นเพื่อปฏิบัติการรุกเข้าไปในอินโดจีนของฝรั่งเศส หน่วยกำลังรบของกองทัพทั้งสองก็ประกอบเป็นกองพลต่าง ๆ ทหารม้าในตอนนี้แบ่งแยกตนเองออกเป็นหน่วยทหารม้าขี่ม้า และหน่วยทหารม้ายานยนต์ หน่วยทหารม้าขี่ม้ามักเป็นกองลาดตระเวนของกองพล ส่วนหน่วยทหารม้ายานยนต์ มักเป็นกองลาดตระเวนหรือกำลังหนุนของกองทัพ เพราะมีรถถังอยู่ในอัตรากำลังด้วย

สงครามมหาอาเซียบูรพา พ.ศ. ๒๔๘๔ กองทัพบกต้องออกไปปฏิบัติการในรัฐฉานหรือประเทศพม่าซีกตะวันออกเฉียงเหนือปัจจุบันอีกครั้งหนึ่ง มีกำลังหลายกองพลขึ้นอยู่ในกองทัพพายัพดังกล่าวนี้ ในจำนวนหนึ่งของกองพลเหล่านี้ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ทหารไทยก็ว่าได้ที่มีกองพลทหารม้าเป็นสัดส่วนของตนเอง ผู้บัญชาการกองพลคือ พันเอก ทวน วิชัยขัทคะ เสนาธิการกองพลคือ พันโท ครวญ สุทธานินทร์ (ภายหลังได้รับพระราชทานยศเป็นพลเอก) โดยที่ได้นำกองพันทหารม้าต่าง ๆ มารวมกันเป็นทหารม้าหน่วยใหญ่ กองพลทหารราบอื่น ๆ จึงจำต้องขาดกองลาดตระเวนทหารม้าสมทบ ในทางปฏิบัติก็ปฏิบัติได้ เพราะภูมิประเทศเป็นป่าเขา กองลาดตระเวนทหารม้าไม่สู้จำเป็นนักในทางตรงข้ามทหารม้าหน่วยใหญ่ดังกล่าวแล้ว สามารถปฏิบัติงานได้ผลดี เช่น ต้องไปปฏิบัติการขัดตาทัพหรือหน้าที่ในการกำบังของทหารม้า การปฏิบัติการทางปีกให้กับกองทัพพายัพมีเส้นทางรุกจากเชียงตุงสู่พรมแดนยูนนานตอนใต้ ทหารม้าไทยได้แสดง SPIRIT อันสูงส่งควรแก่การบันทึกไว้ในตำนานทหารม้าไทยชั่วกัลปาวสานต์

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้เสร็จสิ้นลงแล้ว กองทัพไทยเริ่มรับการช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกา ทหารม้าขี่ม้าได้เริ่มอันตรธานไปตามลำดับ แต่เกิดกองลาดตระเวนยานเกราะของกองพลกับกองร้อยรถถังของกองพล ส่วนทหารม้าใช้ม้ายังคงมีอยู่เพื่องานราชพิธีแห่นำตามเสด็จ และทหารม้าซึ่งใช้ม้าเป็นต่างบางหน่วยทำการรบแบบทหารราบ, บังเกิดความวิตกกังวลขึ้นแก่ทหารม้าผู้กล้าหาญทั้งหลายว่า เหล่าทหารม้าจะต้องถึงอาการสูญสลายโดยแน่แท้

ข้าพเจ้ายังคิดอยู่ว่าเหล่าทหารม้าจะยังชีพอยู่ต่อไปได้ หากเรารับยานเกราะและเทคนิคเข้ามาไว้อย่างกระชับแน่น ซึ่งผู้อื่นจะแย่งไปทำได้โดยยาก อีกประการหนึ่งหากกองทัพไทยยังเห็นความสำคัญของสงครามนอกแบบซึ่งน่าจะมีความสำคัญยิ่งขึ้นหลังจากบทเรียนของการรบพุ่งในเวียดนาม กระทั่งวิชาการขี่ม้าก็น่าจะเป็นประโยชน์แก่การฝึกผู้นำอาจมีสิ่งอื่นอีกที่เหล่าทหารม้าจะต้องคิดค้นขึ้นเอง เพื่ออาการเข้มข้นของสงครามนอกแบบให้กับประเทศไทย สิ่งหนึ่งที่เหล่าทหารม้ามีอยู่อย่างพร้อมเพรียงแล้วคือ ความสามัคคีพร้อมเพรียงกับความกล้าหาญ เราควรต้องช่วยกันเพิ่มวิชาความรู้ให้กับเหล่านี้ขึ้นอีกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เหล่าทหารม้าก็จะยังสถาพรคู่กับกองทัพบกไทยต่อไปอีกกาลนาน.

รูปเล่ม

-คุณอุมา แก้วจินดา (เทพาคำ)

-กองวิทยาการ กรมแพทย์ทหารบก

พิมพ์

ไดมอน เพรสการพิมพ์ โทร. ๙๒๙๐๗๘๙

เรียงพิมพ์

กรุงเทพไฟโต้สแกน ฯ โทร. ๙๑๑๓๕๘๑